

*Міненко Антоніна Олексіївна
кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри дошкільної та початкової освіти
Чернігівського національного педагогічного
університету імені Т.Г. Шевченка*

А.О. Міненко

ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ ДО НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

*Навчальний посібник для магістрів
напряму підготовки «Початкова освіта»
Серія: Magisterium*

Київ-2015

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІГІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені Т. Г. ШЕВЧЕНКА

А.О. Міненко

ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ
ДО НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

*Навчальний посібник для магістрів
напряму підготовки «Початкова освіта»
Серія : Magisterium*

КИЇВ
2015

УДК : 378:37.01:37.032:613

ББК 516р77

М 75

Рецензенти :

Хомич Л. О. – доктор педагогічних наук, професор, заступник директора з науково-експериментальної роботи Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України;

Федій О. А. – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри початкової та дошкільної освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка;

Воскобойнікова Г. Л. – доктор педагогічних наук, професор кафедри фізичного виховання, здоров'я і спорту Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка.

Міненко А.О.

М 75   **Формування готовності до науково-педагогічної діяльності :** Навчальний посібник / А. О. Міненко. – К. : Вид-во СПД Нестроєвий А.І., – 2015. – 205 с. – Бібліогр. : 108 джерел.

ISBN 978-966-7743-67

У навчальному посібнику висвітлено проблему формування готовності магістрів до розв'язання професійних завдань відповідно до потреб здійснення науково-педагогічної діяльності майбутнього випускника освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр» за напрямом підготовки «Початкова освіта».

Навчальний посібник рекомендовано науковцям, викладачам вищих педагогічних навчальних закладів для використання у процесі магістерської підготовки студентів напряму підготовки «Початкова освіта», а також для практикуючих викладачів у подальшому розвитку педагогічної майстерності, удосконалення професійних навичок та професійному розвитку.

*Рекомендовано до друку вченою радою Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка
(протокол № 8 від 25.03.2015 р.)*

ISBN 978-966-7743-67

©А.О. Міненко, 2015

© Київ, Видавництво : СПД Нестроєвий А.І.

*Професійно-педагогічна якість
базується на особливій
особистісній установці людинотворення
як змістово-сміслове начало професійної діяльності.*

І. А. Зязюн

ПЕРЕДМОВА

Сучасний етап розвитку суспільства характеризується складністю та унікальністю подій і явищ, які ми переживаємо. Ця обставина вимагає від нової української школи відповідних умов для забезпечення всебічного розвитку людини як особистості та найвищої цінності суспільства, виявлення її талантів, розумових і фізичних здібностей, виховання громадян, здатних до свідомого суспільного вибору, творчого культурного потенціалу народу. У ХХІ столітті освіта розглядається як стратегічний чинник вирішення проблем розвитку суспільства, і має носити випереджаючий характер порівняно з іншими факторами. У зв'язку з цим проблема інтеграції освіти і науки набуває особливої уваги і пріоритету. Інтеграція наукової і освітньої діяльності зумовлює розвиток вищого педагогічного навчального закладу як соціокультурного дослідницького центру, в якому проводяться фундаментальні і прикладні дослідження, здійснюється моніторинг якості освіти, виявляються проблеми та визначаються шляхи їх вирішення. За даних умов розвитку університету, студенти, окрім основної функції «споживача» освітніх послуг, набувають статусу педагога-дослідника, показником якого є авторитет, престиж, значимість самоосвіти і саморозвитку.

Науково-дослідна діяльність студентів розглядається як одна з оптимальних форм освітнього процесу і професійного становлення майбутніх фахівців. Участь студентів у вирішенні актуальних

психолого-педагогічних проблем, шляхом активізації їх участі в науково-дослідній роботі підвищує ефективність творчого пошуку вирішення даних проблем, активізує потребу і інтерес до навчальної діяльності, і в цілому спрямована на вдосконалення їх професійної підготовки.

Готовність студентів педагогічних вузів до дослідницької діяльності в сучасних умовах виступає як один з показників якості професійної підготовки майбутніх вчителів. Це підтверджується вимогами державної процедури атестації і акредитації вищих навчальних закладів до рівня розвитку наукової діяльності в різних його підрозділах, що забезпечуть відповідну освітню програму, норми і вимоги до якості професійної підготовки майбутнього вчителя, що декларуються новими світніми стандартами та ін.

Разом з тим, новою концепцією передбачено створення національної системи якості освіти та запровадження єдиної системи статистики і параметрів вимірювання якості освіти. У 2015 році пропонується прийняття на національному рівні: національних індикаторів якості освіти та національних індикаторів ефективності освіти. У 2017 р. – включення України в Education at a Glance. Також запропоновано законодавче закріплення участі України в міжнародних моніторингових дослідженнях таких як, PISA, TIMSS, PEARLS. Створення незалежних установ оцінювання та забезпечення якості вищої освіти, делегування ним частини повноважень Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти, сприяти міжнародній акредитації освітніх програм українських університетів.

Очікування суспільства, що стоять сьогодні перед школою і які проголошені в стратегічних документах про освіту, спрямовані на перехід освітньої системи на новий тип гуманістично-інноваційної освіти, її конкурентоспроможність у європейському та світовому освітніх просторах, формування покоління молоді, що буде захищеним та мобільним на ринку праці, здатним робити особистий духовно-світоглядний вибір, матиме необхідні знання, навички та компетентності для інтеграції в суспільство на різних рівнях, буде здатним навчатися впродовж життя. Така позиція вимагає від

сучасної школи особливо серйозних реформаційних кроків до оновлення змісту освіти та до застосування нових педагогічних підходів до навчання, впровадження інформаційних та комунікаційних технологій, які модернізують процеси розвитку суспільства. Ці реформи не відбуватимуться легко; вони потребуватимуть значних зусиль, багато часу для адаптації та впровадження змін.

Існуюча підготовка майбутніх вчителів початкових класів не забезпечує повною мірою їхньої готовності до змін, а саме до орієнтації на індивідуальні особливості, потенційні можливості, до самовдосконалення. У Концепції загальної середньої освіти у зв'язку з цим зазначається, що зміни в змісті й структурі загальної середньої освіти мають глибинний характер і потребують підготовки вчителя, який усвідомлює свою соціальну відповідальність, постійно дбає про своє особистісне і професійне зростання. Саме вчитель початкової школи, здійснюючи навчання, виховання і розвиток учнів, має створювати такі умови, за яких розкриваються індивідуальні особливості кожної особистості.

Провідною діяльністю у вищій школі є навчально-професійна, яка вимагає від студента більшої навчальної і наукової активності, засвоєння нових психологічних норм і критеріїв соціокультурного розвитку. Саме в процесі навчальної діяльності та через неї досягаються основні цілі підготовки фахівців. Навчально-професійній діяльності студентів притаманні як загальні риси процесу учіння (механізми та етапи, цілісність структури та єдність основних його компонентів тощо), так і специфічні, зумовлені особливостями її мети і змісту, мотивації та форм організації. Вона найбільш інтенсивно впливає на особистісне зростання та професійне становлення студентів, набуття ними професійно важливих знань, умінь і навичок. У процесі професійного навчання завершується професійне самовизначення, трансформується структура самосвідомості студента, формується соціально-професійний аспект його «Я-концепції», «професіоналізуються» психічні процеси і стани тощо. У процесі навчально-професійної діяльності виникають такі новоутворення студентського віку як професійна ідентичність, професійна рефлексія, професійне

мислення, готовність до професійної діяльності, готовність до науково-педагогічної діяльності. Мета науково-педагогічної діяльності - засвоєння наукового знання у формі теоретичних понять і вмінь, інноваційних технологій і психолого-педагогічних діагностик для застосування їх при розв'язанні професійних завдань.

Вища школа, відповідно до Національної доктрини розвитку освіти, проголошена рушійною силою побудови громадянського суспільства, яка повинна забезпечити фундаментальну наукову та професійну підготовку майбутніх фахівців різних освітньо-кваліфікаційних рівнів відповідно до їх інтересів та здібностей, що в свою чергу вимагає розвитку та удосконалення педагогічного професіоналізму науково-педагогічних кадрів. Отже, актуальною проблемою на сучасному етапі розвитку системи освіти, зокрема вищої, є вивчення структури підготовки магістрантів до науково-педагогічної діяльності, що має забезпечити високий рівень професіоналізму, що в свою чергу є умовою ефективного формування студента як майбутнього фахівця.

Будь-який педагог зобов'язаний працювати на творчому рівні, враховуючи вікові та індивідуальні особливості студентів, прогножуючи та аналізуючи результати їх навчально-пізнавальної діяльності та власної педагогічної діяльності, то одним із видів роботи педагога є постійне дослідження педагогічного процесу, його елементів та компонентів, що є основою науково-педагогічної роботи. Отже, основою підготовки майбутніх учителів початкової школи до діагностичної діяльності є професійно-особистісний розвиток студентів, який здійснюється у процесі професійної підготовки, а саме у процесі готовності до науково-педагогічної діяльності. Педагогічна діагностика покликана оптимізувати процес особистісно-орієнтованого навчання, забезпечити вимірювання й оцінювання результатів навчально-виховної роботи у початковій школі.

Даний посібник сприяє осмисленню основних понять науково-педагогічної діяльності, формує цілісне бачення навчально-виховного процесу, орієнтує на творчий підхід до майбутньої

професії, сприяє процесам саморозвитку та самореалізації (пошукам авторського стилю роботи) вчителя.

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ ДО НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ»

ОПИС КУРСУ

Навчальний посібник «Формування готовності до науково-педагогічної діяльності» входить до складу комплексу навчально-методичних матеріалів за програмою навчання студентів факультету початкового навчання. Навчальний посібник орієнтований на вивчення теоретичних питань пов'язаних з дослідженнями у галузі педагогіки – як процесу і результату наукової діяльності, спрямованого на отримання нових знань про закономірності освіти, виховання, їх структуру і механізм, зміст, принципи і технології, що в кінцевому етапі покликані пояснювати і передбачати педагогічні факти і явища.

Навчальний посібник «Формування готовності до науково-педагогічної діяльності» включає робочу програму, навчальну програму, глосарій, додатки.

Мета курсу – сформувати готовність магістрів до розв'язання професійних завдань відповідно до потреб здійснення науково-педагогічної діяльності майбутнього випускника освітньо-кваліфікаційного рівня «Магістр» за напрямом підготовки «Початкова освіта».

Теоретичні знання: теоретичні основи організації навчально-виховного процесу та науково-дослідної роботи у вищому педагогічному навчальному закладі; системний, комплексний, діяльнісний, особистісно-орієнтований та компетентнісний підходи організації навчально-виховного процесу у вищій школі; формування готовності до науково-педагогічної діяльності для виховання вчителя нового покоління, вчителя-дослідника, який

здатен поєднати традиції і інновації, нові педагогічні технології з класичними прийомами педагогічної науки.

Практичні навички: організація та проведення науково-педагогічної діяльності, моніторингових досліджень.

Особлива увага звертається на актуальні завдання науково-педагогічної діяльності в сучасній школі. В сучасних умовах, коли актуальним є питання про зниження (оптимізацію) навчального навантаження на дітей, термін «дослідницька діяльність» набуває іншого важливого значення, а саме – в ньому зменшується частка профорієнтаційного компонента, факторів наукової новизни досліджень і зростає зміст, пов'язаний з розумінням дослідницької діяльності як інструмента підвищення якості освіти.

Умови зарахування курсу: виконання практичних занять, індивідуальних (самостійних) завдань, складання заліку.

Мова викладання: українська.

Укладач: доцент Міненко А.О.

ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ПРОГРАМИ

«ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ ДО НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ»

Зміст навчальної програми складається з таких змістових модулів:

Модуль I. Загальні питання науково-педагогічної діяльності (18 год.)

Модуль II. Моніторинг якості освітнього середовища: мета, зміст, завдання. (18 год.).

Модуль III. Формування готовності до реалізації компетенцій професійно-педагогічної діяльності (20 год.)

Модуль IV. Міждисциплінарний характер проектування науково-педагогічної діяльності за напрямом «Початкова освіта» (22 год.).

Модуль V. Структура та зміст науково-педагогічної діяльності (26 год.)

У процесі вивчення навчальної дисципліни «Формування готовності до науково-педагогічної діяльності» здійснюються міждисциплінарні зв'язки з навчальними дисциплінами «Педагогіка», «Психологія», «Методика виховної роботи», «Організація наукових досліджень», «Інноваційні педагогічні технології у вищій школі».

Навчальним планом передбачено вивчення навчальної дисципліни «Формування готовності до науково-педагогічної діяльності» на 5 курсі денна форма навчання – у загальному обсязі – 108 год., з них 36 год. – аудиторні заняття, а 72 год. – самостійна робота.

СТРУКТУРА РОБОЧОЇ ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ ДО НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ»

ОПИС ПРЕДМЕТА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Предмет: Формування готовності до науково-педагогічної діяльності

Курс підготовки (магістрів, підвищення кваліфікації)	Галузь знань, напрямок підготовки, освітньо- кваліфікаційний рівень	Характеристика навчального курсу
Кількість кредитів ECTS: 3	Галузь знань: 0101 Педагогічна освіта	За вибором
Модулів: 3	Напрямок підготовки: 8.010102 «Початкова освіта»	Рік підготовки: 5 Семестр: 10
Змістових модулів: 5 Загальна кількість годин: 108	Освітньо- кваліфікаційний рівень: «магістр»	Лекції: 14 Практичні: 22 Самостійна робота: 72
Тижневих годин: 4		Вид контролю: залік

ІНФОРМАЦІЙНИЙ ОБСЯГ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ ДО НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ»

Модуль I

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ I

ЗАГАЛЬНІ ПИТАННЯ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

ТЕМА 1. Освітні стандарти. Новий державний освітній стандарт початкової освіти другого покоління. (8 год).

Пріоритетні принципи розвитку системи освіти (гуманізація і демократизація всіх складових її елементів та національну спрямованість та євроінтеграцію національної системи освіти, що забезпечує її розвиток на підґрунті національних традицій і цінностей. Нова українська школа повинна забезпечувати всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, виявлення її талантів, розумових і фізичних здібностей, виховання громадян, здатних до свідомого суспільного вибору, творчого культурного потенціалу народу).

Освітні стандарти. Вимоги до структури та особливостей змісту основного програмного документу початкової освіти. Освітній стандарт як умова забезпечення якості початкової освіти та об'єктивної оцінки її рівня.

ТЕМА 2. Творчий розвиток та саморозвиток майбутнього вчителя початкової школи як умова готовності до науково-педагогічної діяльності. (10 год.)

Інноваційні форми і засоби професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи у вищих педагогічних навчальних

зкладах. Тренінги розвитку професійної готовності педагога. Особистісно-орієнтоване навчання, психолого-педагогічний супровід, проектування роботи у групах та зворотний зв'язок, послідовне і динамічне формування структури професійного розвитку, саморозвитку і професійної готовності у студента.

Роль тренінгових занять в розвитку творчо значущих особистісних якостей: здібності до педагогічної емпатії, педагогічної рефлексії, креативності, комунікативності, мобільності у майбутній професійно-педагогічній діяльності.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II

МОНІТОРИНГ ЯКОСТІ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА: МЕТА, ЗМІСТ, ЗАВДАННЯ

ТЕМА 3. Організація моніторингу якості освітнього процесу (8 год).

Визначення та види моніторингу якості освіти. Мета, зміст та основні завдання моніторингу. Принципи організації та проведення моніторингу шкільного освітнього середовища

Аналіз факторів, що впливають на якість шкільного освітнього середовища.

ТЕМА 4. Технології проведення моніторингу якості освітнього процесу (10 год).

Програма моніторингу. Умови, що визначають ефективність та готовність освітнього закладу до проведення моніторингу якості освітнього процесу. Технологія реалізації моніторингових досліджень. Міжнародні моніторингові дослідження (PISA, PIRLS та ін.).

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ III

ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ КОМПЕТЕНЦІЙ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

ТЕМА 5. Професійно-педагогічна компетентність учителя в системі освіти (10 год).

Компетентність як ключ до оновлення змісту освіти. Проблема компетентнісного підходу в освіті України. Підходи Ради Європи щодо інтерпретації компетентностей. Міжнародні стандарти компетентностей.

Аналіз професійної діяльності учителя початкових класів. Характеристика стилю педагогічної діяльності. Набуття фахових компетенцій майбутнього учителя початкових класів в процесі магістерської підготовки.

Компетенція науково-педагогічної діяльності майбутнього викладача навчальних дисциплін напряму «Початкова освіта»

ТЕМА 6. Критеріальний підхід та моніторинг готовності до реалізації фахових компетенцій майбутнього вчителя початкових класів (10 год).

Проблема готовності до професійної педагогічної діяльності: показники її сформованості.

Підходи до визначення та інтерпретації сутності фахових компетенцій. Критерії професійної компетентності учителя початкових класів, можливості їх діагностики.

МОДУЛЬ 2

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ IV

МІЖДИСЦИПЛІНАРНИЙ ХАРАКТЕР ПРОЕКТУВАННЯ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗА НАПРЯМОМ «ПОЧАТКОВА ОСВІТА»

ТЕМА 7. Стратегії проектування в освіті (10 год).

Теоретичні основи педагогічного проектування. Педагогічне проектування в умовах введення нових освітніх стандартів.

Структура і логіка організації педагогічного проектування. Види педагогічного проектування: науково-педагогічне, соціально-педагогічне, психолого-педагогічне, освітнє. Суб'єкти і об'єкти педагогічного проектування. Умови ефективності педагогічних проектів.

Оцінка і самооцінка проектної діяльності. Становлення соціального партнерства в освітній галузі.

ТЕМА 8. Методика підготовки та захисту науково-педагогічного проекту (12 год).

Етапи організації та виконання психолого-педагогічного проекту. Критерії оцінки і самооцінки виконання психолого-педагогічного проекту.

Педагогічне проектування як важливий компонент цілісної педагогічної діяльності, яка потребує спеціального дослідження.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ V

СТРУКТУРА ТА ЗМІСТ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

ТЕМА 9. Теоретичні засади організації та наукове обґрунтування модернізації навчально-виховного процесу у вищій школі (4 год).

Системний, комплексний, компетентнісний, діяльнісний, особистісно-орієнтований, аксіологічний, гуманістичний, валеологічний підходи до організації навчально-виховного процесу, їх роль і місце у сучасній парадигмі освіти.

ТЕМА 10. Активізація навчально-пізнавальної та науково-педагогічної діяльності студентів (6 год).

Шляхи активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів. Організація науково-педагогічної діяльності студентів. Психологічна готовність та професійна мотивація студентів до майбутньої професійної діяльності.

ТЕМА 11. Теоретичні основи науково-дослідної роботи у вищому педагогічному навчальному закладі (8 год).

Наукова діяльність як сфера людської діяльності. Специфіка науково-дослідної діяльності у ВНЗ. Психологія і технологія наукової творчості. Організація творчої діяльності. Робочий день, робоче місце науковця у вищому педагогічному навчальному закладі. Оргтехніка, технічні засоби наукової діяльності. Ділове спілкування, листування, розмова по телефону. Особистий архів (бібліотека) здобувача. Психогігієнічні і валеологічні основи раціонального планування науково-педагогічної діяльності викладача напряму «Початкова освіта»

Методологія та методи наукових досліджень. Науково-дослідницька діяльність як інтелектуальна праця, що спрямована на здобування знань, вироблення навичок і вмінь. Основні поняття науково-дослідної діяльності. Мета та умови розвитку педагогічної науки в сучасній Україні. Наукові школи.

ТЕМА 12. Система науково-дослідної роботи студента-магістранта напряму підготовки «Початкова освіта», проектування психолого-педагогічного дослідження у початковій школі (8 год)

Організація педагогічного експерименту, обробка результатів, підготовка наукових публікацій, рефератів і доповідей. Техніка написання тексту. Основні вимоги до підготовки повідомлень про результати наукових досліджень.

Організація і проведення педагогічних досліджень. Характеристика окремих видів дослідження.

Магістерська робота як кваліфікаційне дослідження студентів ВНЗ. Вимоги до змісту і структури магістерської

роботи. Оформлення магістерської роботи. Порядок захисту магістерської роботи.

Науково-дослідна практика майбутнього вчителя початкових класів.

Виробнича практика майбутнього вчителя початкових класів

Основні завдання та особливості організації і проведення виробничої практики майбутнього вчителя початкових класів.

СТРУКТУРА ЗАЛІКОВОГО КРЕДИТУ КУРСУ

Змістові модулі і теми	Кількість годин відведених на:			
	Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота	Індивідуальна робота
<i>Модуль I</i>				
<i>Змістовий модуль I</i>				
ЗАГАЛЬНІ ПИТАННЯ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ				
1. Освітні стандарти. Новий державний освітній стандарт початкової освіти другого покоління	2	-	-	-
2. Творчий розвиток та саморозвиток майбутнього вчителя початкової школи як умова готовності до науково-педагогічної діяльності	2	6	4	4
Всього (З.М.1) – 18 год.	4	6	4	4
<i>Форми модульного контролю:</i> усна відповідь, конспект лекцій, індивідуальні навчально-дослідні завдання				
<i>Змістовий модуль II</i>				
МОНІТОРИНГ ЯКОСТІ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА: МЕТА, ЗМІСТ, ЗАВДАННЯ				
3. Організація моніторингу якості освітнього процесу	1		4	4
4. Технології проведення моніторингу якості освітнього процесу	1	2	2	4
Всього (З.М.II) – 18 год.	2	2	6	8
<i>Змістовий модуль III</i>				
ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНЦІЙ ГОТОВНОСТІ ДО ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ				
5. Професійно-педагогічна компетентність учителя в системі освіти	2	2	4	4
6. Критеріальний підхід та моніторинг готовності до реалізації фахових компетенцій майбутнього вчителя початкових класів		2	2	4
Всього (З.М.III) – 20 год.	2	4	6	8
Форми модульного контролю: усна відповідь, конспект лекцій, індивідуальні навчально-дослідні завдання				

<i>Змістові модулі і теми</i>	Кількість годин відведених на:			
	Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота	Індивідуальна робота
<i>Модуль II</i>				
Змістовий модуль IV				
МІЖДИСЦИПЛІНАРНИЙ ХАРАКТЕР ПРОЕКТУВАННЯ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗА НАПРЯМОМ «ПОЧАТКОВА ОСВІТА»				
7. Стратегії проектування в освіті	2		6	4
8. Методика підготовки та захисту науково-педагогічного проекту		4	2	4
Всього (З.М. IV) – 22 год.	2	4	8	8
Форми модульного контролю: усна відповідь, конспект лекцій, індивідуальні навчально-дослідні завдання				
Змістовий модуль V				
СТРУКТУРА ТА ЗМІСТ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ				
9. Теоретичні засади організації та наукове обґрунтування модернізації навчально-виховного процесу у вищій школі	1	2	2	2
10. Активізація навчально-пізнавальної та науково-педагогічної діяльності студентів	1	1	4	2
11. Теоретичні основи науково-дослідної роботи у вищому педагогічному навчальному закладі	1	1	4	2
12. Система науково-дослідної роботи студента-магістранта напряму підготовки «Початкова освіта», проектування психолого-педагогічного дослідження у початковій школі	1	2	2	2
Всього (З.М. V) – 26 год.	4	6	12	8
Форми модульного контролю: усна відповідь, підсумкова контрольна робота, оцінка за виконані індивідуальні навчально-дослідні завдання, залік				
ВСЬОГО - 108	14	22	36	36

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Навчальний посібник *«Формування готовності до науково-педагогічної діяльності»* адресовано студентам педагогічних спеціальностей освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр», а також педагогам та іншим працівникам системи вищої та загальної освіти, які цікавляться питаннями організації навчально-виховного процесу із застосуванням діагностичних технологій. Навчальний посібник присвячено вивченню дидактичних та організаційних моделей організації науково-педагогічної діяльності вчителя, аналізу ефективності дослідницької діяльності сучасного вчителя.

На сучасному етапі розвитку суспільства, коли відбувається реформування та модернізація системи освіти, традиційна система навчання зазнає істотних змін на всіх стадіях навчального процесу. Існуюча підготовка майбутніх вчителів початкових класів не забезпечує повною мірою їхньої готовності до змін, а саме до орієнтації на індивідуальні особливості, потенційні можливості, до процесів самовдосконалення. У Концепції загальної середньої освіти у зв'язку з цим зазначається: «...зміни в змісті й структурі загальної середньої освіти мають глибинний характер і потребують підготовки вчителя, який усвідомлює свою соціальну відповідальність, постійно дбає про своє особистісне і професійне зростання» [Концепція загальної середньої освіти (12-річна школа) // Директор школи. – 2002. - №1. – С. 5-15]. Саме вчитель початкової школи, здійснюючи навчання, виховання і розвиток учнів, має створювати такі умови, за яких розкриваються індивідуальні особливості кожної особистості.

Закон України «Про освіту», Національна доктрина розвитку освіти в основу пріоритетних принципів розвитку системи освіти поклали гуманізацію і демократизацію всіх складових її елементів та національну спрямованість, що свідчить про невіддільність освіти від національного ґрунту. Як зазначено в цих документах, нова українська школа повинна забезпечувати всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, виявлення її талантів, розумових і фізичних здібностей, виховання громадян, здатних до свідомого суспільного вибору, творчого культурного потенціалу народу.

Розв'язання цих складних завдань повною мірою залежить від учителя, якості його підготовки, тому однією з актуальних проблем вищої школи є розроблення сучасної концепції формування майбутніх учителів. Насамперед потребує вдосконалення їх професійно-педагогічна, науково-педагогічна підготовка, зокрема, її конкретизація і наближення до майбутньої професійної діяльності. У зв'язку з цим з особливою гостротою постає проблема оволодіння майбутніми вчителями технологією педагогічної діагностики та моніторингу освітнього простору – системою знань, умінь і навичок, потрібних для успішної організації навчання в школі.

Усі окреслені проблеми напряму стосуються і підготовки вчителя початкової школи до діагностичної діяльності, адже вона відбувається в процесі професійної підготовки вчителя. Однією з причин недостатньої підготовленості педагога до діагностування шкільної успішності учнів є недостатня відповідність змісту професійної підготовки у ВНЗ сучасним вимогам. У професійній підготовці вчителя щодо формування діагностичних умінь не приділено достатньо уваги. Зауважимо, що аналіз світового досвіду підготовки вчителів показує, що у країнах Західної Європи та США велику увагу приділяють цій проблемі, а саме – формуванню й розвитку діагностичних умінь майбутніх учителів, що є запорукою формування гуманістичної взаємодії „учитель – учень”.

Підготовка майбутнього вчителя початкової школи до діагностичної діяльності як цілісна система будується на основі органічної єдності загального, особливого та індивідуального. Як загальне – вона є складовою професійної загально педагогічної підготовки вчителя; як особливе – має свою специфіку, зумовлену особливостями й закономірностями навчального процесу; як індивідуальне – відображає залежність підготовки від особистих якостей учителя і рівня його педагогічної діяльності. Готовність учителя до забезпечення розвитку індивідуальних можливостей учнів, здатність до професійного та особистісного саморозвитку – це домінуюча мета його професійної підготовки. Педагогічна діяльність, у процесі якої реалізуються професійні можливості вчителя і здійснюється індивідуальний розвиток його особистості, є засобом формування творчої особистості учня в навчально-

виховному процесі. Саме тому підготовка вчителя до діагностичної діяльності передбачає його підготовку до суб'єкт-суб'єктної взаємодії в системі „учитель – учень”.

Назва курсу: *„Формування готовності до науково-педагогічної діяльності”*.

Факультет: початкового навчання

Кафедра дошкільної та початкової освіти

ECTS: 3 кредити.

Рівень: магістр.

Методи викладання: лекційно-практичні методи викладання із застосуванням інтерактивних методик організації взаємодії суб'єктів навчально-виховного процесу.

Додаткові методи: розв'язування і моделювання проблемних ситуацій, метод проектів.

Принципи побудови програми навчального посібника

Навчальний посібник розроблений для педагогів та студентів, направлений на отримання знань про актуальність та особливості науково-педагогічної діяльності та можливості її застосування в системі вищої освіти. Модульна структура організації матеріалу дозволяє адаптувати ресурс до груп студентів, які бажають розширити свій кругозір, або підвищити свою кваліфікацію в рамках даного напрямку.

Матеріал курсу *„Формування готовності до науково-педагогічної діяльності”* виявиться корисним педагогам, методистам та іншим працівникам системи вищої освіти, які цікавляться питаннями організації навчально-виховного процесу із застосуванням діагностичних технологій, а також студентам педагогічних спеціальностей установ початкової, середньої та вищої професійної освіти, менеджерам в галузі освіти, фахівцям, що працюють у галузі інноваційних технологій в освіті. Навчальний посібник присвячено вивченню дидактичних та організаційних моделей організації науково-педагогічної діяльності вчителя, аналізу ефективності дослідницької діяльності сучасного вчителя.

Мета і завдання роботи з навчальним посібником

Основна мета – формування у студентів творчих уявлень про діагностичні технології в освіті, особливості моніторингу якості освіти та можливості їх застосування в освітніх закладах.

У зв'язку з вищезазначеним *основними завданнями* курсу є такі:

- уточнити і збагатити понятійний апарат з педагогічної діагностики, моніторингових досліджень в освіті;
- визначити дефініції, пов'язані з особливостями організації науково-педагогічної діяльності вчителя;
- ознайомити майбутніх учителів з нормативно-правовими документами організації науково-педагогічної діяльності вчителя, умовами ефективного науково-методичного супроводу пошукової роботи педагогів;
- ознайомити з особливостями організації науково-педагогічної діяльності вчителя на основі системного, комплексного, діяльнісного, особистісно-орієнтованого та компетентнісного підходів організації навчально-виховного процесу у вищій школі.
- виробляти у майбутніх педагогів уміння самостійно орієнтуватися в різних видах науково-педагогічної діяльності, співвідносити з науковим передовим досвідом та особливостями і специфікою регіону;
- розширювати уявлення у майбутніх педагогів про основні тенденції та сутності науково-педагогічної діяльності вчителя в сучасній системі освіти, показати різноманітність науково-педагогічної діяльності вчителя;

Основними об'єктами вивчення є такі:

- науково-педагогічна діяльність вчителя в сучасній системі освіти;
- педагогічна діагностика;
- моніторинг освітнього середовища;

У результаті вивчення матеріалу навчального посібника *студенти повинні вміти:*

- розробляти організаційно-методичну документацію для здійснення науково-педагогічної діяльності вчителя;
- планувати проведення різних видів моніторингу освітнього середовища;
- застосовувати різні види діагностики освітнього середовища для вирішення завдань реформування освіти.

Принципи відбору змісту та організації навчального матеріалу

Програма навчального курсу побудована з урахуванням наступних принципів:

- *гуманізації* змісту і технологій освіти, що визначає суб'єктно-діяльнісну взаємодію;
- *науковості*, що дозволяє розкривати наукову картину світу;
- *системно-структурного*, який передбачає конструювання та реалізацію навчального матеріалу;
- *інтеграції* психолого-педагогічного змісту;
- *модульності* (укрупнення дидактичних одиниць).

Вимоги до засвоєння змісту навчальної дисципліни

Цілі і завдання. Основна мета – формування у студентів теоретичних уявлень про дидактичні функції науково-педагогічної діяльності вчителя, формування готовності майбутніх педагогів до їх застосування у загальноосвітніх школах та вищих навчальних закладах різного рівня акредитації.

Студент повинен мати уявлення:

- про інформатизацію сучасної системи освіти;
- про визначення змісту науково-педагогічної діяльності;
- про основні ознаки діагностичних технологій в освіті, про їх різноманітність та дидактичні функції;

- про можливості використання результатів науково-педагогічної діяльності в професійному полі;
- про вплив сучасних діагностичних технологій в освіті на розвиток здібностей учнів, студентів.

Пізнавальна діяльність студентів передбачає:

- ознайомлення з основними напрямками моніторингу освітнього середовища;
- ознайомлення з діагностичними технологіями в освіті;
- вивчення механізмів мотивації у студентів до застосування діагностичних технологій в освіті;
- формування навичок планування та реалізації моніторингу якості освіти в системі підготовки майбутніх учителів початкової школи;
- формування готовності застосування знань сучасних наукових досягнень у галузі початкової освіти при вирішенні освітніх і професійних завдань.
- розкриття методів і прийомів формування готовності до науково-педагогічної діяльності;
- аналіз факторів, що впливають на розвиток мислення, творчих здібностей у студентів.

У результаті вивчення матеріалу навчальної дисципліни ***студенти повинні знати (теоретичні знання):***

- зміст понять: науково-педагогічна діяльність, викладацька діяльність у вищому педагогічному навчальному закладі; якість освіти, моніторинг в освіті, контроль якості освітнього процесу;
  - мету, завдання та види моніторингу якості в системі початкової освіти;
  - технології організації моніторингу якості освіти в системі підготовки майбутніх учителів початкової школи;
  - сучасні напрями інтеграції, розвитку вищої педагогічної освіти в Україні, її реформування та євроінтеграції

- освітнього процесу, стандартизації та впровадження європейських стандартів якості освіти;
- зміст та сутність поняття «педагогічне проектування» як напрям соціального проектування та його значення в освітньому середовищі;
  - основні принципи розробки педагогічних проектів;
  - організаційні основи ефективного впровадження компетентнісного підходу до підготовки майбутніх учителів початкової школи;
  - етапи реалізації науково-дослідної роботи;
  - методи педагогічних досліджень та статистичний аналіз і обробка результатів;
  - засоби аналізу результатів дослідження та їх валідності;
  - структурні компоненти організації та проектування навчально-виховного процесу в початковій школі та моніторинг якості.

У результаті вивчення матеріалу навчальної дисципліни ***студенти повинні вміти (практичні навички):***

- розкривати механізми, що лежать в основі педагогічної діагностики;
- планувати різні види оцінювання якості освітнього процесу;
- використовувати сучасні технології діагностики і оцінювання якості освітнього процесу;
- на основі результатів науково-дослідної діяльності здійснювати прогноз розвитку освітнього середовища;
  - проводити науково-дослідну, моніторингову діяльність в системі початкової освіти;
  - коректно інтерпретувати результати науково-дослідної діяльності, моніторингових досліджень;
  - аналізувати і давати оцінку педагогічним проектам з точки зору доцільності розробки та практичної значущості;
  - реалізувати компетентністний підхід при організації та проведенні науково-дослідної діяльності.

Види контролю

1. Вхідний (тестування).
2. Поточний: якості навчання студентів (здійснюється в усній і письмовій формах, зокрема: самостійне складання текстів, доповідей, рецензування наукової та науково-методичної роботи, виконання тестових робіт, реферування, проектування).
3. Рубіжний: проводиться між модулями (тестування, співбесіда, контрольні зрізи).
4. Підсумковий (залік).

СИСТЕМА КОНТРОЛЮ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ

Комплексний контроль знань студентів з дисципліни «Формування готовності до науково-педагогічної діяльності» здійснюється на основі проведення поточного, модульного та підсумкового оцінювання їх навчальної діяльності відповідно до навчально-методичної характеристики дисципліни.

Основними критеріями оцінювання навчальної діяльності студентів є її *систематичність, активність і результативність*.

Показниками *систематичності* навчальної діяльності є відвідування студентами лекційних, практичних занять з курсу, педагогічної практики в школі та своєчасне виконання навчальних і контрольних робіт та ІНЗД.

Активність студента на лекційних, практичних заняттях, під час педагогічної практики визначається якістю підготовки до них і рівнем виконання завдань практичного, творчого та дослідницького характеру.

Показником *результативності* є правильність виконання на практичних заняттях усіх видів робіт (зокрема контрольних та

самостійних), ґрунтовність виконання дослідницьких завдань для самостійної роботи, участь у науково-дослідній роботі, а також успішна діяльність під час педагогічної практики.

Відповідно до кредитно-модульної системи навчальний матеріал розподілено на логічно завершені модулі. У межах кожного окремого модулю студент виконує різні види навчальної роботи, які відповідним чином оцінюються: робота на лекціях, відповіді на заняттях, підготовка до практичних занять, доповнення, самостійні роботи, моделювання фрагментів уроку, індивідуальні завдання, реферати, курсові роботи тощо. Кожен вид роботи оцінюється відповідною кількістю балів. Розгалужена система балів, яка є засобом контролю навчальної діяльності студентів з дисципліни є:

накопичувальною (складається із суми балів за різними видами здійсненого контролю);

рейтинговою (використовується числові величини для визначення рівнів навчальної успішності студентів);

варіативною (кількість балів зумовлюється специфікою видів навчальної діяльності студентів). Студент може отримати заохочувальні бали за участь у науково-дослідній роботі, старанність та своєчасність виконання завдань тощо.

Кожен модуль (як складова навчального процесу) завершується модульною контрольною роботою, спрямованою на узагальнення та систематизацію отриманих під час навчання знань та умінь студентів. До модульного контролю студент допускається за умови вчасного виконання запланованих завдань. За результатами

поточного контролю та модульного контролю студент отримує підсумкову рейтингову оцінку, яка виражається в балах, оцінкою за традиційною шкалою (зараховано) та рівнем за шкалою ECTS (A, B, C, D, E, FX, F).

За результатами вивчення дисципліни протягом семестру студент може отримати **максимальну кількість балів - 100**.

Якщо студент вчасно та успішно виконав всі завдання в межах конкретних модулів і модульну контрольну, він отримує підсумкову семестрову модульну оцінку, яка заноситься у відомість і залікову книжку.

РОЗПОДІЛ БАЛІВ, ЯКІ ОТРИМУЮТЬ СТУДЕНТИ

	Модуль 1 (ЗМ ₁₋₃)	Модуль 2 (ЗМ ₄₋₅)	Навчальний проект (ІНДЗ)	Самостійна робота	залік	Разом (підсумкова)
Вагові коефіцієнти (%)	20% $k_1 = 0,20$	30% $k_2 = 0,30$	10% $k_3 = 0,10$	10% $k_3 = 0,10$	30% $K_{зал} = 0,30$	100%
Максимальна оцінка в балах	20	30	10	10	30	100
Оцінка (бали)	20	30	10	10	30	100

ОЦІНЮВАННЯ ЗА ФОРМАМИ КОНТРОЛЮ

Складові	К-сть за модуль	Макс. к-сть балів за одиницю	Вага модулю
<i>Модуль 1</i>			
Лекції	1	2	30%
Практичні	3	0,5-3	
Самостійна робота	1	10	
Модульна підсумкова робота	1	5	
Ведення конспекту	1	4	
Модуль 2			
Лекції	4	2	40%
Практичні	5	0,5-3	
Навчальний проект (ІНДЗ)	1	10	
Модульна підсумкова робота	1	5	
Ведення конспекту	1	2	
Підсумковий контроль – залік			30 %
ВСЬОГО – 100%			

**ШКАЛА ОЦІНЮВАННЯ:
НАЦІОНАЛЬНА ТА ECTS**

A	<i>(Відмінно)</i>	90-100	робота з мінімальними помилками;
B	<i>(Дуже добре)</i>	83-89	вище середнього стандарту, але з деякими поширеними помилками;
C	<i>(Добре)</i>	75-82	в цілому хороша робота, але з помітними помилками;
D	<i>(Задовільно)</i>	68-74	пристойно, але із значними помилками;
E	<i>(Достатньо)</i>	60-67	задовольняє мінімальні вимоги;
FX	<i>(Не прийнято)</i>	35-59	необхідно виконати певну додаткову роботу для успішного складання (доопрацювати);
F	<i>(Не прийнято)</i>	0-34	необхідна значна подальша робота (переробити).

При отриманні підсумкової семестрової оцінки за накопиченими рейтинговими балами поточного контролю "FX" студент має право на дворазову спробу отримання позитивної оцінки на етапі підсумкового семестрового контролю (*перше перескладання викладачеві, друге – комісії*).

При отриманні підсумкової семестрової оцінки за накопиченими рейтинговими балами поточного контролю "F" студент не допускається до заходу підсумкового семестрового контролю, вважається таким, що має академічну заборгованість з навчальної дисципліни, і допускається до підсумкового семестрового контролю після повторного вивчення навчального курсу (крім випадків продовження деканатом ліквідації академічної заборгованості за наявності документально підтверджених поважних причин неуспішності студента).

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ВНЗ	– вищий навчальний заклад.
ДН	– дистанційне навчання.
ЕНМК	– електронний навчально-методичний комплекс.
ІКТ	– інформаційно-комунікаційні технології.
НМК	– навчально-методичний комплекс.
ОЕСР	– Організація економічного співробітництва та розвитку
ПВО	– повна вища освіта
ПЗО	– початкова загальна освіта
ПЗСО	– повна загальна середня освіта
ПМ	– програмний модуль.
ПМК	– програмно-методичний комплекс.
ПШВП	– педагогічне проектування навчально-виховного процесу
СДН	– система дистанційного навчання.
УЦОЯО	– Український центр оцінювання якості освіти.
ECTS	– (<i>European Community Course Credit Transfer System</i>) Європейська кредитна система взаємовизнання.
ENQA	– Європейська мережа із забезпечення якості вищої освіти.
IEA	– (<i>The International Association for the Evaluation of Educational Achievemen</i>) Міжнародна асоціація з оцінювання навчальних досягнень.
OECD	– (<i>Organisation for Economic Cooperation and Development</i>) Організація економічного співробітництва

	та розвитку.
PIRLS	– Міжнародна програма вивчення якості читання та розуміння тексту учнями.
PISA	– (<i>Programme for International Student Assessment</i>) міжнародна програма оцінювання навчальних досягнень учнів.
TIMSS	– (<i>Trends in International Mathematics and Science Studies</i>) тенденції в міжнародній математичній та природничій освіті.

ЛІТЕРАТУРА ДО КУРСУ

1. **Аминов Н.А. Модели управления образования и педагогические стили / Н.А. Аминова // Вопросы психологии. 1994. – № 2. – С. 88-98.**

2. Андрущенко В. Педагогічна освіта України в стратегії Болонського процесу: Бесіда з ректором педагогічного університету імені М.П. Драгоманова В. Андрущенкою // Освіта України. – 2004. – № 13. – 17 лютого – С. 4.

3. Андрущенко В. Науково-педагогічні пошуки молодих / В. Андрущенко // Вища освіта України. – 2002. – № 4. – С. 5-7.

4. Байбара Т.М. Компетентнісний підхід в початковій ланці освіти : теоретичний аспект / Т. М. Байбара // Початкова школа. – 2010. – № 8. – С. 46-50.

5. Байденко В.І. Болонський процес : структурна реформа вищої освіти Європи / В.І. Байденко – М. : Дослід. центр проблем якості підготовки спеціалістів, Рос. новий ун-т, 2002. – 128 с.

6. Бахмутский А.Е. Мониторинг школьного образования : проблемы и решения / А.Е. Бахмутский. – Спб. : КАРО, 2007. – 179 с.

7. Бібік Н.М. Компетентність і компетенції у результатах початкової освіти / Н.М. Бібік // Початкова школа. – 2010. – № 9. – С. 1-4.

8. Бойко А.М. Побудова науково-обґрунтованої моделі випускника як умова забезпечення багатоступеневої освіти у вищій педагогічній школі / А.М. Бойко // Вища освіта в Україні : реалії, тенденції, перспективи розвитку : матеріали Міжнар. наук.-практ.

конф., 17–18 квітня 1996 р. Ч. 1 / Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України ; ред. В.П. Андрущенко. – К., 1996. – С. 43-46.

9. Вербицкий А.А. Активное обучение в высшей школе : контекстный подход. – М. : Высшая школа, 1991. – 207 с.

10. Вивчення особистості молодшого школяра засобами педагогічної діагностики : навч.-метод. посіб. / С.М. Мартиненко, М.Д. Осколова. – К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2013. – 144 с.

11. Волкова Н.П. Педагогіка вищої школи: Посібник для студентів вищих навчальних закладів / Н.П. Волкова. – К. : Вид. центр «Академія», 2002. – 576 с.

12. Волкова Н.П. Професійно-педагогічна комунікація : Навчальний посібник / Н.П. Волкова. – К. : ВЦ «Академія», 2006. – 256 с.

13. Волкова Н.П. Педагогіка : навч. посіб. / Н.П. Волкова. – 3-тє вид., стереотип. – К. : Академвидав, 2009. – 616 с.

14. ***Воскобойнікова Г.Л., Міненко А.О. Біомеханічні основи у формуванні професійної компетентності вчителя фізичної культури і основ здоров'я початкової школи : педагогічний досвід, наукові школи / Г.Л. Воскобойнікова, А.О. Міненко // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка [Текст]. Вип. 118. Т. 2 / ЧНПУ імені Т.Г. Шевченка; гол. ред. Носко М.О. – Чернігів : ЧНПУ, 2014. – 266 с. – С. 80-83. (Серія : Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт)***

15. Гузій Н.В. Педагогічний професіоналізм : історико-методологічні та теоретичні аспекти : монографія / Н.В. Гузій. – К. : НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2004. – 243 с.

16. Державний стандарт початкової загальної освіти // Початкова школа. – 2011. – № 7. – С. 1-18.

17. Документація. Звіти у сфері науки і техніки. Структура і правила оформлення : ДСТУ 3008-95. – Видання офіційне. – чинний від 1996-01-01, вперше. – К. : Держстандарт України, 1995. – 38 с.

18. Дружилов С.А. Профессионализм как реализация ресурса индивидуального развития человека / С.А. Дружилов // Ползуновский вестник. – Барнаул : Изд-во Алтайского гос. технич. ун-та им. И.И. Ползунова, 2004. – № 3. – С. 200-208.

19. Дружилов С.А. Психология профессионализма : интегративный подход / С.А. Дружилов // Вестник Красноярского государственного ун-та. Вып. 6. Гуманитарные науки, 2004. – С. 170-176.

20. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; головний ред. В.Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.

21. Журавський В.С. Вища освіта як фактор державотворення і культури в Україні / В.С. Журавський – К. : Вид. дім "Ін Юре", 2003. – 416 с.

22. Закон України «Про освіту»: за станом на 8 груд. 2006 р. / Верховна Рада України. – офіц. вид. – К. : Парлам. Вид-во, 2006. – 40 с. – (Сер. «Закони України»).

23. **Захаревич В.Г., Обуховец В.А. Оценки качества преподавателя вуза // Высшее образование сегодня. – 2003. – № 5. – С. 12-15.**

24. Змеев С. Наука XXI века // Alma mater. – 1998. – № 2 – С. 76-79.

25. Иванова Т.В. Культура педагогического общения : монография / Т.В. Иванова ; под ред. И.А. Зязюна. – К. : ЦВП, 1999. – 356 с.

26. Кабан Л.В. Рецензія на методичну розробку (як правильно оформити рецензію на методичну розробку) / Л.В. Кабан // Директор школи : газета для керівників навчальних закладів (Шкільний світ). – 2011. – № 25 (649), липень. – С. 1, 14-15.

27. Кабан Л.В. Технологія розробки навчальної програми : методичні рекомендації / укладач Л. В. Кабан. – Біла Церква : КОПОПК, 2008. – 48 с. – (Серія «Бібліотека педагога-новатора». Вип.1).

28. Кодлюк Я. П. Підручник для початкової школи : теорія і практика / Ярослава Петрівна Кодлюк. – Тернопіль : Підручники і посібники, 2004. – 288 с.

29. Ковальчук В.В. Основи наукових досліджень : навч. посіб. / В.В. Ковальчук, Л.М. Моїсеєв. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К. : ВД "Професіонал", 2004. – 208 с.

30. Компетентнісний підхід у сучасній освіті : світовий досвід та українські перспективи / під заг.ред. О.В. Овчарук. – К. : К.І.С., 2004. – 112 с.

31. Конверського А.Є. Основи методології та організації наукових досліджень : Навч. посіб. для студентів, курсантів, аспірантів і ад'юнтів / А.Є. Конверського – К. : Центр учбової літератури, 2010. – 352 с.

32. Концепція загальної середньої освіти (12-річна школа) // Директор школи. – 2002. – № 1. – С. 5-15.

33. Костюк Г.С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток

особистості / Г.С. Костюк. – К. : Рад. школа, 1989. – 608 с.

34. Кремень В.Г. Болонский процесс : сближение, а не унификация / В.Г. Кремень // Зеркало недели. – 2003. – № 48(473). – 13-19 декабря.

35. Ксьонзенко М.А. Актуальні проблеми взаємозв'язку професійного саморозвитку та самореалізації особистості педагога / М.А. Ксьонзенко // Наукова скарбниця освіти Донеччини : наук.-метод. журн. – 2012. – № 4 – С. 96-98.

36. Кубрак С.В. Саморозвиток професійної компетентності майбутнього вчителя у вищому навчальному закладі / С.В. Кубрак // Наукові записки Ніжинського ун-ту ім. М. Гоголя. – 2009. – № 3. – С. 200-203.

37. Ларионова М.В. Сотрудничество в сфере образования в Европе : нормативная основа, методы и инструменты кооперации / М.В. Ларионова. – М. : Университетская книга : Логос, 2006. – 214 с.

38. Лесюк О.І. Методологія наукових досліджень : навч. посіб. / О.І. Лесюк. – Івано-Франківськ : ІФНТУНГ, 2004. – 297 с.

39. Луговий В.І. Педагогічна освіта в Україні : структура, функціонування, тенденції розвитку / В.І. Луговий. – К. : МАУП, 1994. – 196 с.

40. Макогон Ю.В. Основи наукових досліджень в економіці : навч. посіб. / Ю.В. Макогон, В.В. Пилипенко. – 2-ге вид. – Донецьк : Альфа-прес, 2007. – 144 с.

41. Максименко С.Д., Заброцький М.М. Технологія спілкування (комунікативна компетентність учителя : сутність і шляхи формування) / С.Д. Максименко, М.М. Заброцький. – К. : Главник, 2005. – 112 с.

42. Малик Г.Д. Умови реалізації компетентнісного підходу у професійній підготовці майбутнього документознавця : дис... канд. пед. наук : 13.00.04 / Малик Галина Дмитрівна. – К., 2011. – 350 с.
43. [Мартиненко С.М.](#) Діагностична діяльність майбутнього вчителя початкових класів : теорія і практика: монографія / С.М. Мартиненко. – К. : КМПУ ім. Б.Д. Грінченка, 2008. – С. 128-151.
44. Мартиненко С.М. Визначення типу темпераменту у дітей молодшого шкільного віку початкової школи / Світлана Мартиненко // Початкова школа – К., 2009. – № 5. – С. 55–58.
45. Мартиненко С.М. [Діагностування рівня задоволеності педагогічною професією / С.М. Мартиненко// Початкова школа – № 2. – 2014. – С. 50–53.](#)
46. Мартиненко С.М. [Діагностичні методики вивчення професійного самопочуття вчителя початкової школи / С.М. Мартиненко// Початкова школа – № 3. –2014. – С. 42–43.](#)
47. Мартиненко С.М. [Діагностування стилів педагогічного спілкування вчителів початкової школи / С.М. Мартиненко, Н.С. Кипиченко // Початкова школа. – № 5. – 2013. – С. 54 – 56.](#)
48. Мартиненко С.М. [Діагностична методика визначення стратегії педагогічного спілкування вчителя початкової школи з учнями / С.М. Мартиненко, Н.С. Кипиченко // Початкова школа – № 7. – 2013. – С. 45–47.](#)
49. Мартиненко С.М. [Діагностичні методики вивчення навчально-пізнавальної діяльності учнів початкової школи / Світлана Мартиненко // Початкова школа – К. : 2008. – № 4. – С. 52–55.](#)

50. Мартиненко С.М. Орієнтовні методики педагогічного діагностування рівнів готовності дитини до навчання в школі / Світлана Мартиненко // Початкова школа – К. : 2008. – № 2. – С. 39–41.

51. *Міненко А.О. Дослідження актуальних питань розвитку творчих здібностей молодших школярів в педагогічній діяльності учителя початкової школи / А.О. Міненко // Наука і освіта : науково-практичний журнал / Південний науковий Центр НАПН України. – Зб. статей : – Одеса : ПНПУ, 2014. – № 8. – 224 с. – С. 119-123. (Серія : Психологія і педагогіка).*

52. *Міненко А.О. Особистісно-професійний саморозвиток майбутнього вчителя як умова вдосконалення якості навчання і виховання / А.О. Міненко // Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору: Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» – К. : Гнозис, 2014. – том IV (55) – 530 с. – С. 318-324. (Серія : Педагогічні науки).*

53. Мороз О.Г., Падалка О.С., Юрченко В.І. Педагогіка і психологія вищої школи : Навч. Посібник / О.Г. Мороз, О.С. Падалка, В.І. Юрченко – К. : Вища шк. – 2003 р. – 267 с.

54. Навчальні програми для загальноосвітніх навч. закл. із навчанням українською мовою. 1-4 класи. – К. : Видавничий дім «Освіта», 2011. – 39 с.

55. Національна доктрина розвитку освіти // Освіта України. – 2002. – № 33. – С. 4-6.

56. Новиков А.М. Методология учебной деятельности / А.М. Новиков. – М., 2005. – 176 с.

57. Педагогічна майстерність викладача : Навчальний посібник / Л.Г. Кайдалова, Н.Б. Щокіна, Т.Ю. Вахрушева – Х. : Вид-во НФаУ, 2009. – 140 с.

58. Педагогічна майстерність учителя : Навчальний посібник / За ред. проф. В.М. Гриньової, С.Т. Золотухіної. – Вид. 2-е, випр. і доп. – Х. : «ОВС», 2006. – 224 с.

59. Педагогічна майстерність : Хрестоматія : Навчальний посібник / Упоряд. : І.А. Зязюн, Н.Г. Базидевич, Т.Г. Дмитренко та ін.; За ред. І.А. Зязюна. – К. : Вища шк., 2006. – 606 с.

60. *Перехейда О. Проектна технологія як засіб формування творчої особистості / О.Перехейда // Школа : інформ. метод. журнал. – 2012. – № 6. – С. 57-61.*

61. Петровский А.В. Основы педагогики и психологии высшей школы : Учеб. Пособие для слушателей курсов и ф-тов пов. квалификации препод. высших учеб. заведений. – М. : ИНФРА, 1986. – 248 с.

62. Пометун О.І. Теорія та практика послідовної реалізації компетентнісного підходу в досвіді зарубіжних країн / О.І. Пометун // Компетентнісний підхід у сучасній освіті : світовий досвід та українські перспективи : монографія / М-во освіти і науки України; [колектив авт. : Н.М. Бібік, Л.С. Ващенко, О.І. Локшина та ін.; під заг. ред. О.В. Овчарук]. – К., 2004. – 266 с.

63. Професійно-педагогічна комунікація : Навчальний посібник. – К. : ВЦ «Академія», 2006. – 256 с.

64. Савченко О. Я. Нова доба шкільної освіти. Зміст підручників – пріоритет наукової діяльності АПН України / Олександра Яківна

Савченко // Підручник XXI століття : науково-педагогічний журнал. – 2003. – N 1 – 4. – С. 30-40.

65. Сисоєва С.О., Соколова І.В. Проблеми неперервної професійної освіти : тезаурус наукового дослідження: наук. видання / С.О. Сисоєва, І.В. Соколова / НАПН України. Ін-т педагогічної освіти і освіти дорослих, МОН. Маріупольський держ. гуманітарний ун-т. – Київ: Видавничий Дім «ЕКМО»; 2010. – 362 с.

66. Слєпкань З.І. Наукові засади педагогічного процесу у вищій школі : Навч. посібник. – К. : Вища шк. – 2005 р. – 239 с.

67. Слободчиков В.И. Антропологический смысл исследовательской работы школьников / В.И. Слободчиков // Школьные технологии. – 2006. – № 7 – С. 14-18.

68. Стрілець С.І. Інновації і вищій педагогічній освіті : теорія і практика : Навч. посібник для студ. ВНЗ. – Чернігів : ФОП Лозовий В.М., 2013. – 508 с.

69. Устенко О. Наукові школи як фундамент вищої освіти // Психологія і суспільство. – 2002. – № 3-4 – С. 11-19.

70. Устенко Г. І. Техніко-економічне обґрунтування в дипломних проектах та магістерських роботах : дипломне проектування / Г. І. Устенко, І. М. Метошоп. – Івано-Франківськ : ІФДТУНГ, 2003. – 39 с.

71. Філософський енциклопедичний словник. Довідкове видання / За ред. В.І. Шинкарук, Є.К. Бистрицький, М.О. Булатов, А.Т. Ішмуратов – К. : Абрис, 2002. – 742 с.

72. Хомич Л.О. Професійно-педагогічна підготовка вчителя початкових класів / Л.О. Хомич. – К. : Магістр-S, 1998. – 200 с.

73. Чорний М. І. Основи наукових досліджень : конспект лекцій / М.І. Чорний, О.М. Трубенко, О.М. Чорний. – Івано-Франківськ : ІФНТУНГ, 2010. – 77 с.

74. **Шарипов Ф.В.** *Профессиональная компетентность преподавателя вуза / Ф.В. Шарипов // Высшее образование сегодня. – 2010. – № 1. – С. 25-29.*

75. Шейко В. М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності : підруч. / В. М. Шейко, Н. М. Кушнарєнко. – 4-е вид., випр. і доп. – К. : Знання, 2004. – 307с.

76. Шукшунєв В. Вузовская наука сегодня // Alma mater. – 1991. – № 7 – С. 3-12.

77. Щєдрєвїцкїй Г.П. Фїлософїя. Наука. Методологїя / Г.П. Щєдрєвїцкїй – М. : Школа культурной политики, 1997. – 656 с.

78. Щєрбань П.М. Прикладна педагогїка: Навчально-методичний посїбник. – К. : Вищ. шк., 2002. – 215 с.

79. Янїсїв Ю. Поняття та завдання "їнновацїйного розвитку освїти" / Юлїя Янїсїв // Молодь ї ринок : щємїсяч. наук.-пед. журн. Дрогоб. держ. пед. ун-т їм. Івана Франка.– 2014. – №4. – С.155-159. – ISSN 2308-4634.

80. Янковий В.В. Болонський процес: шляхом європейської їнтеграцїї / В.В. Янковий // Дзеркало тижня. – 2003. – N 40. – 18-24 жєвт. – (їнтерв'ю М.З. Згурєвського).

81. Ясулайтїс В. А. Дїстанцїйне навчання : метод. рек. / В. А. Ясулайтїс. – К. : МАУП, 2005. – 72 с.

82. Billet Stephen. The standing of vocational education: sources of its societal esteem and implications for its enactment / S. Billet // Journal of

Vocational Education and Training. – 2014г. Vol. 66 № 1 – P.1-21. – ISSN 1363-6820.

83. Davies, Helen Maria. Legitimate peripheral participation by sandwich year interns in the national health service / H. M. Davies. // Journal of Vocational Education and Training. – 2014г. Vol. 66 № 1 – P.56-73. – ISSN 1363-6820.

84. Grohnert, Therese. Pitfalls of personal development plans – the user perspective / T. Grohnert, S. Beusaert, M. Segers. // Journal of Vocational Education and Training. – 2014г. Vol. 66 № 1 – P.74-88. – ISSN 1363-6820.

85. Kopsen, Susanne. How vocational teachers describe their vocational teacher identity / S. Kopsen // Journal of Vocational Education and Training – London : Institute of Education – ISSN 13636820. 2014 г. Vol. 66 № 2 – P.194-211.

86. Mullis, I.V.S., Martin, M.O., Foy, P., & Arora, A. (2012). TIMSS 2011 international results in mathematics. Chestnut Hill, MA : Boston College.

87. Martin, M.O., Mullis, I.V.S., Foy, P., & Stanco, G.M. (2012). TIMSS 2011 international results in science. Chestnut Hill, MA : Boston College.

88. Mullis, I.V.S., Martin, M.O., Ruddock, G.J., O'Sullivan, C.Y., & Preuschoff, C. (2009). TIMSS 2011 assessment frameworks. Chestnut Hill, MA: Boston College.

89. Olena Antonowa. Technologia rozwoju kreatywności pedagogicznej przyszłych nauczycieli / pod redakcją: Wasyla Kremienia, Tadeusza Lewowickiego, Swietłany Sysojowej / Wyższa szkoła

Pedagogiczna ZNP, Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN – Warszawa – Krakow, 2010. S.196 – 203.

90. Olena Otycz. Pedagogiczne warunki rozwoju indywidualności twórczej przyszłych pedagogów // Kształcenie zawodowe: pedagogika i psychologia / pod redakcją Tadeusza Lewowickiego, Jolanty Wilsz, Iwana Ziaziuna, Nelli Nyczkało / Wydawnictwo Akademii im. Jana Dłgosza w Częstochowie, Częstochowa, 2010.– S. 383 – 389.

91. Rogers, Mary E. Emotional labour, training stress, burnout, and depressive symptoms in junior doctors / M. E. Rogers, P. A. Creed, J. Searle. //Journal of Vocational Education and Training – London : Institute of Education – ISSN 13636820. 2014г. Vol. 66 № 2 – P.232-248.

92. TIMSS & PIRLS International Study Center. (2008). TIMSS and PIRLS 2011 survey operations procedures unit 1: Sampling schools and obtaining their cooperation. Chestnut Hill, MA : TIMSS & PIRLS International Study Center, Boston College.

93. TIMSS 2007. Частина 1. Результати дослідження на національному рівні / Бурда М.І., Прокопенко Н.С. та ін. // – К.: Видавнича група BHV, 2010. – 400 с.: іл.

94. TIMSS 2007. Частина 2. Результати дослідження у порівнянні з іншими країнами. – К.: Видавнича група BHV, 2010. – 360 с. (упорядкування та загальна редакція Н.С. Прокопенко).

95. The Magna Charta Universitatum: www.univo.it/av1/charta/charta14.htm.

96. Convention on the Recognition of Qualification Concerning Higher Education in the European Region. – Lisbon, April 11, 1997: www.magna-charta.org; www.bologna-berlin.2003de

97. Haug G., Tauch C. Summary and Conclusion. Towards the European Higher Education Area : Survey of Main Reforms from Bologna to Prague, 2001. – 55 p.
98. Seminar on Bachelor-level Degrees, Helsinki, Finland, February 2001 : www.eaie.nl.
99. Haug G., Tauch C. Trends 2, April 2001 : www.salamanca2001.org.
100. Haug G., Tauch C. Bologna, Salamanca, Prague – and what now, EAIE Forum, Autumn 2001 : www.eaie.nl.
101. ECTS. Ural State Pedagogical University. Information Package. First edition. Ekaterinburg, 2000. Байденко 232 p.
102. Bologna by Countries: www.esib.org.
103. Magna Charta Universitatum. The Signatory Universities, www.magna-charta.org/magna_universities.ntml
104. Haug G., Kirstein J. Trends in Learning Structures in Higher Education in Europe, 1999: www.rks.dlk/trends1/htm.
105. <http://www.enqa.net>.
106. <http://www.inqaahe.hl/>.
107. http://europa.eu.int/comm/education/index_en.html.
108. http://europa.eu.int/comm/education/policies/recqual/recognition/diploma_en.html

МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КУРСУ

ТЕМИ ЛЕКЦІЙНИХ ЗАНЯТЬ

ЛЕКЦІЯ № 1-2.

Сутнісна характеристика основних питань науково-педагогічної діяльності вчителя

План

1. Сутність науково-педагогічної діяльності.
2. Мета та умови розвитку педагогічної науки в сучасній Україні (Освітні стандарти. Новий державний освітній стандарт початкової освіти другого покоління).
3. Характеристика основних напрямків науково-педагогічної діяльності.
4. Виникнення педагогічної діагностики як окремої науки наприкінці 60-х рр. ХХ ст., (основоположником якої вважають німецького вченого К. Інгенкампа).
5. Розкриття і уточнення сутності понять "професійна діяльність учителя", "науково-педагогічна діяльність учителя" (що полягає у створенні в освітньому процесі умов для навчання, виховання, розвитку і самовдосконалення особистості, встановлення потенційних можливостей та умов для творчої самореалізації).
6. Творчий розвиток та саморозвиток вчителя як умова готовності до науково-педагогічної діяльності.

Література:

1. Андрущенко В. Науково-педагогічні пошуки молодих / В. Андрущенко // Вища освіта України. – 2002. – № 4. – С. 5-7.
2. Байбара Т.М. Компетентнісний підхід в початковій ланці освіти : теоретичний аспект / Т. М. Байбара // Початкова школа. – 2010. – № 8. – С. 46-50.

3. Волкова Н.П. Педагогіка вищої школи : Посібник для студентів вищих навчальних закладів / Н.П. Волкова. – К. : Вид. центр «Академія», 2002. – 576 с.
4. Гузій Н.В. Педагогічний професіоналізм : історико-методологічні та теоретичні аспекти : монографія / Н.В. Гузій. – К. : НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2004. – 243 с.
5. Державний стандарт початкової загальної освіти // Початкова школа. – 2011. – № 7. – С. 1-18.
6. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; головний ред. В.Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
7. Змеев С. Наука ХХІ века // Alma mater. – 1998. – № 2 – С. 76-79.
8. Мартиненко С.М. [Орієнтовні методики педагогічного діагностування рівнів готовності дитини до навчання в школі / Світлана Мартиненко // Початкова школа – К. : 2008. – № 2. – С. 39–41.](#)
9. Мороз О.Г, Падалка О.С., Юрченко В.І. Педагогіка і психологія вищої школи : Навч. Посібник / О.Г. Мороз, О.С. Падалка, В.І. Юрченко – К. : Вища шк. – 2003 р. – 267 с.
10. Слєпкань З.І. Наукові засади педагогічного процесу у вищій школі: Навч. посібник. – К. : Вища шк. – 2005 р. – 239 с.
11. Слободчиков В.И. Антропологический смысл исследовательской работы школьников / В.И. Слободчиков // Школьные технологии. – 2006. – № 7 – С. 14-18.
12. Філософський енциклопедичний словник. Довідкове видання / За ред. В.І. Шинкарук, Є.К. Бистрицький, М.О. Булатов, А.Т. Ішмуратов – К. : Абрис, 2002. – 742 с.
13. Хомич Л.О. Професійно-педагогічна підготовка вчителя початкових класів / Л.О.Хомич. – К. : Магістр-S, 1998. – 200 с.
14. Шейко В.М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності : Підручник. – К. : Вища шк. – 2002 р. – 295 с.
15. Шукшунов В. Вузовская наука сегодня // Alma mater. – 1991. – № 7 – С. 3-12.
16. The Magna Charta Universitatum : www.univo.it/av1/charta/charta14.htm.

17. Convention on the Recognition of Qualification Concerning Higher Education in the European Region. – Lisbon, April 11, 1997 : www.magna-charta.org; www.bologna-berlin.2003.de
18. Haug G., Tauch C. Bologna, Salamanca, Prague – and what now, EAIE Forum, Autumn 2001 : www.eaie.nl.
19. ECTS. Ural State Pedagogical University. Information Package. First edition. Ekaterinburg, 2000. Байденко 232 p.
20. Bologna by Countries : www.esib.org.
21. Magna Charta Universitatum. The Signatory Universities, www.magna-charta.org/magna_universities.ntml
22. Seminar on Bachelor-level Degrees, Helsinki, Finland, February 2001 : www.eaie.nl.

ЛЕКЦІЯ № 3.

Моніторинг якості освітнього процесу

План

1. Сутність моніторингових досліджень.
2. Моніторинг якості освітнього середовища.
3. Мета, зміст та основні завдання моніторингу.
3. Визначення та види моніторингу якості освіти.
4. Принципи організації та проведення моніторингу шкільного освітнього середовища.
5. Аналіз факторів, що впливають на якість шкільного освітнього середовища.
6. Міжнародні моніторингові дослідження (PISA, PIRLS та інші).

Література:

1. Волкова Н.П. Педагогіка вищої школи : Посібник для студентів вищих навчальних закладів / Н.П. Волкова. – К. : Вид. центр «Академія», 2002. – 576 с.
2. Державний стандарт початкової загальної освіти // Початкова школа. – 2011. – № 7. – С. 1-18.

3. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; головний ред. В.Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
4. Змеев С. Наука XXI века // *Alma mater*. – 1998. – № 2 – С. 76-79.
5. Слободчиков В.И. Антропологический смысл исследовательской работы школьников / В.И. Слободчиков // *Школьные технологии*. – 2006. – № 7 – С. 14-18.
6. Філософський енциклопедичний словник. Довідкове видання / За ред. В.І. Шинкарук, Є.К. Бистрицький, М.О. Булатов, А.Т. Ішмуратов – К. : Абрис, 2002. – 742 с.
7. Шукшунов В. Вузовская наука сегодня // *Alma mater*. – 1991. – № 7 – С. 3-12.
8. Щедровицкий Г.П. Философия. Наука. Методология / Г.П. Щедровицкий – М. : Школа культурной политики, 1997. – 656 с.
9. Щербань П.М. Прикладна педагогіка: Навчально-методичний посібник. – К.: Вищ. шк., 2002. – 215 с.
10. Янісів Ю. Поняття та завдання "інноваційного розвитку освіти" / Юлія Янісів // *Молодь і ринок : щомісяч. наук.-пед. журн. Дрогоб. держ. пед. ун-т ім. Івана Франка.* – 2014. -№4.- С.155-159. - ISSN 2308-4634.
11. Янковий В.В. Болонський процес: шляхом європейської інтеграції / В.В. ЯНКОВИЙ // *Дзеркало тижня*. – 2003. – N 40. – 18-24 жовт. – (Інтерв'ю М.З. Згуровського).
12. Kopsen, Susanne. How vocational teachers describe their vocational teacher identity / S. Kopsen // *Journal of Vocational Education and Training* - London : Institute of Education – ISSN 13636820. 2014г. Vol. 66 № 2 – P.194-211.
13. Mullis, I.V.S., Martin, M.O., Foy, P., & Arora, A. (2012). *TIMSS 2011 international results in mathematics*. Chestnut Hill, MA: Boston College.
14. Martin, M.O., Mullis, I.V.S., Foy, P., & Stanco, G.M. (2012). *TIMSS 2011 international results in science*. Chestnut Hill, MA: Boston College.

15. Mullis, I.V.S., Martin, M.O., Ruddock, G.J., O'Sullivan, C.Y., & Preuschoff, C. (2009). TIMSS 2011 assessment frameworks. Chestnut Hill, MA: Boston College.
16. Olena Antonowa. Technologia rozwoju kreatywności pedagogicznej przyszłych nauczycieli / pod redakcją: Wasyla Kremienia, Tadeusza Lewowickiego, Swietłany Sysojewej / Wyższa szkoła Pedagogiczna ZNP, Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN – Warszawa – Kraków, 2010. S.196 - 203.
17. TIMSS & PIRLS International Study Center. (2008). TIMSS and PIRLS 2011 survey operations procedures unit 1: Sampling schools and obtaining their cooperation. Chestnut Hill, MA : TIMSS & PIRLS International Study Center, Boston College.
18. The Magna Charta Universitatum: www.univo.it/av1/charta/charta14.htm.
19. Convention on the Recognition of Qualification Concerning Higher Education in the European Region. – Lisbon, April 11, 1997: www.magna-charta.org; www.bologna-berlin.2003.de
20. Haug G., Tauch C. Summary and Conclusion. Towards the European Higher Education Area : Survey of Main Reforms from Bologna to Prague, 2001. – 55 p.
21. ECTS. Ural State Pedagogical University. Information Package. First edition. Ekaterinburg, 2000. Байденко 232 p.

ЛЕКЦІЯ № 4.

РЕАЛІЗАЦІЇ КОМПЕТЕНЦІЙ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

План

1. Компетентність як ключ до оновлення змісту освіти.
2. Проблема компетентнісного підходу в освіті України.
3. Підходи Ради Європи щодо інтерпретації компетентностей.
4. Міжнародні стандарти компетентностей.
5. Аналіз професійної діяльності учителя початкових класів. Набуття фахових компетенцій майбутнього учителя початкових класів в процесі магістерської підготовки.
6. Компетенція науково-педагогічної діяльності майбутнього викладача навчальних дисциплін напряму «Початкова освіта».
7. Проблема готовності до професійної педагогічної діяльності.

Література:

1. ***Аминов Н.А. Модели управления образования и педагогические стили / Н.А. Аминова // Вопросы психологии. 1994. – № 2. – С. 88-98.***
2. Байбара Т.М. Компетентнісний підхід в початковій ланці освіти : теоретичний аспект / Т. М. Байбара // Початкова школа. – 2010. – № 8. – С. 46-50.
3. Байденко В.І. Болонський процес : структурна реформа вищої освіти Європи / В.І. Байденко – М. : Дослід. центр проблем якості підготовки спеціалістів, Рос. новий ун-т, 2002. – 128 с.
4. Бахмутский А.Е. Мониторинг школьного образования : проблемы и решения / А.Е. Бахмутский. – Спб. : КАРО, 2007. – 179 с.
5. Бібік Н.М. Компетентність і компетенції у результатах початкової освіти / Н.М. Бібік // Початкова школа. – 2010. – № 9. – С. 1-4.
6. Бойко А.М. Побудова науково-обґрунтованої моделі випускника як умова забезпечення багатоступеневої освіти у вищій

- педагогічній школі / А.М. Бойко // Вища освіта в Україні : реалії, тенденції, перспективи розвитку : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 17–18 квітня 1996 р. Ч. 1 / Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України ; ред. В.П. Андрущенко. – К., 1996. – С. 43-46.
7. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; головний ред. В.Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
  8. Закон України «Про освіту»: за станом на 8 груд. 2006 р. / Верховна Рада України. – офіц. вид. – К. : Парлам. Вид-во, 2006. – 40 с. – (Сер. «Закони України»).
  9. **Захаревич В.Г., Обуховец В.А. Оценка качества преподавателя вуза // Высшее образование сегодня. – 2003. – № 5. – С. 12-15.**
  10. Змеев С. Наука XXI века // Alma mater. – 1998. – № 2 – С. 76-79.
  11. Компетентнісний підхід у сучасній освіті : світовий досвід та українські перспективи / під заг.ред. О.В. Овчарук. – К. : К.І.С., 2004. – 112 с.
  12. Концепція загальної середньої освіти (12-річна школа) // Директор школи. – 2002. – № 1. – С. 5-15.
  13. Максименко С.Д., Заброцький М.М. Технологія спілкування (комунікативна компетентність учителя : сутність і шляхи формування) / С.Д. Максименко, М.М. Заброцький. – К. : Главник, 2005. – 112 с.
  14. Малик Г.Д. Умови реалізації компетентнісного підходу у професійній підготовці майбутнього документознавця : дис... канд. пед. наук : 13.00.04 / Малик Галина Дмитрівна. – К., 2011. – 350 с.
  15. **Міненко А.О. Особистісно-професійний саморозвиток майбутнього вчителя як умова вдосконалення якості навчання і виховання / А.О. Міненко // Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору: Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія**

Сковороди» – К. : Гнозис, 2014. – том IV (55) – 530 с. – С. 318-324. (Серія : Педагогічні науки).

16. Педагогічна майстерність : Хрестоматія : Навчальний посібник / Упоряд. : І.А. Зязюн, Н.Г. Базидевич, Т.Г. Дмитренко та ін.; За ред. І.А. Зязюна. – К. : Вища шк., 2006. – 606 с.
17. **Шарипов Ф.В. Профессиональная компетентность преподавателя вуза / Ф.В. Шарипов // Высшее образование сегодня. – 2010. – № 1. – С. 25-29.**
18. Billet Stephen. The standing of vocational education: sources of its societal esteem and implications for its enactment / S. Billet // Journal of Vocational Education and Training. - 2014г. Vol. 66 № 1 - P.1-21.- ISSN 1363-6820.
19. Kopsen, Susanne. How vocational teachers describe their vocational teacher identity / S. Kopsen // Journal of Vocational Education and Training - London : Institute of Education – ISSN 13636820. 2014г. Vol. 66 № 2 – P.194-211.

ЛЕКЦІЯ № 5.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОЕКТУВАННЯ

План

1. Стратегії проектування в освіті.
2. Структура і логіка організації педагогічного проектування.
3. Види педагогічного проектування.
4. Умови ефективності педагогічних проектів.
5. Становлення соціального партнерства в освітній галузі.

Література:

1. Бойко А.М. Побудова науково-обґрунтованої моделі випускника як умова забезпечення багатоступеневої освіти у вищій педагогічній школі / А.М. Бойко // Вища освіта в Україні : реалії, тенденції, перспективи розвитку : матеріали Міжнар. наук.-практ.

- конф., 17–18 квітня 1996 р. Ч. 1 / Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України ; ред. В.П. Андрущенко. – К., 1996. – С. 43-46.
2. Конверського А.Є. Основи методології та організації наукових досліджень : Навч. посіб. для студентів, курсантів, аспірантів і ад'юнтів / А.Є. Конверського – К. : Центр учбової літератури, 2010. – 352 с.
  3. Ксьонзенко М.А. Актуальні проблеми взаємозв'язку професійного саморозвитку та самореалізації особистості педагога / М.А. Ксьонзенко // Наукова скарбниця освіти Донеччини : наук.-метод. журн. – 2012. –№ 4 – С. 96-98.
  4. Кубрак С.В. Саморозвиток професійної компетентності майбутнього вчителя у вищому навчальному закладі / С.В. Кубрак // Наукові записки Ніжинського ун-ту ім. М. Гоголя. – 2009. – № 3. – С. 200-203.
  5. Мартиненко С.М. [Орієнтовні методики педагогічного діагностування рівнів готовності дитини до навчання в школі / Світлана Мартиненко // Початкова школа – К. : 2008. – № 2. – С. 39–41.](#)
  6. **Міненко А.О. Особистісно-професійний саморозвиток майбутнього вчителя як умова вдосконалення якості навчання і виховання / А.О. Міненко // Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору: Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» – К. : Гнозис, 2014. – том IV (55) – 530 с. – С. 318-324. (Серія : Педагогічні науки).**
  7. Мороз О.Г, Падалка О.С., Юрченко В.І. Педагогіка і психологія вищої школи : Навч. Посібник / О.Г. Мороз, О.С. Падалка, В.І. Юрченко – К. : Вища шк. – 2003 р. – 267 с.
  8. Навчальні програми для загальноосвітніх навч. закл. із навчанням українською мовою. 1-4 класи. – К. : Видавничий дім «Освіта», 2011. – 39 с.

9. Педагогічна майстерність викладача : Навчальний посібник / Л.Г. Кайдалова, Н.Б. Щокіна, Т.Ю. Вахрушева – Х. : Вид-во НФаУ, 2009. – 140 с.
10. **Перехейда О. Проектна технологія як засіб формування творчої особистості / О.Перехейда // Школа : інформ. метод. журнал. – 2012. – № 6. – С. 57-61.**
11. **Подобєдова Т.Ю. Підготовка майбутнього вчителя гуманітарного профілю до педагогічного проектування // Проблеми сучасної педагогічної освіти : Серія Педагогіка і психологія. – К. : Педагогічна преса, 2002. – Вип. 4. – С. 165-168.**
12. Устенко Г. І. Техніко-економічне обґрунтування в дипломних проєктах та магістерських роботах : дипломне проектування / Г.І. Устенко, І.М. Метошоп. – Івано-Франківськ : ІФДТУНГ, 2003. – 39 с.
13. Шейко В.М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності : підруч. / В. М. Шейко, Н. М. Кушнарєнко. – 4-е вид., випр. і доп. – К. : Знання, 2004. – 307с..
14. Щербань П.М. Прикладна педагогіка: Навчально-методичний посібник. – К.: Вищ. шк., 2002. – 215 с.
15. Olena Otycz. Pedagogiczne warunki rozwoju indywidualności twórczej przyszłych pedagogów // Kształcenie zawodowe: pedagogika i psychologia / pod redakcją Tadeusza Lewowickiego, Jolanty Wilsz, Iwana Ziaziuna, Nelli Nyczkało / Wydawnictwo Akademii im. Jana Dłgosza w Częstochowie, Częstochowa, 2010.– S. 383 – 389.
16. Convention on the Recognition of Qualification Concerning Higher Education in the European Region. – Lisbon, April 11, 1997: www.magna-charta.org; www.bologna-berlin.2003de

ЛЕКЦІЯ № 6-7.

Структура та зміст науково-педагогічної діяльності вчителя початкової школи

План

1. Теоретичні основи організації навчально-виховного процесу та науково-дослідної роботи у вищому педагогічному навчальному закладі.
2. Системний, комплексний, діяльнісний, особистісно-орієнтований та компетентнісний підходи організації організації навчально-виховного процесу у вищій школі.
3. Критерії готовності майбутніх учителів початкових класів до діагностичної діяльності.
4. Методики педагогічного діагностування.
5. Педагогічна практика як структурний компонент системи підготовки майбутніх учителів до діагностичної діяльності.
6. Мета та умови розвитку педагогічної науки в сучасній Україні. Наукові школи.

Література:

1. Андрущенко В. Педагогічна освіта України в стратегії Болонського процесу: Бесіда з ректором педагогічного університету імені М.П. Драгоманова В. Андрущенко // Освіта України. – 2004. – № 13. – 17 лютого – С. 4.
2. Андрущенко В. Науково-педагогічні пошуки молодих / В. Андрущенко // Вища освіта України. – 2002. – № 4. – С. 5-7.
3. Змеев С. Наука ХХІ века // Alma mater. – 1998. – № 2 – С. 76-79.
4. [Мартиненко С.М.](#) Діагностична діяльність майбутнього вчителя початкових класів : теорія і практика: монографія / С.М. Мартиненко. – К. : КМПУ ім. Б.Д. Грінченка, 2008. – С. 128-151.
5. Мартиненко С.М. Визначення типу темпераменту у дітей молодшого шкільного віку початкової школи / Світлана Мартиненко // Початкова школа – К., 2009. – № 5. – С. 55–58.
6. Мартиненко С.М. [Діагностування стилів педагогічного спілкування вчителів початкової школи / С.М. Мартиненко, Н.С. Кипиченко // Початкова школа. – № 5. – 2013. – С. 54 – 56.](#)
7. Мартиненко С.М. [Діагностична методика визначення стратегії педагогічного спілкування вчителя початкової школи з учнями /](#)

С.М. Мартиненко, Н.С. Кипиченко // Початкова школа – № 7. – 2013. – С. 45– 47.

8. Мартиненко С.М. Орієнтовні методики педагогічного діагностування рівнів готовності дитини до навчання в школі / Світлана Мартиненко // Початкова школа – К. : 2008. – № 2. – С. 39–41.
9. Мороз О.Г, Падалка О.С., Юрченко В.І. Педагогіка і психологія вищої школи : Навч. Посібник / О.Г. Мороз, О.С. Падалка, В.І. Юрченко – К. : Вища шк. – 2003 р. – 267 с.
10. Слєпкань З.І. Наукові засади педагогічного процесу у вищій школі: Навч. посібник. – К. : Вища шк. – 2005 р. – 239 с.
11. Устенко О. Наукові школи як фундамент вищої освіти // Психологія і суспільство. – 2002. – № 3-4 – С. 11-19.
12. Шейко В.М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності : Підручник. – К. : Вища шк. – 2002 р. – 295 с.
13. Шукшунов В. Вузовская наука сегодня // Alma mater. – 1991. – № 7 – С. 3-12.

ТЕМИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 1-2

Творчий розвиток та саморозвиток майбутнього вчителя початкової школи як умова ефективності педагогічної діяльності

Основні поняття теми: розвиток, творчий розвиток, самоосвіта, самовиховання, професійна діяльність, професійний саморозвиток.

План

1. Обговорення вислову К.С. Станіславського: *«Кожен день, в який ви не поповнили своєї освіти хоча б маленьким, але новим для вас шматком знання... вважайте безплідно і не зворотно для себе загиблим...».*

2. Обговорення вислову А. Дістервега: *«...виховання, отримане людиною, закінчено, досягло своєї мети, – коли людина настільки дозріла, що володіє силою і волею самого себе утворювати протягом подальшого життя, і знає спосіб і засоби, як вона це може здійснити як індивідум, що впливає на світ.».*

3. Міні-лекція «Формування готовності до науково-педагогічної діяльності».

Практичні завдання:

1. Ознайомитись з Додатком 7 «Моніторинг самоосвіти та саморозвитку вчителя». Після ознайомлення з Додатком 7 обговорити наступні питання:

- Значення особистого плану самоосвітньої роботи вчителя;
- Чи повинен вчитель точно дотримуватись написаного плану? Чому?
- Що може спричинити коригування, внесення змін до плану?
- Визначте інші варіанти на шляху саморозвитку вчителя. (*самот.*)

Список рекомендованих літературних джерел:

1. Андрущенко В. Науково-педагогічні пошуки молодих / В. Андрущенко // Вища освіта України. – 2002. – № 4. – С. 5-7.
2. Волкова Н.П. Педагогіка вищої школи : Посібник для студентів вищих навчальних закладів / Н.П. Волкова. – К. : Вид. центр «Академія», 2002. – 576 с.
3. Державний стандарт початкової загальної освіти // Початкова школа. – 2011. – № 7. – С. 1-18.
4. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; головний ред. В.Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
5. Змеев С. Наука ХХІ века // Alma mater. – 1998. – № 2 – С. 76-79.
6. Слободчиков В.И. Антропологический смысл исследовательской работы школьников / В.И. Слободчиков // Школьные технологии. – 2006. – № 7 – С. 14-18.
7. Філософський енциклопедичний словник. Довідкове видання / За ред. В.І. Шинкарук, Є.К. Бистрицький, М.О. Булатов, А.Т. Ішмуратов – К. : Абрис, 2002. – 742 с.
8. Хомич Л.О. Професійно-педагогічна підготовка вчителя початкових класів / Л.О.Хомич. – К. : Магістр-S, 1998. – 200 с.
9. Шукшунов В. Вузовская наука сегодня // Alma mater. – 1991. – № 7 – С. 3-12.
10. The Magna Charta Universitatum:
www.univo.it/av1/charta/charta14.htm .
11. Convention on the Recognition of Qualification Concerning Higher Education in the European Region. – Lisbon, April 11, 1997:
www.magna-charta.org; www.bologna-berlin.2003de.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 3

Технологія саморозвитку (М. Монтесорі).

Основні поняття теми: розвиток, само будівництво, освітні технології, професійний саморозвиток.

План

1. Історія винення технології саморозвитку?
2. Своєрідність і привабливість ідей і технології М. Монтесорі?
3. Сутність понять «духовний зародок», «всотуючий розум», «здатність до само будівництва».
4. Сенситивні періоди розвитку (за М. Монтесорі).
5. Яку роль відведено педагогу в технології М. Монтесорі?
6. Розкрийте особливості використання дидактичного матеріалу М. Монтесорі.
7. Прокоментуйте твердження М. Монтесорі: «Дитина сама знає основні шляхи до саморозвитку особистості, головне – не заважати їй у цьому».

Практичні завдання:

1. Підготувати матеріал про «Будинок вільної дитини» по М. Монтесорі (в письмовому вигляді, презентації).
2. Розробити заняття з елементами технології самоосвіти і саморозвитку (тема і курс за вибором студента).

Список рекомендованих літературних джерел:

1. Борисова З., Семерникова Р. Спадщину Марії Монтессорі – сучасним дошкільним закладам / З. Борисова, Р. Семерникова // Дошк. виховання. – 1996. – № 5. – С. 14,15; № 6. – С. 14,15; – № 8. – С. 12,13; – № 9. – С. 6,7.
2. Волкова Н.П. Педагогіка вищої школи : Посібник для студентів вищих навчальних закладів / Н.П. Волкова. – К. : Вид. центр «Академія», 2002. – 576 с.
3. Глазунова Л. Золоті зерна «буржуазної» педагогіки зійшли і на нашому ґрунті: Школа Монтессорі / Л. Глазунова // Освіта. – 1993. – 8 квітня.
4. Городня О. Без покарань і заохочень вчать діти в єдиному поки що в Україні навчальному закладі – школі Монтессорі / О. Городня // Сім'я. – 1997. – № 2. – С. 11,12.
5. Гузій Н.В. Педагогічний професіоналізм : історико-методологічні та теоретичні аспекти : монографія / Н.В. Гузій. – К. : НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2004. – 243 с.
6. Дичківська І. Через свободу і самостійність : розвиток індивідуальності дитини в теорії і практиці М. Монтессорі / І. Дичківська // Дошк. виховання – 1993. – № 5. – С. 6.
7. Михальчук Т. Сім'я в системі Монтессорі / Т. Михальчук // Освіта. – 1994. . – № 46. – 49 (6 липня). – С. 5.
8. Слепкань З.І. Наукові засади педагогічного процесу у вищій школі: Навч. посібник. – К. : Вища шк. – 2005 р. – 239 с.
9. Слободчиков В.И. Антропологический смысл исследовательской работы школьников / В.И. Слободчиков // Школьные технологии. – 2006. – № 7 – С. 14-18.
10. Стрюк К. Система Марії Монтессорі – нове чи старе? / К. Стрюк // Дошк. виховання. –1996. – № 3. – С. 10,11.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 4

Технології проведення моніторингу якості освітнього процесу.

Основні поняття теми: моніторинг, моніторингові дослідження, якість освітнього процесу, міжнародні моніторингові дослідження.

План

1. Характеристика якості освітніх процесів.
2. Програма моніторингу якості освітнього процесу.
3. Умови, що визначають ефективність та готовність освітнього закладу до проведення моніторингу.
4. Технологія реалізації моніторингових досліджень.
5. Міжнародні моніторингові дослідження (PISA, PIRLS та інші).

Практичні завдання:

1. Розробити програму моніторингу якості освітнього середовища (освітній заклад, мета та тема моніторингового дослідження за вибором студента).

Список рекомендованих літературних джерел:

1. Державний стандарт початкової загальної освіти // Початкова школа. – 2011. – № 7. – С. 1-18.
2. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; головний ред. В.Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
3. Змеев С. Наука XXI века // Alma mater. – 1998. – № 2 – С. 76-79.
4. Шукшунов В. Вузовская наука сегодня / В. Шушканов // Alma mater. – 1991. – № 7 – С. 3-12.
5. Щербань П.М. Прикладна педагогіка: Навчально-методичний посібник. – К.: Вищ. шк., 2002. – 215 с.

6. Янісів Ю. Поняття та завдання "інноваційного розвитку освіти" / Юлія Янісів // Молодь і ринок : щомісяч. наук.-пед. журн. Дрогоб. держ. пед. ун-т ім. Івана Франка. – 2014. – №4. – С. 155-159. – ISSN 2308-4634.
7. ЯНКОВИЙ В.В. Болонський процес: шляхом європейської інтеграції / В.В. ЯНКОВИЙ // Дзеркало тижня. – 2003. – N 40. – 18-24 жовт. – (Інтерв'ю М.З. Згуровського).
8. Kopsen, Susanne. How vocational teachers describe their vocational teacher identity / S. Kopsen // Journal of Vocational Education and Training - London : Institute of Education – ISSN 13636820. 2014г. Vol. 66 № 2 – P.194-211.
9. TIMSS & PIRLS International Study Center. (2008). TIMSS and PIRLS 2011 survey operations procedures unit 1: Sampling schools and obtaining their cooperation. Chestnut Hill, MA : TIMSS & PIRLS International Study Center, Boston College.
10. The Magna Charta Universitatum: www.univo.it/av1/charta/charta14.htm.
11. Convention on the Recognition of Qualification Concerning Higher Education in the European Region. – Lisbon, April 11, 1997: www.magna-charta.org; www.bologna-berlin.2003.de
12. Haug G., Tauch C. Summary and Conclusion. Towards the European Higher Education Area : Survey of Main Reforms from Bologna to Prague, 2001. – 55 p.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 5-6

Характеристика основних підходів до реалізації фахових компетенцій майбутнього вчителя початкових класів.

Основні поняття теми: компетенція, компетентність, діагностика фахових компетенцій вчителя.

План

1. Професійно педагогічна діяльність вчителя: показники її сформованості.
2. Порівняльна характеристика до визначення якості професійно-педагогічної діяльності вчителя в Україні та за кордоном.
3. Компетентнісний підхід у сучасній освіті : світовий досвід та українські перспективи.
4. Визначення та інтерпретація сутності фахових компетенцій вчителя.
5. Характеристика фахових компетенцій майбутнього вчителя початкових класів.
6. Саморозвиток професійної компетентності майбутнього вчителя у вищому навчальному закладі.
7. Критерії професійної компетентності учителя початкових класів, можливості їх діагностики.

Практичні завдання:

1. Розробити програму діагностики професійних якостей учителя початкових класів (Наприклад за діагностичними методиками Мартиненко С.М. та ін.).

Список рекомендованих літературних джерел:

1. Байбара Т.М. Компетентнісний підхід в початковій ланці освіти : теоретичний аспект / Т.М. Байбара // Початкова школа. – 2010. – № 8. – С. 46-50.
2. Байденко В.І. Болонський процес : структурна реформа вищої освіти Європи / В.І. Байденко – М. : Дослід. центр проблем якості підготовки спеціалістів, Рос. новий ун-т, 2002. – 128 с.
3. Бібік Н.М. Компетентність і компетенції у результатах початкової освіти / Н.М. Бібік // Початкова школа. – 2010. – № 9. – С. 1-4.
4. Бойко А.М. Побудова науково-обґрунтованої моделі випускника як умова забезпечення багатоступеневої освіти у вищій педагогічній школі / А.М. Бойко // Вища освіта в Україні : реалії, тенденції, перспективи розвитку : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 17–18 квітня 1996 р. Ч. 1 / Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України ; ред. В.П. Андрущенко. – К., 1996. – С. 43-46.
5. Вивчення особистості молодшого школяра засобами педагогічної діагностики : навч.-метод. посіб. / С.М. Мартиненко, М.Д. Осколова. – К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2013. – 144 с.
6. **Воскобойнікова Г.Л., Міненко А.О. Біомеханічні основи у формуванні професійної компетентності вчителя фізичної культури і основ здоров'я початкової школи : педагогічний досвід, наукові школи / Г.Л. Воскобойнікова, А.О. Міненко // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка [Текст]. Вип. 118. Т. 2 / ЧНПУ імені Т.Г. Шевченка; гол. ред. Носко М.О. – Чернігів : ЧНПУ, 2014. – 266 с. – С. 80-83.**
7. Державний стандарт початкової загальної освіти // Початкова школа. – 2011. – № 7. – С. 1-18.
8. Журавський В.С. Вища освіта як фактор державотворення і культури в Україні / В.С. Журавський – К. : Вид. дім "Ін Юре", 2003. – 416 с.

9. Захаревич В.Г., Обуховец В.А. Оценка качества преподавателя вуза // Высшее образование сегодня. – 2003. – № 5. – С. 12-15.

10. Компетентнісний підхід у сучасній освіті : світовий досвід та українські перспективи / під заг.ред. О.В. Овчарук. – К. : К.І.С., 2004. – 112 с.
11. Кубрак С.В. Саморозвиток професійної компетентності майбутнього вчителя у вищому навчальному закладі / С.В. Кубрак // Наукові записки Ніжинського ун-ту ім. М. Гоголя. – 2009. – № 3. – С. 200-203.
12. Малик Г.Д. Умови реалізації компетентнісного підходу у професійній підготовці майбутнього документознавця : дис... канд. пед. наук : 13.00.04 / Малик Галина Дмитрівна. – К., 2011. – 350 с.
13. Мартиненко С.М. [Діагностування рівня задоволеності педагогічною професією / С.М. Мартиненко// Початкова школа – № 2. – 2014. – С. 50–53.](#)
14. Мартиненко С.М. [Діагностичні методики вивчення професійного самопочуття вчителя початкової школи / С.М. Мартиненко// Початкова школа – № 3. – 2014. – С. 42–43.](#)
15. Мартиненко С.М. [Діагностування стилів педагогічного спілкування вчителів початкової школи / С.М. Мартиненко, Н.С. Кипиченко // Початкова школа. – № 5. – 2013. – С. 54 – 56.](#)
16. Мартиненко С.М. [Діагностична методика визначення стратегії педагогічного спілкування вчителя початкової школи з учнями / С.М. Мартиненко, Н.С. Кипиченко // Початкова школа – № 7. – 2013. – С. 45–47.](#)
17. Навчальні програми для загальноосвітніх навч. закл. із навчанням українською мовою. 1-4 класи. – К. : Видавничий дім «Освіта», 2011. – 39 с.
18. Національна доктрина розвитку освіти // Освіта України. – 2002. – № 33. – С. 4-6.
19. Новиков А.М. Методология учебной деятельности / А.М. Новиков. – М., 2005. – 176 с.

20. Педагогічна майстерність викладача : Навчальний посібник / Л.Г. Кайдалова, Н.Б. Щокіна, Т.Ю. Вахрушева – Х. : Вид-во НФаУ, 2009. – 140 с.
21. Педагогічна майстерність учителя : Навчальний посібник / За ред. проф. В.М. Гриньової, С.Т. Золотухіної. – Вид. 2-е, випр. і доп. – Х. : «ОВС», 2006. – 224 с.
22. Хомич Л.О. Професійно-педагогічна підготовка вчителя початкових класів / Л.О.Хомич. – К. : Магістр-S, 1998. – 200 с.
23. **Шарипов Ф.В. Професійна компетентність преподавателя вуза / Ф.В. Шарипов // Высшее образование сегодня. – 2010. – № 1. – С. 25-29.**

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 7-8

Проектно-педагогічна діяльність вчителя початкової школи

Основні поняття теми: педагогічне проектування, проектно-педагогічна діяльність, проектні вміння.

План

1. Дослідження історичної еволюції, закономірностей та особливостей сучасного функціонування методик педагогічного проектування, що створили основу для обґрунтування та розробки теоретичних та методичних засад теорії проектно-педагогічної діяльності.
2. Дати визначення та розкрити зміст понять: „педагогічне проектування”, „проектно-педагогічна діяльність”, „проектні вміння”.
3. Дати характеристику “педагогічного проектування” як:
  - 3.1) системного елемента цілісної системи професійно-педагогічної діяльності;
  - 3.2) важливої функції педагогів і складової частини їхньої майстерності;
  - 3.3) педагогічної технології, яка включає формулювання ідеї майбутнього педагогічного проекту, визначення задач і умов створення моделі проекту, планування і організацію його конструкції, здійснення контролю, корекції та оцінки результатів суб’єктів проектно-педагогічної діяльності.
4. Розкрити типологічну характеристику видів проектно-педагогічної діяльності: суспільно-освітнього, навчального, виховного, технологічного, дослідницького, а також індивідуального, групового й колективного.
5. Розкрити основні компоненти проектно-педагогічної діяльності, як системи, сутність, структуру і функції педагогічного проектування, як невід’ємної частини цієї системи.
6. Обґрунтування структурно-функціональних компонентів педагогічного проектування, яке включає:
  - 1) прогнозування (оформлення ідеї проекту);
  - 2) моделювання (створення моделі);

- 3) конструювання (створення конструкту);
- 4) відтворення (впровадження проекту).
8. Характеристика моделей педагогічного проектування (вивчення та обґрунтування однієї моделі).
9. Педагогічне проектування як важливий компонент цілісної педагогічної діяльності, яка потребує спеціального дослідження.
10. Визначення пріоритету науково-педагогічних знань і особистісна потреба в них, оволодіння системою узагальнених педагогічних понять та їх інтеграція з практикою.

Практичні завдання:

1. Оберіть тему навчального заняття. Обґрунтуйте різні ідеї проекту до даного заняття, теми. Сформулюйте ідею проекту. Визначте тип проекту. Покажіть варіанти оформлення проекту. Презентація проекту.
(Обов'язково опрацювати Додаток 8 «Методичні рекомендації до педагогічного проектування»).

Список рекомендованих літературних джерел:

1. ***Аминов Н.А. Модели управления образования и педагогические стили / Н.А. Аминова // Вопросы психологии. 1994. – № 2. – С. 88-98.***
2. Байденко В.І. Болонський процес : структурна реформа вищої освіти Європи / В.І. Байденко – М. : Дослід. центр проблем якості підготовки спеціалістів, Рос. новий ун-т, 2002. – 128 с.
3. Вербицкий А.А. Активное обучение в высшей школе : контекстный подход. – М. : Высшая школа, 1991. – 207 с.
4. Державний стандарт початкової загальної освіти // Початкова школа. – 2011. – № 7. – С. 1-18.
5. ***Захаревич В.Г., Обуховец В.А. Оценка качества преподавателя вуза // Высшее образование сегодня. – 2003. – № 5. – С. 12-15.***

6. Ковальчук В.В. Основи наукових досліджень : навч. посіб. / В.В. Ковальчук, Л.М. Моїсєєв. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К. : ВД "Професіонал", 2004. – 208 с.
7. Конверського А.Є. Основи методології та організації наукових досліджень : Навч. посіб. для студентів, курсантів, аспірантів і ад'юнтів / А.Є. Конверського – К. : Центр учбової літератури, 2010. – 352 с.
8. Ксьонзенко М.А. Актуальні проблеми взаємозв'язку професійного саморозвитку та самореалізації особистості педагога / М.А. Ксьонзенко // Наукова скарбниця освіти Донеччини : наук.-метод. журн. – 2012. – № 4 – С. 96-98.
9. *Міненко А.О. Дослідження актуальних питань розвитку творчих здібностей молодших школярів в педагогічній діяльності учителя початкової школи / А.О. Міненко // Наука і освіта : науково-практичний журнал / Південний науковий Центр НАПН України. – Зб. статей : – Одеса : ПНПУ, 2014. – № 8. – 224 с. – С. 119-123.*
10. Педагогічна майстерність : Хрестоматія : Навчальний посібник / Упоряд. : І.А. Зязюн, Н.Г. Базидевич, Т.Г. Дмитренко та ін.; За ред. І.А. Зязюна. – К. : Вища шк., 2006. – 606 с.
11. ***Перехейда О. Проектна технологія як засіб формування творчої особистості / О.Перехейда // Школа : інформ. метод. журнал. – 2012. – № 6. – С. 57-61.***
12. Петровский А.В. Основы педагогики и психологии высшей школы.: Учеб. Пособие для слушателей курсов и ф-тов пов. квалификации препод. высших учеб. заведений. – М. : ИНФРА, 1986. – 248 с.
13. Устенко Г. І. Техніко-економічне обґрунтування в дипломних проектах та магістерських роботах : дипломне проектування / Г.І. Устенко, І.М. Метошоп. – Івано-Франківськ : ІФДТУНГ, 2003. – 39 с.
14. Щербань П.М. Прикладна педагогіка : Навчально-методичний посібник. – К. : Вища шк., 2002. – 215 с.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 9-10

Система науково-дослідної роботи студента-магістранта напряму підготовки «Початкова освіта»

Основні поняття теми: педагогічне дослідження, кваліфікаційне дослідження, магістерська робота.

План

1. Теоретичні засади організації та наукове обґрунтування модернізації навчально-виховного процесу у вищій школі
2. Системний, комплексний, компетентнісний, діяльнісний, особистісно-орієнтований підходи до організації навчально-виховного процесу, їх роль і місце у сучасній парадигмі освіти.
3. Психологічна готовність та професійна мотивація студентів до майбутньої професійної діяльності.
4. Специфіка науково-дослідної діяльності у ВНЗ.
5. Мета та умови розвитку педагогічної науки в сучасній Україні. Наукові школи.
6. Організація і проведення педагогічних досліджень. Характеристика окремих видів дослідження.
7. Магістерська робота як кваліфікаційне дослідження студентів ВНЗ. Вимоги до змісту і структури магістерської роботи. Оформлення магістерської роботи. Порядок захисту магістерської роботи.
8. Основні завдання та особливості організації і проведення виробничої практики майбутнього вчителя початкових класів.

Практичні завдання:

1. Вивчивши питання «Психогігієнічні і валеологічні основи раціонального планування науково-педагогічної діяльності викладача напряму «Початкова освіта» – розробити завдання з гігієни до педагогічної практики.

Список рекомендованих літературних джерел:

1. Андрущенко В. Науково-педагогічні пошуки молодих / В. Андрущенко // Вища освіта України. – 2002. – № 4. – С. 5-7.
2. Бойко А.М. Побудова науково-обґрунтованої моделі випускника як умова забезпечення багатоступеневої освіти у вищій педагогічній школі / А.М. Бойко // Вища освіта в Україні : реалії, тенденції, перспективи розвитку : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 17–18 квітня 1996 р. Ч. 1 / Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України ; ред. В.П. Андрущенко. – К., 1996. – С. 43-46.
3. Гузій Н.В. Педагогічний професіоналізм : історико-методологічні та теоретичні аспекти : монографія / Н.В. Гузій. – К. : НПУ ім. М.П.Драгоманова, 2004. – 243 с.
4. Державний стандарт початкової загальної освіти // Початкова школа. – 2011. – № 7. – С. 1-18.
5. Ковальчук В.В. Основи наукових досліджень : навч. посіб. / В.В. Ковальчук, Л.М. Моїсєєв. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К. : ВД "Професіонал", 2004. – 208 с.
6. Конверського А.Є. Основи методології та організації наукових досліджень : Навч. посіб. для студентів, курсантів, аспірантів і ад'юнтів / А.Є. Конверського – К. : Центр учбової літератури, 2010. – 352 с.
7. Лесюк О.І. Методологія наукових досліджень : навч. посіб. / О.І. Лесюк. – Івано-Франківськ : ІФНТУНГ, 2004. – 297 с.
8. Мартиненко С.М. [Діагностування рівня задоволеності педагогічною професією / С.М. Мартиненко// Початкова школа – № 2. – 2014. – С. 50–53.](#)

9. Мартиненко С.М. [Діагностичні методики вивчення професійного самопочуття вчителя початкової школи / С.М. Мартиненко// Початкова школа – № 3. –2014. – С. 42–43.](#)
10. Мартиненко С.М. [Діагностування стилів педагогічного спілкування вчителів початкової школи / С.М. Мартиненко, Н.С. Кипиченко // Початкова школа. – № 5. – 2013. – С. 54 – 56.](#)
11. Мартиненко С.М. [Діагностична методика визначення стратегії педагогічного спілкування вчителя початкової школи з учнями / С.М. Мартиненко, Н.С. Кипиченко // Початкова школа – № 7. – 2013. – С. 45–47.](#)
12. Мартиненко С.М. [Орієнтовні методики педагогічного діагностування рівнів готовності дитини до навчання в школі / Світлана Мартиненко // Початкова школа – К. : 2008. – № 2. – С. 39–41.](#)
13. Педагогічна майстерність : Хрестоматія : Навчальний посібник / Упоряд. : І.А. Зязюн, Н.Г. Базидевич, Т.Г. Дмитренко та ін.; За ред. І.А. Зязюна. – К. : Вища шк., 2006. – 606 с.
14. Хомич Л.О. Професійно-педагогічна підготовка вчителя початкових класів / Л.О.Хомич. – К. : Магістр-S, 1998. – 200 с.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СУДЕНТІВ ІЗ ДИСЦИПЛІНИ

Формування готовності до науково-педагогічної діяльності (72 год.)

№	Зміст завдань	Рекомендована література
<p><i>Модуль I</i></p> <p>Загальні питання науково-педагогічної діяльності</p>		
1.1.	<p>Пріоритетні принципи розвитку системи освіти (гуманізація і демократизація всіх складових її елементів, національна спрямованість та євроінтеграція).</p>	<p>1. Андрущенко В. Науково-педагогічні пошуки молодих / В. Андрущенко // Вища освіта України. – 2002. – № 4. – С. 5-7.</p> <p>2. Байбара Т.М. Компетентнісний підхід в початковій ланці освіти : теоретичний аспект / Т. М. Байбара // Початкова школа. – 2010. – № 8. – С. 46-50.</p>
1.2.	<p>Нова українська школа (має забезпечувати всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, виявлення її талантів, розумових і фізичних здібностей, виховання громадян, здатних до свідомого суспільного вибору, творчого культурного потенціалу народу).</p>	<p>3. Волкова Н.П. Педагогіка вищої школи : Посібник для студентів вищих навчальних закладів / Н.П. Волкова. – К. : Вид. центр «Академія», 2002. – 576 с.</p> <p>4. Гузій Н.В. Педагогічний професіоналізм : історико-методологічні та теоретичні аспекти : монографія / Н.В. Гузій. – К. : НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2004. – 243 с.</p> <p>5. Державний стандарт початкової загальної освіти // Початкова школа. – 2011. – № 7. – С. 1-18.</p> <p>6. Змеев С. Наука ХХІ века // Alma mater. – 1998. – № 2 – С. 76-79.</p>
1.3.	<p>Послідовне і динамічне формування структури професійного розвитку, саморозвитку і професійної готовності у студента.</p>	<p>7. Хомич Л.О. Професійно-педагогічна підготовка вчителя початкових класів / Л.О.Хомич. – К. : Магістр-S, 1998. – 200 с.</p> <p>8. Шукшунов В. Вузовская наука сегодня // Alma mater. – 1991. – № 7 – С. 3-12.</p>

<p><i>Модуль II</i></p> <p>Моніторинг якості освітнього середовища: мета, зміст, завдання</p>		
2.1.	Визначення та види моніторингу якості освіти. Аналіз факторів, що впливають на якість шкільного освітнього середовища.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Волкова Н.П. Педагогіка вищої школи : Посібник для студентів вищих навчальних закладів / Н.П. Волкова. – К. : Вид. центр «Академія», 2002. – 576 с. 2. Щедровицкий Г.П. Философия. Наука. Методология / Г.П. Щедровицкий – М. : Школа культурной политики, 1997. – 656 с. 3. Янковий В.В. Болонський процес: шляхом європейської інтеграції / В.В. Янковий // Дзеркало тижня. – 2003. – № 40. – 18-24 жовт. – (Інтерв'ю М.З. Згуровського). 4. TIMSS & PIRLS International Study Center. (2008). TIMSS and PIRLS 2011 survey operations procedures unit 1: Sampling schools and obtaining their cooperation. Chestnut Hill, MA : TIMSS & PIRLS International Study Center, Boston College. 5. ECTS. Ural State Pedagogical University. Information Package. First edition. Ekaterinburg, 2000. Байденко 232 p.
2.2.	Умови, що визначають ефективність та готовність освітнього закладу до проведення моніторингу якості освітнього процесу. Технологія реалізації моніторингових досліджень.	
2.3.	Міжнародні моніторингові дослідження (PISA, PIRLS та інші).	
<p><i>Модуль III</i></p> <p>Формування готовності до реалізації компетенцій професійно-педагогічної діяльності</p>		
3.1.	Компетентність як ключ до оновлення змісту освіти. Професійно-педагогічна компетентність учителя в системі освіти.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Байбара Т.М. Компетентнісний підхід в початковій ланці освіти : теоретичний аспект / Т.М. Байбара // Початкова школа. – 2010. – № 8. – С. 46-50. 2. Байденко В.І. Болонський процес : структурна реформа вищої освіти Європи / В.І. Байденко – М. : Дослід.
3.2.	Аналіз професійної	

	<p>діяльності учителя початкових класів. Характеристика стилю педагогічної діяльності. Набуття фахових компетенцій майбутнього учителя початкових класів в процесі магістерської підготовки.</p>	<p>центр проблем якості підготовки спеціалістів, Рос. новий ун-т, 2002. – 128 с.</p> <p>3. Бібік Н.М. Компетентність і компетенції у результатах початкової освіти / Н.М. Бібік // Початкова школа. – 2010. – № 9. – С. 1-4.</p> <p>4. Бойко А.М. Побудова науково-обгрунтованої моделі випускника як умова забезпечення багатоступеневої освіти у вищій педагогічній школі / А.М. Бойко // Вища освіта в Україні : реалії, тенденції, перспективи розвитку : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 17–18 квітня 1996 р. Ч. 1 / Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України ; ред. В.П. Андрущенко. – К., 1996. – С. 43-46.</p> <p>5. <i>Воскобойнікова Г.Л., Міненко А.О. Біомеханічні основи у формуванні професійної компетентності вчителя фізичної культури і основ здоров'я початкової школи : педагогічний досвід, наукові школи / Г.Л. Воскобойнікова, А.О. Міненко // Вісник ЧНПУ імені Т.Г. Шевченка [Текст]. Вип. 118. Т. 2 / ЧНПУ імені Т.Г. Шевченка; гол. ред. Носко М.О. – Чернігів : ЧНПУ, 2014. – 266 с. – С. 80-83.</i></p> <p>6. Державний стандарт початкової загальної освіти // Початкова школа. – 2011. – № 7. – С. 1-18.</p> <p>7. Компетентнісний підхід у сучасній освіті : світовий досвід та українські перспективи / під заг.ред. О.В. Овчарук. – К. : К.І.С., 2004. – 112 с.</p> <p>8. Кубрак С.В. Саморозвиток професійної компетентності майбутнього вчителя у вищому навчальному закладі / С.В. Кубрак // Наукові записки Ніжинського ун-ту ім. М. Гоголя. – 2009. – № 3. – С. 200-203.</p> <p>9. Мартиненко С.М. Діагностична методика визначення стратегії педагогічного спілкування вчителя початкової школи з учнями / С.М. Мартиненко, Н.С. Кипиченко // Початкова школа – № 7. – 2013. – С. 45–47.</p> <p>10. Навчальні програми для загальноосвітніх навч. закл. із навчанням</p>
3.3.	<p>Підходи до визначення та інтерпретації сутності фахових компетенцій. Критерії професійної компетентності учителя початкових класів, можливості їх діагностики.</p>	

		<p>українською мовою. 1-4 класи. – К. : Видавничий дім «Освіта», 2011. – 39 с.</p> <p>11. Педагогічна майстерність викладача : Навчальний посібник / Л.Г. Кайдалова, Н.Б. Щокіна, Т.Ю. Вахрушева – Х. : Вид-во НФаУ, 2009. – 140 с.</p> <p>12. Педагогічна майстерність учителя : Навчальний посібник / За ред. проф. В.М. Гриньової, С.Т. Золотухіної. – Вид. 2-е, випр. і доп. – Х. : «ОВС», 2006. – 224 с.</p> <p>13. Шарипов Ф.В. Профессиональная компетентность преподавателя вуза / Ф.В. Шарипов // Высшее образование сегодня. - 2010. - № 1. - С. 25-29.</p>
<p><i>Модуль IV</i></p> <p align="center">Міждисциплінарний характер проектування науково-педагогічної діяльності за напрямом «Початкова освіта»</p>		
4.1.	<p>Осмислення основних наукових підходів щодо моделювання змісту підготовки студентів до впровадження системних елементів педагогічної діяльності, зокрема, педагогічного проектування.</p>	<p>1. Андрущенко В. Науково-педагогічні пошуки молодих / В. Андрущенко // Вища освіта України. – 2002. – № 4. – С. 5-7.</p> <p>2. Змеев С. Наука XXI века // Alma mater. – 1998. – № 2 – С. 76-79.</p> <p>3. Мартиненко С.М. Діагностична діяльність майбутнього вчителя початкових класів : теорія і практика: монографія / С.М. Мартиненко. – К. : КМПУ ім. Б.Д. Грінченка, 2008. – С. 128-151.</p>
4.2.	<p>Формування основ педагогічної майстерності (що передбачає рефлексію власне навчальну діяльності, трансформування прийомів навчально і дослідницької проектної роботи в „освітньо-педагогічні проектні уміння”,</p>	<p>4. Мартиненко С.М. Визначення типу темпераменту у дітей молодшого шкільного віку початкової школи / Світлана Мартиненко // Початкова школа – К., 2009. – № 5. – С. 55–58.</p> <p>5. Мартиненко С.М. Діагностування стилів педагогічного спілкування вчителів початкової школи / С.М. Мартиненко,</p>

	закріплення установки на професійний саморозвиток і самовдосконалення.	Н.С. Кипиченко // Початкова школа. – № 5. – 2013. – С. 54 – 56.
4.3.	<p>Студенту необхідно обґрунтувати інноваційну проектну ідею, яка відображає соціальне замовлення і включає нову можливість творчого вирішення існуючої педагогічної проблеми. <i>(Показником успішності є досягнення відповідного рівня педагогічного проектування за умови постійного прагнення до самоконтролю, самооцінки та саморозвитку).</i></p> <p>4.3.1. проектування індивідуальної програми виховання та розвитку учня, складання психолого-педагогічної характеристики, прогнозування та моделювання найближчої та перспективної мети, складання плану та визначення умов його досягнення, розробка методів контролю, корекції та оцінки результатів педагогічної взаємодії;</p> <p>4.3.2. проектування комплексної програми роботи з класним колективом, яка передбачає вивчення класного колективу, написання характеристики соціального розвитку активу, окремих груп, класу в цілому, діагностику</p>	<p>6. Мартиненко С.М. Діагностична методика визначення стратегії педагогічного спілкування вчителя початкової школи з учнями / С.М. Мартиненко, Н.С. Кипиченко // Початкова школа – № 7. – 2013. – С. 45–47.</p> <p>7. Мартиненко С.М. Орієнтовні методики педагогічного діагностування рівнів готовності дитини до навчання в школі / Світлана Мартиненко // Початкова школа – К. : 2008. – № 2. – С. 39–41.</p> <p>8. Педагогічна майстерність : Хрестоматія : Навчальний посібник / Упоряд. : І.А. Зязюн, Н.Г. Базидевич, Т.Г. Дмитренко та ін.; За ред. І.А. Зязюна. – К. : Вища шк., 2006. – 606 с.</p> <p>9. Шейко В.М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності : Підручник. – К. : Вища шк. – 2002 р. – 295 с.</p> <p>10. Шукшунов В. Вузовская наука сегодня // <i>Alma mater.</i> – 1991. – № 7 – С. 3-12.</p>

<p>міжособистісних стосунків, моделювання мети, завдань, методів та форм організації спільної діяльності, способів контролю та оцінки результатів взаємодії;</p> <p>4.3.3. проектування і проведення циклу уроків і позакласних заходів під час педпрактики, які відповідають сучасним вимогам щодо міждисциплінарності педагогічного процесу;</p> <p>4.3.4. розробка і захист проекту програми науково-методичного дослідження з описом наукового апарату, виділенням основних етапів дослідно-експериментальної роботи та їх змісту;</p> <p>4.3.5. обґрунтування проекту концепції майбутньої педагогічної діяльності, складання перспективного плану особистісного і професійного розвитку (<i>можна застосовувати ідеї технології самовдосконалення Г.К. Селевко, технології індивідуального досвіду особистості І.С. Якиманської та ін.</i>)</p>	
---	--

Модуль V

Структура та зміст науково-педагогічної діяльності

5.1.	Аксіологічний, гуманістичний, валеологічний підходи до організації навчально-виховного процесу, їх роль і місце у сучасній парадигмі освіти.	1. Андрущенко В. Науково-педагогічні пошуки молодих / В. Андрущенко // Вища освіта України. – 2002. – № 4. – С. 5-7. 2. Бойко А.М. Побудова науково-обґрунтованої моделі випускника як умова забезпечення багатоступеневої освіти у вищій педагогічній школі / А.М. Бойко // Вища освіта в Україні : реалії, тенденції, перспективи розвитку : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 17–18 квітня 1996 р. Ч. 1 / Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України ; ред. В.П. Андрущенко. – К., 1996. – С. 43-46.
5.2.	Активізація навчально-пізнавальної та науково-педагогічної діяльності студентів	3. Гузій Н.В. Педагогічний професіоналізм : історико-методологічні та теоретичні аспекти : монографія / Н.В. Гузій. – К. : НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2004. – 243 с.
5.3.	Теоретичні основи науково-дослідної роботи у вищому педагогічному навчальному закладі	4. Державний стандарт початкової загальної освіти // Початкова школа. – 2011. – № 7. – С. 1-18. 5. Ковальчук В.В. Основи наукових досліджень : навч. посіб. / В.В. Ковальчук, Л.М. Моїсєєв. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К. : ВД "Професіонал", 2004. – 208 с.
5.4.	Наукова діяльність як сфера людської діяльності. Психологія і технологія наукової творчості. Організація творчої діяльності.	6. Конверського А.Є. Основи методології та організації наукових досліджень : Навч. посіб. для студентів, курсантів, аспірантів і ад'юнтів / А.Є. Конверського – К. : Центр учбової літератури, 2010. – 352 с.
5.5.	Науково-дослідницька діяльність як інтелектуальна праця, що спрямована на здобування знань, вироблення навичок і вмінь. Основні поняття науково-дослідної діяльності.	7. Лесюк О.І. Методологія наукових досліджень : навч. посіб. / О.І. Лесюк. – Івано-Франківськ : ІФНТУНГ, 2004. – 297 с. 8. Мартиненко С.М. Діагностування рівня задоволеності педагогічною професією / С.М. Мартиненко// Початкова школа – № 2. – 2014. – С. 50–53.
5.6.	Основні вимоги до підготовки повідомлень про результати наукових досліджень (підготовка наукових публікацій, тез, рефератів, доповідей; техніка написання тексту).	

	<p>9. Мартиненко С.М. <u>Діагностичні методики вивчення професійного самопочуття вчителя початкової школи / С.М. Мартиненко // Початкова школа – № 3. – 2014. – С. 42–43.</u></p> <p>10. Мартиненко С.М. <u>Діагностування стилів педагогічного спілкування вчителів початкової школи / С.М. Мартиненко, Н.С. Кипиченко // Початкова школа. – № 5. – 2013. – С. 54 – 56.</u></p> <p>11. Мартиненко С.М. <u>Діагностична методика визначення стратегії педагогічного спілкування вчителя початкової школи з учнями / С.М. Мартиненко, Н.С. Кипиченко // Початкова школа – № 7. – 2013. – С. 45–47.</u></p> <p>12. Мартиненко С.М. <u>Орієнтовні методики педагогічного діагностування рівнів готовності дитини до навчання в школі / Світлана Мартиненко // Початкова школа – К. : 2008. – № 2. – С. 39–41.</u></p> <p>13. Педагогічна майстерність : Хрестоматія : Навчальний посібник / Упоряд. : І.А. Зязюн, Н.Г. Базидевич, Т.Г. Дмитренко та ін.; За ред. І.А. Зязюна. – К. : Вища шк., 2006. – 606 с.</p> <p>14. Хомич Л.О. Професійно-педагогічна підготовка вчителя початкових класів / Л.О.Хомич. – К. : Магістр-S, 1998. – 200 с.</p>
--	--

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК

А

Акмеологія (від грец. акме – вершина, найвищий ступінь чогось + logos – слово, вчення) – наука досягнення вершин людських якостей, оволодіння досконалістю в обраній, в тому числі й професійній, діяльності. У кожної людини – своя вершина, свій Олімп, і кожний прагне до нього: хто злітає на нього, хто «дереться по його кам'янистих стежках». І кожна людина – «олімпієць», кожен благородний у своєму прагненні до перемоги над собою – до досягнення своєї вершини. Отже, акмеологія як наука вивчає можливості самореалізації творчого потенціалу людини на шляху до вершин професіоналізму і майстерності. Акмеологія – наука, яка виникла на стику природничих, суспільних та гуманітарних дисциплін, що вивчають феноменологію, закономірності і механізми розвитку людини на сходах її зрілості і особливо при досягненні нею найбільш високого рівня в цьому розвитку.

Акмеологія консультування – це індивідуальна робота з педагогами, що пов'язана з наданням допомоги у досягненні власних вершин професійної діяльності, педагогічної майстерності, формуванням і реалізацією «Я-Концепції» тощо.

Аксіологічний підхід базується на понятті цінності і дає можливість з'ясувати якості та властивості предметів, явищ, процесів, здатних задовольнити потреби окремої особистості і певного

суспільства, а також ідеї й спонукання у вигляді норми та ідеалу. Цінності – це перевага певних смислів і побудованих на підставі цього способів поведінки.

Актуальне знання – необхідне і своєчасне знання, що обумовлене проблемами особистісно-професійного саморозвитку.

Аналіз є уявним або фактичним розкладанням цілого педагогічного явища чи процесу на частини.

Антропоцентризм – (від грец. *antropos* – людина і *centron* – центр) – думка і переконання, що людина є центром Всесвіту і кінцевою метою світобудови.

Артикуляція – (від лат. *articulatio* – розчленування) – сукупність рухів і положень вимовних органів, необхідних для утворення звука мови.

Артикуляція – сумісна робота мовних органів (губ, язика, м'якого піднебення, голосових зв'язок), що забезпечують вимову звуків мови та різноманітність їх комплексів, які складають склади, слова.

В

Відкриті запитання – форма запитань при опитуванні, які не мають варіантів відповідей, вміщених в анкеті. Основним принципом побудови є формулювання запитання і відведення спеціального місця, в якому респондент пише відповідь власноручно.

Вибіркова сукупність – кількість елементів генеральної сукупності, відібраних за певними правилами; мікро модель генеральної сукупності, структура якої має максимально збігатися із структурою генеральної сукупності за основними якісними характеристиками і контрольними ознаками останньої.

Включення в особистісно-професійний саморозвиток вчителя – включення вчителя в систему діяльності, педагогічної взаємодії і спілкування, наповнення сенсами особистісно-професійного саморозвитку; метод безперервного саморозвитку вчителя в дидактичному просторі, здійснюваний в ході професійно-педагогічної діяльності і професійного спілкування.

Г

Генеральна сукупність – уся сукупність певних об'єктів, які є предметом вивчення у межах, окреслених програмою конкретно-наукового дослідження.

Гіпотеза в педагогічному дослідженні – наукове припущення, що його висувають для можливого пояснення певних педагогічних фактів, явищ і процесів, яке слід підтвердити або спростувати.

Готовність — це цілісна інтегрована якість особистості, що характеризує її емоційно-когнітивну та вольову вибірку

прогнозуючу мобілізаційність у момент включення в діяльність певної спрямованості. Готовність виникає внаслідок досвіду людини, який ґрунтується на формуванні позитивного ставлення до діяльності, усвідомленні мотивів і потреб у неї, об'єктивації її предмета і способів взаємодії з ним. Емоційні, вольові та інтелектуальні характеристики поведінки особистості є конкретним вираженням готовності на рівні явища. Готовність має часові характеристики, буває тривалою та ситуативною (тимчасовою). Тривала готовність, чи підготовленість, формується заздалегідь, у результаті спеціально організованих впливів. Вона діє та виявляється постійно і становить найважливішу передумову успішної діяльності. Ситуативна чи тимчасова готовність характеризується нестійкістю і піддається впливу багатьох факторів, що виникають з особливостями кожної конкретної ситуації діяльності.

Д

Депонована наукова розробка – здійснюється тоді. Коли дослідник зацікавлений у швидкому виданні праці. Вона висвітлює важливі, але приватні питання, видання яких великим тиражем недоцільно, тому що вони адресовані для вузького кола спеціалістів.

Дикція (від лат. *dictio* – *вимова*) – чітка та ясна манера вимовлення слів, складів і звуків.

Дисперсність (від лат. *dispersus* – розсипаний, розпорошений) – ступінь внутрішньої подрібненості й розщепленості об'єкту дослідження (наприклад, якоїсь соціальної спільноти на кшталт студентства).

Діяльнісний підхід – це методологічний принцип, основою якого є категорія предметної діяльності людини (групи людей, соціуму в цілому).

Діяльність – форма активності, що характеризує здатність людини чи пов'язаних з нею систем бути причиною змін у бутті. Діяльність людини може розглядатися в загальному значенні цього слова – як динамічна система взаємодії людини із зовнішнім середовищем, а також у вузькому, конкретному – як специфічна професійна, наукова, навчальна форма активності людини, в якій вона досягає свідомо поставлених цілей, що формуються внаслідок виникнення певних потреб.

Е

Експеримент (від лат. *experimentum* – спроба, дослід) – один із методів одержання інформації про кількісні і якісні зміни показників діяльності й поведінки об'єкта внаслідок дії на нього певних факторів (змінних), якими можна, керувати і які можна контролювати.

Експеримент – це загальнонауковий метод одержання нового знання в контролюючих і управляючих умовах.

Експресія – виразність; сила прояву почуттів, переживань. Експресивні реакції є зовнішнім проявом емоцій і почуттів людини в міміці, пантоміміці, голосі і жестах.

Експертне опитування – це одержання інформації щодо стану і прогнозування зміни певного явища, процесу від компетентних осіб-експертів, які мають глибокі знання про предмет та об'єкт дослідження.

Етапи проведення науково-педагогічного дослідження:

1. Визначення проблеми дослідження й обґрунтування її актуальності. З'ясування об'єкта, предмета, мети та завдань.
2. Визначення списку літературних джерел та ґрунтовне їхнє опрацювання.
3. Вивчення стану розв'язання обраної проблеми в шкільній практиці.
4. Формулювання гіпотези дослідження.
5. Визначення мети та завдань дослідження.
6. Формування теоретичної концепції та її ядра – експериментальної моделі, спрямованих на розв'язання досліджуваної проблеми.
7. Виконання експериментальної роботи.
8. Зіставлення експериментальних даних із масовою педагогічною практикою.

9. Узагальнення результатів дослідження на основі кількісного і якісного аналізу отриманих статистичних даних, формулювання наукових висновків, доведення або спростування гіпотези.

10. Розробка на основі них методичних рекомендацій, практичних основ для втілення в масову педагогічну практику, порад тощо.

11. Оформлення результатів дослідження та впровадження їх у життя.

3

Загальнонаукова методологія використовується в усіх або переважній більшості наук, оскільки будь-яке наукове відкриття має не лише предметний, але й методологічний зміст, спричиняє критичний перегляд прийнятого досі понятійного апарату, чинників, передумов і підходів до інтерпретації матеріалу, що вивчається. Необхідно звернути увагу на такі загальнонаукові принципи пізнавальної діяльності людини, як порівняльно-історичний, термінологічний, системний, структурно-функціональний, системно-діяльнісний, синергетичний, інформаційний, культурологічний, аксіологічний, моделювання.

Здібності – індивідуально-психологічні якості особистості, які реалізуються спеціалізованими функціональними системами головного мозку і які при сприятливих умовах в найбільшій мірі визначають успішність засвоєння і продуктивність виконання якої-небудь діяльності чи ряду діяльностей (ігрової, навчальної, трудової, спортивної, комунікативної та ін.

I

Ідентифікація (від лат. *identificare* – ототожнювати) – соціально-психологічний процес ототожнення індивідом себе з іншою людиною, соціальною групою чи спільнотою, який допомагає йому успішно оволодівати різноманітними видами соціальної діяльності, набувати певних соціальних ролей і статусів, засвоювати і перетворювати соціальні норми і цінності.

Імідж викладача – стереотипізований образ конкретного об'єкта, який існує в масовому пізнанні.

Індивідуальний стиль діяльності – характерна для даного індивіда система навичок, методів, прийомів вирішення завдань тієї чи іншої діяльності, що забезпечує успішне її виконання.

Індивідуальність – те особливе і специфічне, що вирізняє одну людину з-поміж інших включно з її природними і соціальними, фізіологічними і психічними, успадкованими і набутими якостями.

Індивідуальність – сукупність рис, що визначають самобутність людини, її відмінність від інших людей; своєрідність психіки та особистості індивіда, її неповторність.

Іновація – введення нової мети, змісту, методів і форм навчання та виховання, в організацію сумісної діяльності педагога і студента; зміна в стилі мислення.

Інтерпретація понять (від лат. *interpretatio* – посередництво) – процедура, передбачена методологічною частиною програми конкретно-наукового дослідження; полягає в уточненні співвідношення тих елементів і властивостей досліджуваного явища, аналіз яких може дати цілісне уявлення про його фактичний стан, правильно пояснити причини виникнення і розвитку.

Інтеріоризація (від лат. *internus* – внутрішній) – формування внутрішньої структури людської психіки, процес переведення елементів зовнішнього світу у внутрішнє "я" особистості. Результат інтеріоризації – сформована індивідуальність.

Інформаційний підхід є загальнонауковим методом, сутність якого полягає в тому, що під час вивчення будь-якого об'єкта, процесу чи явища у природі чи суспільстві насамперед виявляються найхарактерніші для нього інформаційні аспекти. В основі інформаційного підходу лежить принцип інформаційності, згідно з яким:

- інформація є універсальною, фундаментальною категорією;
- майже всі процеси та явища мають інформаційну основу;
- інформація є носієм сенсу (змісту) всіх процесів, що відбуваються у природі та суспільстві;

- всі наявні у природі та суспільстві взаємозв'язки мають інформаційний характер.

К

Когнітивний (від англ. *cognitive* – пізнавальний) – прикметник, що використовується для означення пізнавальних процесів при характеристиці рівнів свідомості.

Комунікабельність (від лат. *communico* – з'єдную, повідомляю) – риса особистості, здатність її до спілкування з іншими людьми, товариствськість.

Конкретизація – розумовий процес, що передбачає надання предмету конкретного вираження. Під час конкретизації відбувається збагачення педагогічних понять новими ознаками, оскільки цей метод спрямований на висвітлення розвитку предмета як цілісної системи.

Конкретно-наукова методологія – це сукупність ідей або специфічних методів певної науки, які є базою для розв'язання конкретної дослідної проблеми. Це наукові концепції, на які опирається дослідник. Конкретно-наукова методологія потребує звернення до загальновизнаних концепцій провідних учених у певній галузі науки.

Культура – (від лат. *cultura* – *виховання, освіта, розвиток*) сукупність практичних, матеріальних і духовних надбань суспільства, які відображають історично досягнутий рівень розвитку суспільства й людини і втілюють в результатах продуктивної діяльності.

Культура мови – дотримання установлених норм вимови, слова та формотворення й побудови словосполучень.

Культура особистісно-професійного саморозвитку вчителя – інтегративна характеристика особистості вчителя, що має наступні ознаки: грамотність вчителя в процесах особистісно-професійного саморозвитку; особистісно-професійну компетентність; становлення культури саморозвитку як механізму особистісно-професійної самореалізації.

Культура поведінки – дотримання основних вимог і правил людського співжиття, вміння знаходити правильний тон у спілкуванні з оточуючими.

Культурологічний підхід інтегрує дослідний потенціал, накопичений різними науками, які вивчають культуру (філософією культури, теорією культури, мистецтвознавством, психологією культури, соціологією культури, історією культури та ін.), і реалізує прагнення до аналізу предмета дослідження як культурного феномену. У межах культурологічного підходу культура розглядається як система, що складається й функціонує у взаємодії об'єктивної (будь-які культурні об'єкти) та суб'єктивної ("зліпок" культури і свідомості)

форм; раціонального й емоційно-чуттєвого її складників; культурно-іноваційних механізмів проникнення культури в усі галузі та сфери людської діяльності; процесів виробництва, розповсюдження (трансляцій) і "присвоєння" культурних цінностей тощо.

Л

Лекція (лат. *lectio* – читання) – систематичний, послідовний виклад навчального матеріалу, будь-якого питання, теми, розділу, предмета, методів науки.

М

Мета дослідження виражає своїм змістом результат, який поставив перед собою дослідник.

Метод (від грец. *methodos* – шлях до чогось) – спосіб одержання вірогідних знань; сукупність застосовуваних прийомів, процедур і операцій для емпіричного і теоретичного пізнання соціальної реальності.

Метод квотної вибірки – різновид цілеспрямованого відбору одиниць аналізу з додержанням квоти (наприклад, статі, віку, освіти, рівня кваліфікації тощо) та її параметрів (наприклад, чоловіки – жінки;

молоді, середні і старші вікові групи; види незакінченої і одержаної освіти; професійно-кваліфікаційні розряди).

Метод механічної вибірки – різновид ймовірнісної (випадкової) вибірки; полягає у відборі з генеральної сукупності одиниць аналізу через рівні інтервали-кроки (наприклад, кожний десятий із загального списку генеральної сукупності).

Метод науково-педагогічного дослідження – шлях вивчення й опанування складними психолого-педагогічними процесами формування особистості, встановлення об'єктивної закономірності виховання і навчання.

Методика (гр. *methodike*) – сукупність методів, прийомів проведення будь-якої роботи. Методика дослідження – це система правил використання методів, прийомів та операцій.

Методологія (гр. *methodos* – спосіб, метод і *logos* – наука, знання) – вчення про правила мислення у процесі створення теорії науки.

Методологія в широкому розумінні – це вчення про структуру, логічну організацію, засоби і методи діяльності загалом. Зазвичай методологію вважають насамперед методологією наукового пізнання, тобто сукупністю теоретичних положень про принципи побудови, форми і засоби науково-пізнавальної діяльності. **Фундаментальна, або філософська методологія** є вищим рівнем методології науки, що визначає загальну стратегію принципів пізнання особливостей явищ, процесів, сфер діяльності.

Методологічна основа – це науковий фундамент, з позиції якого дається пояснення основних педагогічних явищ і розкриваються їхні закономірності. Розрізняють такі її рівні:

- а) перший рівень – філософська методологія;
- б) другий рівень – загальнонаукові принципи, форми й підходи;
- в) третій рівень – конкретна наукова методологія;
- г) четвертий рівень – дисциплінарна методологія;
- г) п'ятий рівень – методологія міждисциплінарних досліджень.

Методологія педагогіки – вчення про принципи, форми і методи наукового пізнання педагогічної дійсності.

Метод педагогічного спостереження – це спеціально організоване сприймання педагогічного процесу в природних умовах. Воно має бути природним, комплексним, об'єктивним. Це пасивний метод дослідження, бо дослідник не втручається в поведінку або стан навчання учня, він лише спостерігає. Спостереження буває пряме й опосередковане, відкрите і закрите. Досліднику важливо мати план спостереження, визначити його термін, зафіксувати результати.

Метод бесіди – це безпосереднє спілкування з особами, яких дослідник вивчає в природних умовах. Умови ефективності бесіди: авторитетність дослідника, наявність плану, сприятлива обстановка, відвертість, врахування індивідуальних особливостей співбесідника,

педагогічний такт, порівняння результатів бесіди з результатами спостереження.

Метод інтерв'ю застосовують тоді, коли дослідник упевнений в об'єктивності відповідей учнів. Під час інтерв'ю не ставлять уточнюючих запитань, ураховують тип респондента, ретельно продумують запитання.

Метод анкетування використовують для одержання інформації про типовість тих чи інших явищ навчально-виховного процесу. Анкета складається з трьох частин: вступної, основної та демографічної. Вимоги до анкетування: добір найточніших запитань (прямих і непрямих); виключення підказок; попереднє анкетування невеликої кількості учнів; перевірка ступеня розуміння запитань і внесення корекцій до змісту анкети; порівняння результатів анкетування з результатами, одержаними іншим шляхом.

Метод психолого-педагогічного тестування – це випробування учня на певний рівень знань, умінь або загальну інтелектуальну розвиненість за допомогою карток, малюнків, задач-шарад, ребусів, кросвордів, запитань та екзаменаційних білетів. Результати тестування визначають через виявлення відсотків розв'язування тестів.

Метод рейтингу – оцінка тих чи інших сторін діяльності компетентними суддями (експертами). Вимоги до експертів: компетентність, наукова об'єктивність, якість колективіста,

самокритичність, креативність – здатність вирішувати творче завдання.

Метод незалежних характеристик передбачає узагальнення відомостей про учнів, одержаних іншими методами (учителями, батьками, товаришами учнів), зіставлення цих відомостей зі своїми матеріалами про особистості вихованців.

Метод соціометрії – це вивчення структури і стилю взаємин у колективі.

Метод вивчення шкільної документації й учнівських робіт – дослідження проводиться за спеціально розробленою програмою.

Математичні методи – реєстрування, виявлення середньої величини, моделювання, статистична обробка даних.

Моделювання – це метод створення і дослідження моделей. Наукова модель – це смислово представлена і матеріально реалізована система, яка відображає предмет дослідження. Вивчення моделі дозволяє отримати нову інформацію про об'єкт дослідження.

Моніторинг – це інформаційна система, яка постійно поповнюється завдяки циклічності (безперервності) відстеження. Це збір та розповсюдження інформації про стан освітньої системи. Зворотний зв'язок, перевірка та оцінювання стану об'єкта і прийняття оперативного управлінського рішення.

Мотив – усвідомлена потреба особистості в досягненні певних цілей, бажаних умов діяльності, її ставлення до інтересів ціннісних орієнтацій та їх оцінка, пов'язані з прагненням реалізувати їх на практиці; те, чим керується людина у своїх вчинках (свідомо чи несвідомо).

Н

Навчально-виховний процес – система організації навчально-виховної діяльності, в основі якої органічна єдність і взаємозв'язок викладання й учіння; спрямована на досягнення цілей навчання й виховання.

Наукове дослідження – це особлива форма процесу пізнання, систематичне цілеспрямоване вивчення об'єктів, яке завершується формуванням знання про досліджуваний об'єкт. Основними критеріями ефективності науково-педагогічного дослідження є отримання нового наукового результату і поповнення теоретичних знань, які сприяють процесу виховання, навчання і розвитку школярів.

Наукове пізнання – суспільно-історичний процес творчої діяльності людини, що формує її знання про навколишній світ і саму себе.

О

Одиниці аналізу – елементи вибіркової сукупності (респонденти або люди-носії певної соціальної проблеми), які підлягають відбору і вивченню у процесі конкретно-наукового дослідження.

Особистість – усталений комплекс якостей і властивостей людини, які набуваються під впливом відповідної культури суспільства і конкретних соціальних груп та спільнот, до яких вона належить і у життєдіяльності яких бере участь. Термін "особистість" служить для характеристики соціального в людині, а також міри її суб'єктності.

Оратор (лат. *orator* , від *oro* – *говорю*) – особа, яка виголошує промову, володіє майстерністю публічного виступу.

Організаторські здібності – сукупність психічних рис особистості, необхідних для успішного оволодіння організаторською діяльністю, її ефективного виконання.

Особистість викладача ВНЗ – комплекс якостей та властивостей, необхідних для успішної педагогічної діяльності.

Особистість, особа – у широкому розумінні – конкретна, цілісна людська індивідуальність у єдності її природних і соціальних якостей; у вузькому, філософському розумінні – індивід як суб'єкт соціальної

діяльності, властивості якого детерміновані конкретно-історичними умовами життя суспільства.

П

Пантоміміка – виражальні рухи тіла людини.

Парадигма (від грец. *paradeigma* – зразок) – термін, введений американським ученим Т. Куном. Означає визнане всіма наукове досягнення та позицію, які протягом певного часу надають науковцям модель постановки проблем та їх розв'язання. Ця модель лежить в основі теорій, охоплює сукупність основних положень і принципів та специфічний набір категорій і її визнає певне коло вчених. Так, структурні парадигми розглядають організацію, функціонування та розвиток суспільства як єдиного цілого на макрорівні. Інтерпретативні парадигми, навпаки, розглядають людську поведінку на макрорівні.

Педагог – особа, фахом якої є навчання й виховання (викладач і вихователь середнього спеціального навчального закладу, ВНЗ тощо).

Педагогічна акмеологія – це наука про шляхи досягнення професіоналізму і компетентності в праці педагога. Одним із центральних понять педагогічної акмеології є поняття професіоналізму педагога. Під ним розуміється інтегральна характеристика особистості педагога, що припускає володіння ним видами професійної діяльності та наявність у педагога поєднання професійно важливих психологічних

якостей, які забезпечують ефективне вирішення професійних педагогічних завдань з навчання та виховання.

Педагогічна діяльність викладача вищої школи – це особливий вид діяльності, об'єктом якої є людина з притаманними їй якостями. Основна особливість, що вирізняє її з-поміж інших видів діяльності, полягає в тому, що вона формує інші види діяльності та спрямована на формування професійних знань, умінь і навичок майбутніх фахівців.

Педагогічна діяльність викладача вищої школи – це розумова, творча діяльність, яка постійно розвивається; вона персоніфікована й високо відповідальна, оскільки від рівня фахівців залежить розвиток економіки та народного господарства держави; має велике нервово навантаження на особистість, яка бере в ній участь.

Педагогічна майстерність – це характеристика високого рівня педагогічної діяльності. Критеріями педагогічної майстерності педагога виступають такі ознаки його діяльності: гуманність, науковість, педагогічна доцільність, оптимальний характер, результативність, демократичність, творчість (оригінальність).

Педагогічна практика – важлива складова частина навчально-виховного процесу. Вона є ефективною формою оволодіння студентами уміннями і навичками професійної діяльності. Виконуючи різні функції, вона доповнює і поглиблює теоретичну підготовку, допомагає студентам закріпити і поширити одержані знання з психолого-педагогічних, спеціальних і методичних дисциплін.

Педагогічна творчість – оригінальний і високоефективний підхід викладача до навчально-виховних завдань, збагачення теорії і практики виховання й навчання.

Педагогічний експеримент є методом перевірки нових ідей, пропозицій дослідника, підтвердження їхньої ефективності. Експеримент – активний метод. Його можна повторювати, щоб одержати результат. Експеримент коректний за дотримання двох умов:

1) поділ учнів на дві рівні групи: експериментальну (у якій упроваджується нова ідея – методика, пропозиція) і контрольну (в якій усе залишається без змін);

2) створення плану (програми) експерименту та систематичного обліку його наслідків. Саме в обчисленні різниці "на користь" експериментальної Групи і полягає остаточний результат експерименту.

Педагогічний етикет – це сукупність правил і моделей моральної поведінки педагога в типових ситуаціях та обставинах педагогічної діяльності.

Педагогічний такт – почуття міри в здійсненні засобів педагогічного впливу на студентів.

Педагогічний такт, педагогічна тактовність (від лат. *tactus* – дотик, відчуття, почуття) – почуття міри в застосуванні засобів педагогічного впливу на дітей.

Педагогічні здібності – індивідуально-психологічні властивості особистості педагога, які при сприятливих умовах найбільш визначають успішність засвоєння і продуктивність виконання педагогічної діяльності.

Педагогічні здібності – сукупність психічних рис особистості, необхідних для успішного оволодіння педагогічною діяльністю, її ефективного здійснення.

Передовий педагогічний досвід – сукупність знань і навичок, набутих на основі й у процесі безпосередньої педагогічної діяльності; форма засвоєння педагогом раціональних здобутків минулої педагогічної діяльності. Передовий педагогічний досвід збагачує практику навчання й виховання, сприяє розвитку педагогічної думки і служить найбільш вірним і надійним критерієм істинності вироблених педагогікою теоретичних положень, принципів, правил, методів навчання й виховання і організаційних форм навчання підростаючих поколінь.

Перцепція (лат. *perceptio* – сприймання, пізнавання)– чуттєве сприйняття зовнішніх предметів.

План саморозвитку – трьохсторонній план саморозвитку вчителя, обумовлений стратегією освіти; суспільно-історичними, економічними і культурними перетвореннями регіону; особистісно-професійними домаганнями.

Позитивізм – термін, введений О. Контом; це – методологічна позиція у суспільних науках, яка впливає з розуміння суспільства та його закономірностей за аналогією до природи. Вважає, що справді науковим є лише таке знання, яке здобує точним використанням наукового методу, через збирання і аналіз емпіричних даних та послідовну перевірку гіпотез.

Предмет дослідження. Поняття «предмет дослідження» є вужчим, ніж поняття «об'єкт дослідження». Об'єктами дослідження, наприклад, можуть бути методи виховання, а предметом – тільки одна група цих методів, наприклад методи стимулювання виховання.

Проблемою дослідження в широкому значенні є складне теоретичне або практичне питання, що потребує вивчення, вирішення. Вона має бути відображена насамперед в темі дослідження.

Професійна діяльність педагога вищої школи включає цілу низку компонентів, які вимагають від нього певних визначених знань, умінь і навичок для стимулювання пізнавального інтересу студентів і лише творчий підхід дозволяє реалізувати вміння для найвищого рівня їх розвитку.

Професіограма (лат. *professio* – спеціальність і грец. *gramma* – риска, написання) **особистості вчителя** – ідеальний портрет учителя, зразок, еталон, у якому представлені якості особистості, якими він має володіти, а також знання, уміння, навички, необхідні для виконання педагогічних функцій.

Професіоналізм – висока підготовленість до виконання завдань професійної діяльності.

Р

Репрезентативність (від франц. *representatif* – представницький) – властивість вибірки відображати характеристики досліджуваної генеральної сукупності.

Респондент (від англ. *respond* – відповідати) – той, хто відповідає на питання анкети і той, в кого беруть інтерв'ю; еквівалент – той, кого опитують.

Реферат – це вид наукової роботи, яка передбачає огляд відповідних наукових, літературних і інших джерел або виклад змісту наукової роботи. Реферативне дослідження проблеми передбачає висвітлення різних аспектів проблеми, систематизацію матеріалу за темою, розкриття положень і їх критичну оцінку. Підготовка реферату передбачає формування умінь:

- доводити актуальність проблеми, яка досліджується;
- визначати пріоритетні напрями дослідження;
- розкривати зміст наукових положень;
- систематизувати матеріал;
- давати критичну оцінку наукових робіт дослідників;
- аргументувати положення, роботи порівняльний аналіз

наукової проблеми на основі оброблених теоретичних положень;

- будувати висновки відносно практичного використання набутих знань;
- розкривати своє відношення до проблеми;
- складати бібліографію проблеми, яка досліджується.

Рефлексія – це не тільки розуміння, аналіз себе і своїх вчинків, а й з'ясування того, як навколишні люди розуміють тебе, твої особистісні якості, емоційні реакції та когнітивні уявлення. У тому разі коли змістом цих уявлень є предмет спільної діяльності, розвиваються предметно-рефлексивні відносини.

Рефлексія соціально-психологічна – розуміння іншого шляхом міркування за нього.

Рецензія – критичний розгляд однієї або декількох (обзорна рецензія) праць за вимогами, що рецензент вважає обов'язковими. Рецензія може містити поради та конструктивні пропозиції, рекомендації щодо шляхів розробки питань, що обговорюються (рецензуються).

С

Самоактуалізація – процес повного розгортання особистісного потенціалу, розкриття в людині того кращого, що закладено в ньому природою, а не задається культурою ззовні. Самоактуалізація не має

зовнішньої мети і не може задаватися соціумом: це те, що йде зсередины людини, виражаючи його внутрішню (позитивну) природу.

Поняття "Самоактуалізація" - одне з ключових понять в гуманістичній психології. При цьому різні дослідники в різний час вкладали в нього різний зміст, у зв'язку з чим у визначенні даного поняття існують серйозні розбіжності.

Самовдосконалення – прагнення людини до високої оцінки і самооцінки своєї особистості і викликана цим прагненням поведінка.

Самоосвіта – освіта, яка набувається у процесі самостійної роботи без проходження систематичного курсу навчання в стаціонарному навчальному закладі.

Саморозвиток – процес активної, послідовної прогресивної і незворотної якісної зміни психологічного статусу особистості. Можливий на певному етапі вікового розвитку, за умов сформованості механізмів саморегуляції.

Самостійність – одна з ведучих якостей особистості, що виражається в умінні поставити визначену ціль, наполегливо йти до її виконання особистими силами, відповідально відноситися до своєї діяльності, діяти при цьому свідомо і ініціативно не тільки в знайомому оточенні, але й в нових умовах, що вимагають прийняття нестандартних вирішень.

Синергетичний підхід полягає в дослідженні процесів самоорганізації та становлення нових упорядкованих структур. Він реалізується в дослідженні систем різної природи: фізичних, біологічних, соціальних, когнітивних, інформаційних, екологічних тощо. Предметом синергетики є механізми спонтанного формування і збереження складних систем, зокрема тих, які перебувають у стані стійкої нерівноваги із зовнішнім середовищем. До сфери його вивчення потрапляють нелінійні ефекти еволюції систем будь-якого типу, кризи і біфукації нестійка фаза існування, що передбачає множинність сценаріїв подальшого розвитку.

Синтез – відновлювання цілісності розглядуваного педагогічного явища чи процесу в усьому різноманітті його виявів.

Система (згідно з системним підходом) – це цілісність, яка становить єдність закономірно розташованих і взаємопов'язаних частин. Основними ознаками системи є наявність:

- 1) найпростіших одиниць – елементів, які її складають;
- 2) підсистем – результатів взаємодії елементів;
- 3) компонентів – результатів взаємодії підсистем, які можна розглядати у відносній ізольованості, поза зв'язками з іншими процесами та явищами;
- 4) внутрішньої структури зв'язків між цими компонентами, а також їх підсистемами;
- 5) певного рівня цілісності, ознакою якої є те, що система завдяки взаємодії компонентів одержує інтегральний результат;

б) у структурі системотворчого зв'язку, які об'єднують компоненти і підсистеми як частини в єдину систему;

7) зв'язку з іншими системами зовнішнього середовища.

Системний підхід полягає в комплексному дослідженні великих та складних об'єктів (систем) як єдиного цілого з узгодженим функціонуванням усіх елементів і частин. Застосування *системного підходу* потребує кожний об'єкт наукового дослідження. Завдяки системному підходу визначають стратегію наукового дослідження. У його межах розрізняють структурно-функціональний, системно-діяльнісний, системно-генетичний та інші підходи.

Спілкування в соціальній психології – складна взаємодія людей, в якій здійснюється обмін думками, почуттями, переживаннями, способами поведінки, звичками, а також задовольняються потреби особистості в підтримці, солідарності, співчутті, дружбі, належності тощо.

Спостереження – метод цілеспрямованого, планомірного, певним способом фіксованого сприйняття об'єкта, що досліджується; служить певним пізнавальним цілям; може підлягати контролю і перевірці.

Спостережливість – здатність, що виявляється в умінні помічати суттєві, характерні, навіть малопомітні властивості предметів і явищ.

Т

Творча самореалізація педагога – процес здійснення творчих задумів педагога для досягнення цілей у вирішенні особистісно-значущих педагогічних проблем.

Техніка педагогічна – комплекс знань, умінь і навичок, необхідних педагогу для чіткої й ефективної організації навчальних занять, ефективного застосування на практиці обраних методів педагогічного впливу як на окремих студентів, так і на колектив у цілому.

У

Увага – форма психічної діяльності людини, що виявляється в її спрямованості й зосередженості на певних об'єктах при одночасному абстрагуванні від інших.

Уміння – здатність належно виконувати певні дії, заснована на доцільному використанні людиною набутих знань і навичок.

Установка – загальна орієнтація людини на певний соціальний об’єкт, яка передує дії і виражає схильність діяти певним чином стосовно даного об’єкту; вміщує у себе широкий спектр взаємодії особистості та соціального середовища і проявляється на трьох рівнях: когнітивному (пізнавальному), афективному (емоційно-почуттєвому) і поведінковому (поведінково-вольовому).

Я

Якість освіти – рівень знань і вмінь, розумового, морального і фізичного розвитку тих, хто навчається, на певному етапі відповідно до поставлених цілей; рівень забезпечення навчальної діяльності і надання освітніх послуг учасникам освітнього процесу навчально-виховним закладом.

=====

PISA (*Programme for International Student Assessment*) – Міжнародна програма оцінювання навчальних досягнень учнів у сфері функціональної грамотності, започаткована 1997 р. ОЕСР (Організацією економічного співробітництва та розвитку). Програма визначає, як учні загальноосвітніх шкіл навчилися використовувати здобуті знання на практиці. За допомогою тестів оцінюються читацькі здібності його учасників, їхня математична і природничо-наукова

грамотність. В 2012 році PISA проводилася вп'яте. У цьому дослідженні брали участь 64 країни. України серед учасників не було.

PIRLS (*Progress in International Reading Literacy Study*) – міжнародна програма вивчення рівня та якості читання й розуміння тексту учнями початкової школи в країнах світу.

TIMSS (*Trends in International Mathematics and Science Studies*) – тенденції в міжнародній математичній та природничій освіті; проект Міжнародної асоціації вимірювань навчальних досягнень. Відповідно до проекту TIMSS, починаючи з 1995 р., кожні чотири роки проводять вимірювання якості навчання математики та природничих дисциплін учнів 4-х та 8-х класів навчальних закладів різних країн.

ДОДАТКИ

ДО НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ

«ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ ДО НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ»

ТЕХНОЛОГІЯ РОЗРОБКИ АВТОРСЬКИХ НАВЧАЛЬНИХ ПРОГРАМ [26]

Основні поняття:

- **Інваріантна складова змісту шкільної освіти** – формується на державному рівні і є обов'язковою для всіх загальноосвітніх навчальних закладів незалежно від їх підпорядкування і форм власності. Зміст інваріантної складової подано через освітні галузі, сукупність яких є необхідною і достатньою для загальноосвітньої підготовки учнів молодшого шкільного віку. Вилучення з інваріантної складової будь-якої з освітніх галузей порушує цілісність загальноосвітньої підготовки на рівні початкової освіти і її наступність з основною школою. В інваріантній частині Базового навчального плану визначена мінімально необхідна кількість навчальних годин на вивчення кожної освітньої галузі.

- **Варіативна складова змісту шкільної освіти** – формується навчальним закладом самостійно з урахуванням особливостей регіону та індивідуальних освітніх потреб учня. У початкових класах варіативна складова включає години, які можна використати додатково на вивчення освітніх галузей, індивідуальні консультації та групові заняття з учнями. Навчальне навантаження учнів складається з годин інваріантної і варіативної складових і не може перевищувати гранично допустимого тижневого навантаження учнів, встановленого Базовим навчальним планом на підставі санітарно-гігієнічних норм організації навчально-виховного процесу.

- **Базовий навчальний план** загальноосвітніх навчальних закладів для початкової школи є основоположним документом Державного стандарту, що дає цілісне уявлення про зміст і структуру цього рівня освіти, встановлює погодинне співвідношення між освітніми галузями, визначає гранично допустиме навантаження учнів та загальнорічну кількість годин. Базовий навчальний план початкової освіти включає сім освітніх галузей: “Мови і літератури”,

“Математика”, “Природознавство”, “Суспільствознавство”, “Здоров’я і фізична культура”, “Технології” та “Мистецтво”.

- **Навчальна програма** – документ, що визначає зміст і обсяг знань, умінь та навичок з кожного навчального предмета, зміст розділів тем з розподілом їх за роками навчання.

- **Технологічне забезпечення** – здійснення процедур відбору форм, методів, засобів реалізації мети і завдань певного процесу (у даному випадку реалізація технології), що веде до гарантованого технологією результату.

- **Технологія педагогічна** – системна сукупність і порядок функціонування особистісних, інструментальних та методологічних засобів, що використовуються для досягнення педагогічних цілей (М. В. Кларін.).

- **Технологія навчання** – складова процесуальна частина дидактичної системи (М. Чошанов).

- **Технологічна схема** – умовне зображення технології процесу, розподіл його на окремі функціональні елементи та визначення логічних зв'язків між ними.

- **Технологічна карта** – опис процесу у вигляді покрокової, поетапної послідовності дій з вказівкою на обрані засоби.

- **Підручник** – книга, в якій викладаються основи знань з певного навчального предмета на рівні сучасних досягнень науки і культури. Для кожного типу навчальних закладів видаються підручники, які відповідають програмам і завданням цього закладу, віковим та іншим особливостям тих, хто навчається.

- **Позатекстові компоненти** – апарат організації процесу засвоєння змісту; запитання і завдання; інструктивні матеріали; таблиці; вправи; ілюстративні матеріали тощо.

- **Підручникотворення** – процес створення підручника, що включає такі елементи:

- аналіз нормативної та інструктивної бази: змісту державних стандартів; нині діючих програм і підручників для середньої школи і т. д.;

- вивчення тенденцій реформування змісту освіти та урахування останніх досягнень психолого-педагогічної науки тощо;
- процес розробки навчально-методичного та технологічного супроводу змісту підручника.

Реформування шкільних навчальних планів і програм в умовах профільності: дидактико-методичний аспект

Процес перебудови шкільної освіти вимагає від усіх учасників процесу: розробників стратегії та тактики реалізації загальнодержавних завдань по формуванню нової генерації українців, працівників наукових установ та шкільних вчителів, батьків і безпосередньо учнів – усвідомлення і осмислення сутності та змісту оновлення системи освіти. Перехід середньої школи на нову структуру і зміст викликав ряд завдань, розв'язання яких має суттєво вплинути на підвищення якості навчання і виховання учнів. Основними з них виступають:

1. стандартизація змісту середньої освіти;
2. реалізація особистісно-орієнтованого та компетентнісного підходів;
3. побудова нових навчальних планів і програм на засадах профільності;
4. технологізація процесу реалізації оновлених мети і завдань навчання, виховання і розвитку учнів;
5. побудова індивідуальних стратегій формування особистості дитини;
6. формування особистісного смислу освіти для її оновлення протягом життя;
7. створення оптимального для розвитку дитини освітнього простору;
8. набуття дитиною особистісних компетенцій для життя в сучасному суспільстві;
9. формування потреб і особистісної спрямованості дитини в інформаційному середовищі;
10. становлення ціннісних орієнтацій дитини в основному виді

діяльності – навчанні.

Орієнтація сучасної школи на розвиток здатностей і здібностей дитини, її особистісних уподобань і потреб вимагають від теоретиків і практиків спеціальних умінь проектування життєвого простору дитини та створення навчальних умов для набуття дитиною адекватного життєвого досвіду.

В умовах профільності навчання та функціонування шкіл нового типу особливого значення набуває знання співвідношення процесів стандартизації змісту шкільної освіти і впровадження нових курсів навчання в залежності від стратегічних завдань тієї чи іншої школи.

На думку Н.Ф. Гейжан, профільне навчання стає ефективним за умов дотримання таких принципів:

- поступового ускладнення завдання у відповідності до здібностей кожного школяра, диференційованої оцінки його досягнень відповідно до витрачених зусиль;
- поступового ускладнення завдань, поставлених перед учнями;
- тісного зв'язку знань з практикою;
- довірчих стосунків між педагогами та учнями, а також їхніми батьками;
- здійснення ефективного психологічного супроводу профільного навчання.

За цього виникає необхідність розглянути державні стандарти шкільного навчання в контексті уніфікації і профілізації та особливостей побудови процесу їх реалізації у сучасній школі.

Кожна освітня галузь державних стандартів побудована за змістовими лініями, які є наскрізними для всіх рівнів загальної середньої освіти. Зміст освітніх галузей може бути реалізований через окремі навчальні предмети та інтегровані курси. Відповідно до мети і завдань середньої освіти її зміст ґрунтується на загальнолюдських і національних цінностях, принципах науковості і системності знання, полікультурності і світського характеру освіти, на засадах гуманізму, демократії, взаємоповаги між націями і народами в інтересах людини, родини, суспільства, держави.

За Законом про загальну середню освіту тривалість навчального року у початковій школі не може бути меншою 175 робочих днів, а тривалість уроків становить: у перших класах – 35 хвилин, у других-четвертих – 40 хвилин. Початкова школа працює за режимом 5-денного навчального тижня. У спеціалізованих школах з вивченням молодшими школярами іноземної мови ця ланка, як виняток може працювати за 6-денним навчальним тижнем.

Бюджетне фінансування загальноосвітнього навчального закладу здійснюється відповідно встановленої Базовим навчальним планом сумарної кількості годин інваріантної і варіативної складових, враховуючи можливий поділ класу на групи при вивченні окремих предметів.

На основі типових навчальних планів навчальні заклади щороку складають робочі навчальні плани, в яких конкретизується варіативна складова початкової освіти з урахуванням особливостей організації навчального процесу в даному навчальному закладі.

Варто зауважити, сьогодні побутує дуже небезпечний стереотип: профільне навчання – справа обдарованих дітей. Але помилково вважати обдарованими лише той мізерний відсоток школярів, котрі сьогодні наполегливою працею, нерідко надзусиллями, власне, за рахунок свого здоров'я заробляють максимальні бали з усіх предметів. Ідея ж профільної школи зовсім у іншому. Навчання кожного школяра, має бути спрямоване в те русло, де він може максимально розкрити й реалізувати свої здібності й нахили. Тобто продемонструвати свою обдарованість. І, таким чином, ми одержимо таку кількість обдарованих дітей, про яку сьогодні навіть не підозрюємо.

Навчальні програми: зміст, структура, вимоги

Реформування освіти в Україні є частиною процесів оновлення освітніх систем, і ці зміни стосуються створення нових освітніх стандартів, оновлення та перегляду навчальних програм, змісту навчально-дидактичних матеріалів, підручників, форм і методів

навчання. Одним із шляхів оновлення змісту освіти є **орієнтація навчальних програм на набуття ключових компетентностей** та на **розроблення інноваційних педагогічних технологій** щодо їх впровадження.

Основним джерелом змісту як інваріантної, так і варіативної складової є, насамперед, Державний стандарт загальної середньої освіти, навчальні програми, підручники, посібники. **Варіативна частина, як зазначено в цих документах, спрямована на забезпечення індивідуальної орієнтованості змісту освіти**, і тому саме через неї, в першу чергу, має здійснюватись реалізація компетентісно орієнтованого підходу у навчанні.

Групи ключових компетентностей (мотиваційні, функціональні, соціальні) становлять основний набір понять, які мають бути **деталізовані** в комплекс знань, умінь навичок, цінностей та відносин за навчальними галузями.

Як відомо, зміст варіативного компонента може реалізуватися через:

курси за вибором, які поглиблюють і розширюють базовий зміст освітніх галузей, сприяють формуванню функціональних та інших ключових компетентностей та обираються учнями для розширення свого кругозору, прилучення до нових сфер знання і людської діяльності, подальшого розвитку і саморозвитку особистості;

факультативні курси, зміст яких безпосередньо не пов'язаний із загальнообов'язковими навчальними предметами, спрямований на розвиток життєвих компетентностей; вони обираються учнями для розширення свого кругозору, прилучення до нових сфер знання і людської діяльності, подальшого розвитку і саморозвитку особистості;

індивідуальні та групові заняття.

При викладанні курсів та факультативів необхідно користуватись навчально-методичною літературою, що рекомендована Міністерством освіти і науки України, а також авторськими програмами та розробками регіонального рівня, які затверджені управлінням освіти і науки та ВНЗ.

Основні пріоритетні методики проведення факультативних занять:

- міждисциплінарна інтеграція, що сприяє становленню цілісного світогляду;
- навчання на підставі досвіду та співпраці;
- урахування індивідуальних особливостей і потреб учнів, відмінності у стилях пізнання індивідуальних засобах обробки інформації про навколишній світ;
- інтерактивність (робота в малих групах, рольові ігри, імітаційне моделювання, тренінги, метод проектів тощо);
- особистісно-діяльнісний та суб'єкт-суб'єктний підхід (рівноправна взаємодія учителя та учнів).

Методи і форми навчання на факультативних та курсах за вибором мають свої особливості, що обумовлено метою та задачами курсу, змістом та специфікою предмета, характером занять, віковими та індивідуальними особливостями учнів, рівнем сформованості мотивів навчання. Наведемо варіанти типів, видів і форм проведення факультативних занять:

- Інформаційні заняття (лекції, огляди, бесіди).
- Консультаційно-підготовчі заняття (консультації, співбесіди, рецензування).
- Заняття поглибленого аналізу теми (дискусії, робота в малих групах, рольові ігри, тренінги, імітаційне моделювання, створення проектів, практичні заняття та лабораторні роботи).
- Семінарські заняття (читання та обговорення доповідей, рефератів, захист курсових робіт та проектів).
- Заняття розважального типу (концерти, свята, вистави, вікторини, екскурсії, культпоходи тощо).

При викладанні факультативів та курсів за вибором необхідно звернути увагу на формування життєвих стратегій, максимально адекватних сучасній соціальній ситуації. Це зумовлює необхідність відпрацювання технології та створення системи взаємодії всередині учнівського колективу, вчителя і учнів, учителів у педагогічному просторі з метою ефективного формування компетентностей (які, в свою чергу, розподіляються на певні компоненти).

Порядок розроблення й запровадження авторських навчальних програм

Цей Порядок визначає систему науково-методичної та організаційної роботи щодо розроблення й запровадження навчальних програм для загальноосвітніх навчальних закладів. Він ґрунтується на Законах України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», «Про дошкільну освіту», «Про позашкільну освіту», «Про професійно-технічну освіту», інших нормативних актах, що регламентують порядок розроблення й запровадження авторських навчальних програм для загальноосвітніх навчальних закладів.

I. Загальні положення

Навчальна програма – документ в системі навчання, що визначає зміст і обсяг знань, умінь, навичок, які необхідно засвоїти з кожного навчального предмета або курсу, розподілені по ступенях і класах за розділами (темами) та визначенням орієнтованої кількості навчальних годин на їх вивчення.

Авторська навчальна програма – документ у системі навчання, який відповідає загальнодержавним вимогам до навчальної програми і містить програму навчального предмету або певної його частини (розділу, теми, сукупності розділів або тем), *яка відрізняється від загальнодержавної навчальної програми відповідного навчального предмету наявністю додаткових компонентів знань, умінь та навичок, що формуються в учнів, і/або використанням оригінальних форм, методів і засобів навчання.*

У відповідності до чинної структури навчального плану середніх загальноосвітніх навчальних закладів можливі авторські навчальні програми, спрямовані на реалізацію загальнодержавної компоненти та такі, що реалізують регіональну (*шкільну*) компоненти.

Авторські навчальні програми з усіх навчальних дисциплін для всіх типів загальноосвітніх навчальних закладів варіантної частини Типових навчальних планів (державного компоненту загальної середньої освіти) розробляються на замовлення навчального закладу науково-методичними установами, організаціями, окремими

особами(колективами), які мають відповідну науково теоретичну і практичну підготовку.

Навчальні програми для реалізації регіонального (шкільного) компоненту загальної середньої освіти (спецкурсів, курсів за вибором, факультативних занять) можуть бути розроблені за участю вищих навчальних закладів і схвалені інститутами післядипломної педагогічної освіти та обласним управлінням освіти облдержадміністрації.

Навчальні програми розробляються:

- для всіх типів загальноосвітніх навчальних закладів або окремо для середніх загальноосвітніх шкіл; спеціалізованих шкіл із поглибленим вивченням одного або кількох предметів, курсів або дисциплін; гімназій, ліцеїв, колегіумів; спеціальних загальноосвітніх шкіл, в тому числі шкіл-інтернатів для дітей з особливими потребами;
- для дошкільних і позашкільних навчально-виховних закладів;
- для інших навчальних закладів, що забезпечують здобуття повної середньої освіти (професійно-технічних училищ і вищих навчальних закладів I-II рівня акредитації).

Класифікація навчальних програм:

- Типові (загальні)
- Модернізовані (адаптовані)
- Експериментальні (на апробації)

Принципи побудови авторської програми:

- Відповідність завданням розвитку, навчання й виховання підростаючого покоління
- Науковість, систематичність і послідовність
- Наступність у вивченні матеріалів
- Взаємозв'язок між навчальними предметами
- Відповідність навчального матеріалу віковим і психофізіологічним особливостям учнів
- Врахування досвіду створення чинних аналогічних програм
- Відповідність навчально-методичному та матеріально-технічному забезпеченню

Авторські навчальні програми повинні відповідати таким основним **вимогам**:

Забезпечувати:

- умови для реалізації загальних цілей і завдань навчання і виховання в сучасній школі визначених Конституцією України, законодавчими актами в галузі освіти, а також передбачених Державним стандартом загальної середньої освіти;

- безперервність, єдність та наступність між окремими ланками системи безперервної освіти;
- розвивальний характер і прикладну спрямованість навчання й виховання;
- зв'язок змісту навчання й виховання з потребами й інтересами особистості, з життям, із практикою розбудови державності України як незалежної й суверенної країни;
- формування всебічно розвиненої й фізично повноцінної особистості;
- рівневу і профільну диференціацію навчально-виховного процесу;

Передбачати:

- систему науково обґрунтованих і перевірених досвідом понять, фактів, теорій, етичних відомостей на основі сучасних досягнень науки, техніки й культури, педагогіки та психології, вітчизняного й зарубіжного педагогічного досвіду, зміст та обсяг яких відповідає Базовому навчальному плану загальноосвітнього навчального закладу і доступний для засвоєння учнями відповідного ступеня навчання;
- знайомство із сучасними технологіями та використання новітніх педагогічних технологій, у тому числі інформаційно-комунікативних.

Містити:

науково обґрунтовані і перевірені досвідом поняття, факти і теорії відповідної галузі знань, обсяг яких відповідає Базовому навчальному

плану загальноосвітнього навчального закладу і доступний для засвоєння учнями відповідного ступеня навчання;

Бути обов'язковими:

щодо використання їх в усіх загальноосвітніх навчальних закладах даного типу, для яких вони складені, тобто забезпечувати єдність і наступність національної системи навчання і виховання, давати можливість в разі потреби вільного переходу учнів у відповідні класи з одного навчального закладу до іншого;

Забезпечувати зв'язок змісту освіти з життям, з практикою розбудови державності України як незалежної і суверенної країни; формування всебічно розвиненої і фізично повноцінної особистості.

II. Структура й зміст навчальних програм

Навчальні програми мають такі **розділи**:

- Титульний аркуш (стор.1 – *додаток 1*; стор. 2 – *додаток 2*).
- Дві рецензії (*теоретика і практика*) - *додаток 3*.
- Пояснювальна записка.
- Тематичне планування навчального матеріалу – *додаток 4*.
- Зміст навчального матеріалу й вимоги до рівнів навчальних досягнень – *додаток 5*
- Список використаної літератури.
- Список літератури рекомендованої для учнів.
- Методичні розробки.
- Можливі додатки: *тематика рефератів, творчих чи курсових робіт, проектів, екскурсій; словник (тезаурус); питання для самостійної роботи, співбесід, заліку тощо.*

У пояснювальній записці необхідно вказати:

- Тему курсу за вибором (факультативу), для учнів якого класу (вікової категорії), типів навчальних закладів призначено, кількість навчальних годин.
- Обґрунтування запровадження курсу.
- Актуальність, місце курсу в досягненні завдань школи. Інтегрованість змісту (які знання інтегруються з освітніх галузей та інших наук).
- Провідну дидактичну мету, задачі (на розвиток яких компетентностей спрямовані заняття), методи навчання.
- Функції курсу: компенсуюче навчання, поглиблення (з якої освітньої галузі, розділів тем), розширення кругозору та інформованості, профільно-професійна підготовка тощо.
- Особливості організації навчально-виховного процесу (навчально-виховні завдання, які можна реалізувати в сумісній діяльності вчителя і учнів)
- Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів (звернути увагу на те, що об'єктами оцінювання навчальних досягнень учнів повинні бути не тільки знання, уміння, навички, а й рівень сформованості ключових компетентностей).
- Характеристику структури програми та рекомендації щодо роботи з програмою і т.д.

В "**Тематичному плануванні навчального матеріалу**" матеріал розподілено за змістовими лініями (розділами і темами) по класах за роками навчання та визначенням орієнтовної кількості годин на їх вивчення. Програма має передбачати *резерв навчального часу*, який використовується на розсуд вчителя для реалізації змісту, що відображає його регіональні особливості, а також для вивчення окремих тем, повторення, узагальнення та систематизації знань на початку або в кінці семестру, навчального року, задоволення індивідуальних потреб учнів.

Розділ програми «**Зміст навчального матеріалу**» формується на основі державного стандарту відповідної освітньої галузі. Він містить дидактично обґрунтовану систему компетентностей, відібраних з однієї

або кількох галузей науки, техніки, мистецтва, виробничої діяльності людини, що має бути реалізована під час вивчення даної навчальної дисципліни.

Навчальний матеріал розподіляється за розділами й темами по класах за роками навчання з деталізацією їхнього змісту та визначенням орієнтовної кількості годин на вивчення.

Організація навчального матеріалу може здійснюватись за такими принципами:

- *лінійним*, коли змістова лінія навчального матеріалу реалізується систематично й послідовно з поступовим ускладненням, по одній висхідній лінії, причому новий навчальний матеріал викладається на основі уже вивченого і в тісному взаємозв'язку з ним;

- *концентричним*, який допускає повторне вивчення окремих розділів і тем змістової лінії як на одній, так і на різних ступенях навчання з розширенням змісту й поглибленням рівня його викладу;

- *блочним*, коли існує альтернатива і можливість заміни вивчення того чи іншого розділу або теми залежно від наявних умов і потреб учнів загальноосвітнього навчального закладу.

Зміст навчального матеріалу навчальних програм може мати **додаткові рубрики**, що конкретизують цілі і завдання даного предмета й відображають його специфіку, роль і місце в системі загальноосвітньої підготовки учнів, формування особистості.

Такими рубриками можуть бути *списки* художніх творів для вивчення напам'ять та самостійного читання, картографічних матеріалів, нормативно-правових актів і документів, що вивчаються, *вимоги* щодо практичного оволодіння видами мовленнєвої діяльності, видів письмових робіт для розвитку зв'язного мовлення, *переліки* практичних і лабораторних робіт, демонстраційних дослідів, *тематика* екскурсій у природу та на виробництво, лабораторного практикуму, дослідницьких та весняно-літніх робіт, а також об'єкти праці тощо. Кожний розділ навчального матеріалу має містити опис навчальних досягнень учнів у процесі його вивчення відповідно на початковому, середньому, достатньому та високому рівнях.

"Вимоги щодо рівня і якості засвоєння навчального матеріалу" містять чітко сформульований опис вимог щодо рівня і якості засвоєння змісту навчання, сформованості способів діяльності з даного навчального предмета, тобто, що учень може знати, уміти, які практичні навички і вміння у нього мають бути сформовані в кінцевому результаті після закінчення початкової, основної і старшої школи. Це ті знання, вміння, навички, способи діяльності, які підлягають підсумковій державній атестації.

Основним *критерієм відбору* знань, умінь і навичок з даного навчального предмета є їх повнота і значимість для його вивчення у загальноосвітньому навчальному закладі, необхідність і важливість для вивчення інших суміжних дисциплін, а також забезпечення умов для підготовки учнів до активної і глибоко усвідомленої практичної суспільної діяльності. При відборі знань, які мають складати зміст того чи іншого навчального предмета, повинна бути врахована також їх виховна цінність, яка б відповідала цілям і завданням сучасного національного виховання, історичним і культурним традиціям українського народу.

Додатки до навчальних програм можуть містити:

1. Критерії та норми оцінювання навчальних досягнень учнів.
2. Перелік навчально-наочних та інших посібників.
3. Перелік програмних педагогічних засобів комп'ютерної підтримки предмета.
4. Таблицю найсприятливіших періодів розвитку фізичних, психічних якостей учнів.

Організація навчального матеріалу має можливість диференціювати вивчення курсу залежно від умов і можливостей загальноосвітнього навчального закладу та особливостей регіону, в якому він функціонує.

ДІАГНОСТИЧНІ МЕТОДИКИ

2.1. ДІАГНОСТИКА ЗАГАЛЬНОГО РІВНЯ КОМУНІКАБЕЛЬНОСТІ (ЗА В. Ф. РЯХОВСЬКИМ)

Інструкція. За кожну відповідь «так» нараховується 2 бали, «іноколи» – 1 бал, «ні» – 0 балів.

Опитувальник

1. Ви очікуєте буденну ділову зустріч. Чи вибиває це вас із звичної колії?
2. Чи не відкладаєте ви візит до лікаря аж доти, доки вже зовсім не сила терпіти?
3. Чи не викликає у вас невдоволення або збентеження доручення виступати з доповіддю чи повідомленням у зв'язку із якоюсь нагодою?
4. Ви маєте нагоду поїхати у відрядження до міста, де ніколи ще не були. Чи прикладаєте ви максимум зусиль для того, щоб уникнути цієї поїздки?
5. Чи любите ви ділитися своїми переживаннями з іншими?
6. Чи дратує вас прохання незнайомої людини (показати дорогу, назвати час, відповісти на якесь запитання тощо)?
7. Чи вірите ви в існування проблеми «батьків і дітей» та в те, що людям різних поколінь важко зрозуміти один одного?
8. Чи не посоромитесь ви нагадати знайомому, що він забув повернути 10 гривень, що їх ви позичили йому кілька місяців тому?
9. У кафе вам подали недоброякісну страву. Чи змовчите ви, лише невдоволено відсунувши тарілку?
10. У ситуації один на один з незнайомою людиною ви не розпочнете бесіду самі і вам не сподобається, якщо першою заговорить вона. Чи це так?
11. Вас жахає будь-яка довга черга (у магазині, бібліотеці, касі кінотеатру тощо). Вам легше відмовитися від свого наміру, ніж стати «у хвіст» і нудитися в очікуванні?
12. Чи боїтеся ви брати участь у залагодженні конфліктної ситуації?

13. У вас є власні, суто індивідуальні критерії оцінки творів літератури, мистецтва, культури, ніяких «чужих» думок з цього приводу ви не приймаєте. Це так?

14. Почувши десь у неофіційній ситуації («у кулуарах») явно помилкову точку зору з добре відомого вам питання, ви, скоріше за все, промовчите?

15. Чи викликає у вас невдоволення прохання знайомих допомогти розібратися у якійсь проблемі чи навчальній темі?

16. Вам легше формулювати свою точку зору (думку, оцінку) у письмовій формі, ніж в усній?

Обробка даних. Знайдіть загальну суму балів, яку ви набрали, відповідаючи на запитання тесту.

Інтерпретація результатів.

32 – 30 балів. Ви некомунікабельні, і це ваша біда, оскільки саме ви, передусім, страждаєте від цього. Однак і близьким людям не легко. На вас важко покластися в справі, що вимагає групових зусиль. Намагайтеся бути більш комунікабельним, контролюйте себе.

29 – 25 балів. Ви замкнуті, небалакучі, віддаєте перевагу самотності, тому у вас, мабуть, мало друзів. Нова робота та необхідність нових контактів якщо і не викликають у вас паніку, то надовго виводять з рівноваги. Ви знаєте цю особливість свого характеру і часто буваєте незадоволені собою. Однак не обмежуйтеся лише цим, оскільки саме від вас залежить змінити ці особливості характеру. Хіба не буває так, що чимось дуже захопившись, ви «несподівано» стаєте розкутим та комунікабельним? Варто лише постаратися.

24 – 19 балів. Ви певною мірою товариські, у знайомій обстановці відчуваєте себе цілком упевнено. Нові проблеми вас не лякають, однак з новими людьми ви сходитеся обережно, неохоче берете участь у суперечках і диспутах. У ваших висловленнях часом занадто багато сарказму без усякої на те підстави. Усі ці недоліки у вашій владі.

18 – 14 балів. У вас нормальна комунікабельність. Ви допитливі, охоче слухаєте цікавого співрозмовника, досить терплячі в спілкуванні з іншими, відстоюєте свою позицію без зайвої запальності. Без

неприємних переживань йдете на зустріч з новими людьми. У той же час ви не любите гучних компаній, екстравагантних витівок та багатослів'я – усе це вас дратує.

13 – 9 балів. Ви дуже товариські (часом, мабуть, навіть надміру), зацікавлені, говіркі, любите висловлюватися з різних питань, що, буває, дратує інших. Охоче знайомитесь з новими людьми, нікому не відмовляєте в проханнях, хоча не завжди можете їх виконати. Буває, що ви втрачаєте витримку, однак швидко відходите. Чого вам бракує, так це посидючості, терпіння і відваги при зустрічі із серйозними проблемами. При бажанні, однак, ви зможете змусити себе не відступати.

8 – 4 бали. Товариськість вирує у вас. Ви завжди в курсі всіх справ. Любите брати участь у всіх дискусіях, хоча серйозні теми можуть викликати у вас нудьгу. Охоче висловлюєтесь, навіть якщо ваше уявлення про проблему більш ніж поверхове. Усюди почуваете себе «у своїй тарілці». Беретеся за будь-яку справу, хоча далеко не завжди можете її успішно довести до завершення. З цієї причини люди ставляться до вас з деяким побоюванням і сумнівами. Задумайтеся над цим.

3 бали і менше. Ваша комунікабельність носить хворобливий характер. Ви балакучі, багатослівні, втручаєтесь в справи, що вас зовсім не стосуються, беретеся судити про проблеми, в яких зовсім некомпетентні. Через це ви часто буваєте причиною різного роду конфліктів. Вам необхідно зайнятися самовихованням.

2.2. ДІАГНОСТИКА

ЕФЕКТИВНОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ (МОДИФІКОВАНИЙ ВАРІАНТ АНКЕТИ ЗА О. О. ЛЕОНТЬЄВИМ)

Інструкція. Експертам, які мають досвід спілкування з аудиторією, пропонується карта комунікативної діяльності. Кожен експерт, працюючи незалежно, оцінює ті чи інші дії педагога, користуючись запропонованими шкалами, після чого знаходиться узагальнена оцінка.

Карта комунікативної діяльності

Доброзичливість	7 6 5 4 3 2 1	Недоброзичливість
Зацікавленість	7 6 5 4 3 2 1	Байдужість

Заохочення ініціативи студентів	7 6 5 4 3 2 1	Придушення ініціативи
Відкритість (вільне виявлення почуттів, відсутність «маски»)	7 6 5 4 3 2 1	Закритість (прагнення триматися за соціальну роль, побоювання своїх недоліків, тривога за престиж)
Активність (увесь час у спілкуванні, тримає учнів у «тонусі»)	7 6 5 4 3 2 1	Пасивність (не керує процесом спілкування, пускає його на самоплив)
Гнучкість (легко схоплює і розв'язує виниклі проблеми, конфлікти)	7 6 5 4 3 2 1	Жорсткість (не помічає змін у настрої аудиторії, спрямований ніби сам на себе)
Диференційованість (індивідуальний підхід до учнів)	7 6 5 4 3 2 1	Відсутність диференційованості у спілкуванні (немає індивідуального підходу до учнів)

Обробка даних. Підраховується усереднена експертна оцінка. Діапазон цих оцінок може коливатися від 7 до 49 балів. На основі середньої оцінки експертів робиться висновок про ступінь комунікативної ефективності педагога.

Інтерпретація даних. Якщо усереднена оцінка коливається в межах **49 – 45 балів**, то комунікативна діяльність дуже інтенсивна і близька до моделі активної взаємодії. Педагог досяг вершин своєї майстерності, вільно володіє аудиторією. Як диригент прекрасно розподіляє свою увагу, усі засоби спілкування органічно вплетені у взаємодію з учнями. Неознайомленому може здатися, що зібралася компанія добре

знайомих між собою людей для обговорення останніх подій. Однак при цьому всі зайняті загальною справою, заняття досягає поставленої мети.

44 – 35 балів – висока оцінка. Дружня, невимушена атмосфера панує в аудиторії. Всі учасники заняття зацікавлено спостерігають за педагогом або обговорюють поставлене питання. Активно висловлюються думки, пропонуються варіанти вирішення проблеми. Стихійність відсутня. Педагог коректно спрямовує хід заняття, не забуваючи віддати належне гумору і дотепності присутніх. Усяка вдала пропозиція відразу підхоплюється і заохочується помірною похвалою. Заняття проходить продуктивно, в активній взаємодії сторін.

34 – 20 балів характеризують педагога як такого, хто цілком задовільно опанував засобами спілкування. Він легко встановлює контакт зі студентами, однак не всі знаходяться у полі його уваги. В імпровізованих дискусіях він спирається на більш активну частину присутніх, інші ж виступають частіше в ролі спостерігача. Заняття проходить жваво, однак не завжди досягає поставленої мети. Зміст заняття може мимоволі бути принесеним у жертву формі спілкування. Тут можливі прояви елементів моделей диференційованої уваги та негнучкого реагування.

19 – 11 балів – низька оцінка комунікативної діяльності. Має місце однобічна спрямованість навчально-виховного впливу з боку педагога. Незримі бар'єри спілкування заважають живим контактам сторін. Аудиторія пасивна, ініціатива пригноблюється домінуючою позицією педагога. Його стиль проявляється в авторитарній або неконтактній моделі спілкування.

При дуже низьких оцінках (**10 – 7 балів**) всяка взаємодія зі студентами відсутня. Спілкування розвивається за моделями диктаторського або гіпореклексивного стилю. Воно деперсоналізоване, за своїм психологічним змістом анонімне і практично нічим не відрізняється від масової публічної лекції або виступу по радіо. Педагогічні функції обмежуються лише інформаційним боком.

2.3. ДІАГНОСТИКА ПОТРЕБИ У СПІЛКУВАННІ (ЗА Ю. Л. ОРЛОВИМ)

Інструкція. Відповідайте «так» або «ні» на наведені нижче твердження.

Опитувальник

1. Я дістаю задоволення від участі у різних заходах.
2. Я можу притамувати свої бажання, якщо вони суперечать бажанням моїх друзів.
3. Мені приємно виявляти прихильність до когось.
4. Я більш зосереджений на здобутті впливу, аніж дружби.
5. Я відчуваю, що по відношенню до моїх друзів у мене більше прав, ніж обов'язків.
6. Коли я дізнаюсь про успіхи свого друга, у мене чомусь погіршується настрій.
7. Щоб бути задоволеним собою, я повинен комусь у чомусь допомогти.
8. Мої турботи зникають, коли я опиняюся серед товаришів по роботі.
9. Мої товариші мені добре-таки набридли.
10. Коли я роблю погано роботу, присутність людей мене дратує.
11. Припертий до стіни, я кажу лише ту частину правди, яка, на мою думку, не шкодить моїм друзям чи знайомим.
12. У важкій ситуації я думаю не стільки про себе, скільки про близьку людину.
13. Неприємності у друзів викликають у мене такий стан, що я можу захворіти.
14. Мені приємно допомагати друзям, навіть якщо це завдасть мені клопотів.
15. Із поваги до товариша я можу погодитися з його думкою, навіть якщо він не має рації.
16. Мені більше подобаються пригодницькі оповідання, аніж оповідання про кохання.
17. Сцени насилля у кіно мені огидні.
18. У стані самотності відчуваю тривогу і напругу більше, ніж коли я знаходжуся серед людей.

19. Я вважаю, що основною радістю у житті є спілкування.
20. Мені шкода покинутих собак та кішок.
21. Я віддаю перевагу мати менше друзів, але більш близьких.
22. Я люблю бувати серед друзів.
23. Я довго переживаю сварки з близькими.
24. У мене більше близьких людей, ніж у багатьох інших.
25. У мене більший потяг до досягнень, ніж до дружби.
26. Я більше довіряю власним інтуїції та поглядам на людей, ніж судженням про них інших людей.
27. Я надаю більшого значення матеріальному благополуччю та престижу, ніж радості спілкування з приємними мені людьми.
28. Я співчуваю людям, у яких немає близьких друзів.
29. Стосовно мене люди часто невдячні.
30. Я люблю оповідання про безкорисливу дружбу та любов.
31. Заради друга я можу пожертвувати усім.
32. У дитинстві я входив до однієї «тісної» компанії.
33. Якби я був журналістом, мені подобалося б писати про дружбу.

Обробка та інтерпретація результатів. За кожну відповідь, що відповідає ключеві, нараховується один бал.

Ключ:

Відповіді «*так*» на твердження 1, 2, 7, 8, 11, 12, 13, 14, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 26, 28, 30, 31, 32, 33.

Відповіді «*ні*» на твердження 3, 4, 5, 6, 10, 15, 16, 25, 27, 29.

Визначається загальна сума балів. Чим вище оцінка, тим більша потреба у спілкуванні.

ВПРАВИ ДЛЯ САМОПІДГОТОВКИ ВИКЛАДАЧА**3.1. ВПРАВИ З РОЗВИТКУ УМІНЬ ДОКОМУНІКАТИВНОГО
ОРІЄНТУВАННЯ**

(ЗА О. М. ЛЕОНТЬЄВИМ)

1. З програми телепередач виберіть фільм або спектакль, який ви не бачили і зміст якого вам невідомий. Попросіть кого-небудь із ваших рідних чи друзів переглянути його від початку до кінця. Приблизно посередині демонстрації подивіться фільм протягом п'яти хвилин, після чого вийдіть до іншої кімнати і спробуйте скласти якомога докладнішу письмову характеристику одного-двох героїв, що діяли в побаченому вами уривку, намагаючись вказати якнайбільше різних психологічних особливостей (інтелект, емоційність, вольові якості, увага тощо) і передбачити їхню подальшу долю в межах сюжету. Після закінчення фільму порівняйте ваші враження з думкою «контролера». Повторіть цю вправу кілька разів. Коли ви навчитесь точніше й повніше характеризувати героя, скоротіть час перегляду до трьох, а потім до однієї хвилини.

2. Ви їдете на роботу в громадському транспорті. Спробуйте щодня, вибравши незнайомого пасажира, «вгадати» його професію, службове, суспільне і сімейне становище, біографію тощо. Намагайтеся з'ясувати для себе, що саме в його зовнішності, поведінці, мові дає вам підставу для того чи іншого припущення.

3. Відвідайте заняття групи, в якій ви не викладаєте, поспостерігайте за студентами і спробуйте визначити:

а) хто зі студентів користується серед товаришів найбільшою популярністю та повагою і чому;

б) хто зі студентів має серед товаришів найменший авторитет і чому;

в) хто найбільший індивідуаліст у групі;

г) спробуйте визначити групи студентів, пов'язані більш близькими стосунками. Що може їх пов'язувати? Перевірте свої враження в розмові з куратором групи.

4. Протягом п'яти-десяти хвилин поспостерігайте за бесідою незнайомих вам людей приблизно одного віку на вулиці, у кафе тощо. Спробуйте відповісти на такі запитання:

- а) який характер їх стосунків (службові, звичайне знайомство, приятельські, інтимні, родинні, дружба, кохання)?*
- б) спілкування рольове чи особисте? Яку роль «програє» кожен із співрозмовників («шеф», старший і досвідченіший, «справжній чоловік», люблячий чоловік, діловий партнер тощо)? Хто є лідером?*
- в) чи має бесіда «другий план», підтекст? Який?*
- г) чи природно поводять себе співрозмовники? Тема, зміст та інші ознаки спілкування.*
- д) яким може бути закінчення бесіди?*

5. Відвідайте разом з колегою заняття незнайомого вам викладача. Незалежно один від одного напишіть характеристику поведінки цього викладача на уроці за такою схемою:

- а) доброзичливий – недоброзичливий;*
- б) стимулює ініціативу, дає можливість студентам висловлювати власну думку, вільно поводити себе – авторитарний, не зносить заперечень, власних думок, тримає учнів під жорстким контролем;*
- в) зацікавлений, активний – байдужий;*
- г) відкритий, виявляє свої почуття, не боїться власних недоліків – думає тільки про себе, носить «маску», дотримується своєї соціальної ролі;*
- д) динамічний, гнучкий у спілкуванні, легко розв'язує проблеми, що виникають, «гасить» можливі конфлікти – негнучкий, не вміє помітити конфлікту, що назріває;*
- е) ввічливий, привітний зі студентами, поважає їхню гідність, індивідуалізує спілкування з різними студентами – спілкується лише «згори униз», однаково з усіма, не диференціює свого спілкування;*
- є) може поставити себе на місце студента, подивитися на проблему його очима – усе бачить тільки «зі своєї дзвіниці», неуважний до студентів та їхніх проблем;*
- ж) активний, постійно спілкується зі студентами – пасивний у спілкуванні зі студентами.*

Оцініть ці сторони поведінки викладача за п'ятибальною системою. Порівняйте свої оцінки з оцінками колеги.

3.2. ВПРАВИ НА РОЗВИТОК УМІНЬ КОНТАКТУВАННЯ (ЗА О.М. ЛЕОНТЬЄВИМ)

1. Ви з кимось розмовляєте. Ваш співрозмовник тримає розмову, є «лідером контакту». Постарайтеся перехопити ініціативу, взяти лідерство у свої руки.

2. Навпаки: спробуйте змусити вашого співрозмовника стати лідером контакту. 3. Під час перерви ви входите до аудиторії, в якій викладаєте, і бачите, що студенти надто збуджені. Заготуйте будь-яку інформацію і постарайтеся зосередити увагу всіх на собі.

4. Зробіть те саме у незнайомій аудиторії.

5. Змусьте себе вступати в якомога більше контактів: у громадському транспорті, в черзі, на вулиці. Ваше завдання:

а) навчитися «розговорити» навіть найнекомунікабельнішого співрозмовника; б) якомога довше підтримувати розмову.

Чи є відмінність у ваших звертаннях до різних людей і яка?

6. Ви прийшли в квартиру, де зібралося багато незнайомих людей. Ваше завдання:

а) протягом перших п'яти хвилин утримати на собі увагу (але тільки за рахунок важливої інформації, екстравагантного одягу чи манер);

б) якщо серед гостей є визнаний «авторитет», спробуйте перехопити в нього ініціативу й утримувати її не менше п'яти хвилин власними прийомами.

7. У кожній групі у викладача є студенти, яким він симпатизує або не симпатизує. Поставте собі завдання: під час заняття, будь-якого іншого спілкування зі студентами вступати в контакт переважно з «несимпатичними». Коли ви навчитесь контактувати з ними так само вільно і природно, як і з рештою, ускладніть завдання: попросіть свого колегу прийти на ваше заняття і спробувати з вашої поведінки зрозуміти, хто зі студентів вам особливо приємний або неприємний. Завдання: він не повинен зуміти це визначити.

8. А тепер виступіть у ролі колеги, попередивши його про те, щоб він також постарався приховати свої симпатії й антипатії.

9. У вас чудовий настрій. Спробуйте подивитися так, щоб ваш співбесідник запитав: «Чому це ти сьогодні такий пригнічений? Що сталося?».

10. А тепер у вас пригнічений настрій. Нехай ваші співрозмовники цього в жодному разі не помітять.

11. Виберіть якусь складну емоційну ситуацію (стримуваний гнів, прихована радість, тривога) і спробуйте вести бесіду з добре знайомою вам людиною в цьому емоційному ключі. Запитайте в неї, наскільки це було природно і чи зрозуміла вона, що саме ви хотіли висловити.

3.3. ВПРАВИ НА РОЗВИТОК УМІНЬ СПІЛКУВАННЯ (ЗА О. М. ЛЕОНТЬЄВИМ)

1. Виберіть професійного чи просто досвідченого оратора, який виступає в різних аудиторіях і дуже добре володіє умінням спілкування. Відвідайте кілька його виступів і поспостерігайте: чи є різниця в їх побудові, в мові оратора, його манері триматися? Хронометруйте «відступи» від теми (звертання до аудиторії тощо). Чи однаковий у них характер? Чому? Коли вони виникають?

2. Вам доручили виступити з доповіддю на методичній нараді або семінарі. Чи потребуєте ви повного тексту своєї доповіді? А може, вас задовольнить короткий конспект? Чи, можливо, досить плану? А може, взагалі обійдетесь без папірця? Якщо ви відчуваєте, що не зможете обійтися без тексту, вчиніть так. Викладіть на папері хід ваших думок. Прочитайте його. Виділіть головні думки і підкресліть їх червоним олівцем. Перевірте, чи є логічний зв'язок. А тепер випишіть ці висловлювання-тези на окремий аркуш паперу. Допишіть на ньому потрібні числові дані, імена, взагалі те, що важко запам'ятати. А тепер залиште текст удома і спокійно йдіть на доповідь лише з цим аркушем. Якщо все ж відчуваєте неспокій, візьміть конспект із собою: нехай лежить десь поруч. Він вам не знадобиться, але так буде спокійніше.

3. Проаналізуйте мову викладача з іншого погляду:

а) скільки разів протягом заняття він хвалив і взагалі заохочував студентів, групу або кого-небудь зокрема?

- б) скільки разів висловлював невдоволення чи робив зауваження?
- в) скільки запитань було поставлено групі й окремим студентам?
- г) скільки було віддано наказів і прямих вказівок?
- д) скільки запитань поставили студенти викладачу?
- е) скільки разів студенти відповідали з власної ініціативи, а не на вимогу викладача?

Для полегшення роботи накресліть табличку й у відповідних графах поставте крапки. Зробіть такий самий аналіз на заняттях інших викладачів і на заняттях того самого викладача в інших групах.

4. А тепер попросіть кого-небудь з колег зробити аналогічний аналіз на вашому занятті в певній групі (з етичних міркувань самому вам цього робити не варто). Зіставте результати і порівняйте їх з вашими даними за вправою

Вправи слід доповнити читанням літератури з проблем спілкування. (Наприклад з книги О. М. Леонт'єва «Педагогическое общение»).

3.4. ВПРАВИ ЩОДО САМООСВІТНЬОЇ РОБОТИ З ФОРМУВАННЯ ТАКТОВНОЇ ПОВЕДІНКИ

Оволодіння тактом потребує від викладача тривалої і нелегкої роботи над собою. Питання формування такту у викладача є чи не найскладнішим питанням технології педагогічної майстерності. Ми пропонуємо ефективну і доступну для викладача методику самоосвітньої роботи з формування тактовної поведінки:

1. Розграфіть аркуш паперу, як це показано нижче:

Риси та характеристики вашого «Я»	Друзі	Родичі	Колеги	Студенти	Батьки студентів	Особи, думки яких для вас важливі
-----------------------------------	-------	--------	--------	----------	------------------	-----------------------------------

--	--	--	--	--	--	--

2. Запишіть до списку рис та характеристик вашого «Я» ті з них, які, на ваш погляд, заважають вам бути тактовним.
3. Уточніть наявність у вас зазначених рис: ознайомте зі списком ваших друзів, колег, студентів та інших важливих для вас осіб і запропонуйте їх уточнити й дописати список.
4. З усіх зазначених вами та підтверджених іншими рис «Я» оберіть двадцять, які згадаються найчастіше.
5. Із двадцяти рис оберіть ту, яка найбільше заважає вам бути тактовним. Протягом першого тижня попрацюйте над нею. Наступний тиждень присвятіть роботі над іншою рисою вашого «Я» і так упродовж 12 тижнів.
6. Оцінюйте в балах успішність вашої роботи. Щовечора підбивайте підсумки роботи за день і виставляйте оцінку в балах. За тиждень виводьте оцінку як середнє арифметичне в щоденник. Облік ведіть упродовж усього часу роботи над собою.
7. Через 12 тижнів роботу почніть спочатку. У процесі самопізнання та самовдосконалення коригуйте список. Працюйте над собою упродовж кількох років і ви не лише оптимізуєте свою професійну діяльність, а й матимете більше радості від усього, що навколо вас.

3.5. ВПРАВА З РОЗВИТКУ УВАГИ

1. Створіть лабіринт зі стільців. На протязі 5 секунд запам'ятайте, як вони розташовані, із закритими очима пройдіть цей лабіринт. Повторіть декілька разів, переставляючи стільці.

3.6. ВПРАВИ З РОЗВИТКУ ПЕРЕНЕСЕННЯ УВАГИ

1. На протязі 5 секунд дивіться на предмети, що лежать на столі, запам'ятайте їх, потім по пам'яті назвіть їх.

2. Те саме, але розширивши коло уваги до якоїсь частини кімнати.
3. Те саме, але охопивши поглядом усю кімнату.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ

4.1. АВТОРИТЕТ ВИКЛАДАЧА

«Людина, авторитет якої поважається, компетентно справляється із завданням, що покладено на неї тими, хто їй довіряє. Їй не потрібно залякувати їх або збуджувати в них захоплення її магічними якостями».

Запитання:

1. Чи вбачаєте Ви зв'язок між тим, як визначає сутність авторитету видатний мислитель ХХ ст., і розумінням авторитету в гуманістичній педагогіці?
2. Чим відрізняється авторитет влади від влади авторитету?

4.2. ПРАВИЛА ПЕДАГОГІЧНОГО СПІЛКУВАННЯ

1. Приділяйте увагу всім студентам, рівномірно розподіляючи між ними свою увагу та час.
2. Знайдіть можливість для особистісного контакту з кожним студентом, демонструючи, що сприймаєте його, виявляєте до нього інтерес.
3. Хваліть студентів справедливо.
4. Враховуйте індивідуальні особливості студентів.

Запитання:

1. Які з наведених рекомендацій, на Ваш погляд, дотримуються, а які порушуються у педагогічній практиці?
2. Які причини цих порушень?
3. Як позначаються вони на розвитку виховних взаємовідносин?

Завдання:

З перерахованих професійних умінь викладача виберіть 6, які відіграють вирішальну роль у встановленні емоційних контактів зі студентами:

1. Вербальні	2. Самопрезентаційні
3. Організаторські	4. Конструктивні
5. Аналітичні	6. Рефлексивні
7. Невербальні	8. Прогностичні
9. Гностичні	10. Експресивні
11. Інформаційні	12. Перцептивні
13. Імпровізаційні	14. Дидактичні

Дайте психолого-педагогічне обґрунтування Вашому вибору.

4.3. АВТОРИТЕТ І АВТОРИТАРНІСТЬ

«Не можна плутати суворий авторитет з авторитарністю. Балетмейстер або спортивний тренер, який висуває, здавалося б, непосильні вимоги до своїх вихованців, в жодному разі не є авторитарним. Авторитарність є зловживання владою, а авторитет використовує свою владу для всебічного розвитку дитини».

Запитання:

1. Як часто ви стикались у вищому навчальному закладі з авторитарністю викладача? В чому вона конкретно виявлялася?
2. Чому не кожен педагог користується у студентів авторитетом?

4.4. САМОПРЕЗЕНТАЦІЯ АБО САМОПОДАННЯ

«Будь-хто з нас, вступаючи у контакт, певним чином «подає» себе співрозмовнику для того, щоб полегшити йому створення свого образу, моделювання своєї особистості, це необхідна умова ефективного спілкування».

Запитання:

1. Якими засобами самопрезентації має володіти викладач?

2. Як вони використовуються для створення у студентів позитивного образу?

Завдання:

Потренуйтеся в педагогічній самопрезентації, вмінні справляти на аудиторію сприятливе враження, звертаючи увагу на зовнішнє самооформлення, використання вербальних та невербальних засобів

Оцініть себе з боку.

1. Простежте за собою: наскільки відповідають Ваші міміка та жести емоційним станам, які Ви переживаєте? Чи допомагають вони оточуючим краще розуміти Вас?

2. Чи відповідає Ваша зовнішня експресія прийнятим культурним еталонам? 3. Простежте за собою: чи достатньо природними та гармонійними є Ваша міміка, жести, рухи тіла (поза, хода)?

4. Наскільки органічно злиті Ваша вербальна та невербальна виразність?

5. Спробуйте оцінити спільний рівень власної експресивної культури, використовуючи параметри: високий, середній, низький.

6. Сформулюйте конкретні завдання з удосконалення своїх експресивних умінь. 7. Від яких вад своєї зовнішньої експресії Ви вирішили позбавитися:

- статичності;
- скованості;
- негарних мімічних та пантомімічних рухів;
- манірності;
- невиправданості, недоречності міміки та жестів;
- жестикуляційних надмірностей.

4.5. КУЛЬТУРА ДІАЛОГУ ПЕДАГОГА ЗІ СТУДЕНТОМ

«Для того, щоб між Вами і студентами виникла діалогова взаємодія, виконуйте такі умови:

1. Якщо Ви задаєте запитання, то зачекайте, коли Ваш співрозмовник відповість на нього.

2. Якщо Ви виказуєте свою точку зору, то заохочуйте студента до того, щоб він виказував до неї своє ставлення.

3. Якщо Ви не згодні, формулюйте аргументи та заохочуйте пошук їх у студентів.
4. Робіть паузи під час розмови. Не захоплюйте весь «комунікативний простір».
5. Частіше дивіться в обличчя студенту, своєму співрозмовнику.
6. Частіше повторюйте фрази: «Як ти сам гадаєш?», «Мені цікава твоя думка», «Чому ти мовчиш?», «Ти не згодний зі мною? Чому?», «Доведи, що я не маю рації».

Запитання:

1. Чи усі наведені поради Ви сприймаєте безперечно?
2. Які ознаки низької культури діалогу викладача зі студентами?

Завдання:

Доповніть перелік порад з культури ведення педагогічного діалогу.

4.6. КОНСТРУКТИВНА КРИТИКА

Критика буває:

- Підбадьорююча («Нічого, наступного разу вийде»; «Хотілося, але не вийшло, буває»).
- Критика сподівання («Сподіваюсь, що наступного разу Ви зробите це завдання краще»).
- Критика-аналогія («Раніше, коли я був таким, як Ви, я припускався такої ж помилки»).
- Безособистісна критика («Не будемо називати прізвища»).
- Критика-стурбованість («Я дуже стурбований станом справ, що склалися»).
- Критика-жалю («На жаль, я повинен відмітити, що робота виконана неякісно»).
- Критика-здивування (Як, невже Ви не зробили цю роботу?! Не чекав...»).
- Критика-іронія («Робили, робили і зробили...»).
- Критика-докір («Я був про Вас набагато більш високої думки»; «Що ж зробили так неохайно? І не вчасно!»).

- Критика-натяк («Я знав одну людину, яка зробила точно так, як Ви. Потім їй прийшлося погано...»).
- Критика пом'якшення («Напевно, в тому, що трапилось, винуваті не тільки Ви»).
- Критика-зауваження («Не так зробили. Наступного разу радьтеся»).
- Критика-попередження.
- Критика-вимога («Роботу доведеться переробляти»).
- Критика-побоювання («Я дуже побоююсь, що наступного разу робота буде виконана на такому самому рівні»).

Завдання:

Спираючись на власні спостереження, відтворіть формулювання критичних педагогічних зауважень, що сприяли позитивному впливу на мотивацію навчання студентів. Співвіднесіть їх із запропонованою типологією і знайдіть відповідні еквіваленти.

Проаналізуйте формулювання критичних зауважень, які ранять студентів, а також їх можливі психолого-педагогічні наслідки.

Враховуючи наведені рекомендації, змодельуйте словесну оцінку відповіді студента, в якій поєднуються знання матеріалу з серйозними помилками.

Простежте за мовленнєвою поведінкою колег з приводу вивчення доцільного поєднання схвалення і критики.

4.7. КОНТАКТ

«Контакт – аж ніяк не постійний стан. Це перехідна ситуація, яка може розвиватися при зустрічі, а може і не розвиватися. Коли контакт встановлений – Ви напевно це помічали – слова приходять легко, бесіда йде плавно. Коли контакту немає або він поверховий, язик немов костеніє, розмова неминуче набуває неприродного відтінку».

Запитання:

1. Які вияви поведінки студентів свідчать про те, що викладачу вдалося налагодити з ними психологічний контакт?

2. Як доречно звертатися до студентів: «на Ви» або «на ти», називати по імені або по прізвищу?
3. Яке значення має візуальний контакт?
4. Які вербальні та невербальні засоби доцільно використовувати у довірливій бесіді: вимогу, прохання, усмішку, паузу, кивок головою, нахил у бік того, хто говорить, повторення сказаних слів та виразів?
5. З якого питання і чому Ви почнете розмову наодинці зі студентом для того, щоб з'ясувати причину його запізень на заняття:
  - А. Чому ти постійно запізнюєшся на заняття?*
  - Б. Тобі важко прокидатися вранці?*
  - В. Ти запізнюєшся, тому що вдома немає будильника?*
  - Г. Давай подумаємо, як тобі навчитися завжди приходити вчасно?*
6. Чому відкриті питання («Ти чому не виконуєш домашнє завдання?») є менш ефективними в установленні контактів, ніж закриті («Напевно, ти погано себе почуваєш на заняттях?»).

4.8. ПРОЦЕС КОНТАКТУ

«У процесі контакту можна виділити такі основні етапи: входження у контакт, розвиток, вихід з нього, завершення».

Запитання:

1. Який етап у процесі контактування Вам уявляється найбільш складним на занятті?
2. На який етап більшість викладачів не звертає належної уваги?
3. Які комунікативні труднощі це таїть в собі?

Завдання:

Прорепетируйте можливі варіанти Ваших вербальних і невербальних реакцій на запізнення студента.

Прорепетируйте невербальну реакцію на зниження уваги студентської аудиторії.

Ви плануєте застосувати на занятті групову роботу. Як організувати простір аудиторії.

4.9. КОМУНІКАТИВНІ УМІННЯ ПЕДАГОГА

До основних комунікативних умінь педагога відносять:

- управління своєю поведінкою;
- спостережливість, гнучке перенесення уваги;
- «читання по обличчю»;
- самопрезентація;
- розуміння студента, тобто адекватне моделювання його особистості, психічного стану за зовнішніми ознаками;
- мовленнєве спілкування;
- встановлення мовленнєвого та немовленнєвого контакту зі студентами.

Запитання:

1. Які з перерахованих комунікативних умінь у Вас розвинені більшою або меншою мірою?

Завдання:

Потренуйтеся в умінні «читати по обличчю», визначати настрій, почуття партнера за зовнішніми ознаками.

Потренуйтеся в своєму умінні викликати в аудиторії сприятливе враження, використовуючи слово, інтонацію, жести, проксемічні засоби.

4.10. МИСТЕЦТВО СОКРАТИВСЬКОЇ БЕСІДИ

Улюбленою формою спілкування з учнями у давньогрецького філософа Сократа була, як свідчить філософ Платон, евристична бесіда, яка спонукала до спільного пошуку «золотої істини». Діалоги, що прославили Сократа на віки, і сьогодні є взірцем педагогічної майстерності.

Наставник вкрай точно формулював запитання. З повагою звертався до тих, хто його слухав. Підбадьорював своїх учнів, даючи їм виконувати роль знавців і повноправних опонентів. Так усувалася невпевненість співрозмовників, яких Сократ поступово підводив до самостійного судження. Він навмисно уникав навіть найменшої категоричності. Використовував вирази «на мій погляд», «очевидно»,

що допускають інші точки зору. Учня постійно демонструвалась готовність поступитись («Можливо, я невірно розумію»), повага їх волі («Добре, якщо ти так наполягаєш»), визнання своєї провини («Тоді я теж винен»). У разі критичної оцінки висновків використовувався словесний зворот із займенником «ми» («Знову ми зайшли у глухий кут»), який створював враження прийняття спільних рішень. Сократівські бесіди давали учням відчуття повної інтелектуальної незалежності. Висновки, яких вони доходили самостійно, зрештою відображали точку зору філософа, який уміло підводив до відкриття істини.

Запитання:

1. Який стиль педагогічного спілкування несумісний з успішним проведенням евристичної бесіди?
2. Яка принципова різниця між рівнопартнерським діалогом і маніпуляційним псеводіалогом?

Завдання:

Якщо Ви спостерігали або брали участь в евристичній бесіді, оцініть технологічний рівень її проведення, відзначивши переваги та недоліки мовленнєвої поведінки педагога.

4.11. ДІАЛОГ

Діалог передбачає відмову від менторського диктату по відношенню до партнера і встановлення іншого типу взаємодії – спільного пошуку, принципового, доброзичливого спільного аналізу тощо. Спільність у даному випадку аж ніяк не означає відмову від самостійності! Мова йде про інше – про відмову від позиції, начебто тільки твоя думка можлива і тільки вона правильна.

Запитання:

1. Чому не кожному, навіть досвідченому викладачу вдається оволодіти мистецтвом діалогу?

Завдання:

Сформулюйте основні педагогічні правила, яких важливо дотримуватися для того, щоб діалог зі студентами був продуктивним.

4.12. ВЕРБАЛЬНІ І НЕВЕРБАЛЬНІ ЗАСОБИ У СПІЛКУВАННІ

«Альберт Мейерабіан встановив, що передача інформації відбувається за рахунок вербальних засобів (лише слів) на 7 %, за рахунок звукових засобів (включаючи тон голосу, інтонацію звуку) – на 38 %, за рахунок невербальних засобів – на 55 %. Професор Бердвілл провів аналогічні дослідження відносно ролі невербальних засобів у спілкуванні людей. Він встановив, що в середньому людина говорить словами лише протягом 10-11 хвилин в день, і що кожне речення в середньому звучить 2,5 секунди. Як і Мейерабіан, він дослідив, що словесне спілкування у розмові займає менш ніж 35 %, а більш ніж 65 % інформації передається за допомогою невербальних засобів спілкування.

Більшість дослідників розділяють думку, що словесний (вербальний) канал використовується для передачі інформації, тоді як невербальний канал використовується для «обговорення» між особистісних стосунків, а в деяких випадках використовується замість словесних повідомлень» [43].

Запитання:

1. Які з наведених відомостей Вас здивували?
2. Які невербальні засоби допомагають виявити добре ставлення до студентів?

Завдання: Охарактеризуйте невербальну поведінку викладача, який не-гативно ставиться до студентів.

4.13. МОВА РУХІВ ТІЛА

«Особливістю мови рухів тіла є те, що її виявлення обумовлено імпульсами нашої свідомості, а неможливість підробити ці імпульси дозволяє нам довіряти цій мові більше, ніж звичайному, вербальному, каналу спілкування. Чи можна навчитися мові рухів тіла, оволодіти

нею та застосовувати із знанням справи? ... Це не тільки можливо, але й життєво необхідно» [43, с. 7].

Запитання:

1. Який комплекс зовнішніх проявів належить до мови рухів тіла?
2. Чи вмієте Ви управляти своєю пантомімікою?
3. Чи тримаєте Ви під контролем позу, ходу?
4. Чи досить експресивні та природні Ваші жести?
5. Який пантомімічний прояв співрозмовника Вас насторожує?
6. Чи надаєте Ви значення візуальному контакту зі студентом?
7. Яку роль відіграють жести викладача в дидактичній взаємодії зі студентами?
8. Яку інформацію про студента можна отримати, якщо бути уважним до рухів його тіла?
9. Як би Ви оцінили рухи свого тіла (міміку, жести, позу, ходу): «добре», «задовільно» або «незадовільно»?

Завдання:

Проведіть педагогічний конкурс на кращий педагогічний проект «Культура рухів тіла та її формування у студентів».

РЕКОМЕНДАЦІ ВИКЛАДАЧУ ЩОДО УСПІШНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

5.1. ВИМОГИ ДО ЗОВНІШНЬОГО ВИГЛЯДУ ВИКЛАДАЧА

З метою удосконалення зовнішнього вигляду викладача виділяють такі правила:

1. Приділяйте час для догляду за одягом і зовнішністю.
2. Стежте за літературою з етикету, тенденціями моди.
3. Виходячи з будинку, перевірте свій зовнішній вигляд.
4. Одягаючи новий костюм, перевірте, чи зручно буде працювати в ньому.
5. По дорозі на роботу намагайтеся не забруднитися.
6. Коли прийшли до навчального закладу, насамперед, перевірте свій зовнішній вигляд: костюм, зачіску, взуття тощо.
7. Перед кожним заняттям перевіряйте свій зовнішній вигляд.
8. Аналізуйте з педагогічних позицій одяг, зовнішній вигляд різних людей, колег, перехожих, акторів, дикторів.
9. Спостерігайте, як ваші колеги реагують на ваш зовнішній вигляд.
10. Головне в зовнішньому вигляді – охайність і чистота, елегантність і почуття міри.

5.2. ПРАКТИЧНІ ПОРАДИ ЩОДО ОРГАНІЗАЦІЇ ПЕДАГОГІЧНОГО СПІЛКУВАННЯ

1. Уміння вести бесіду означає, насамперед, повагу до співрозмовника. Ставте йому запитання, на які, ви впевнені, що він із задоволенням відповість. Щоб знайти шлях до серця іншої людини, розмовляйте з нею про те, що для неї важливо, що вона більше за все цінує. Не починайте розмову з тих запитань, в яких ваші думки розходяться, розмовляйте на такі теми, де ваші думки збігаються. Чим більше на початку бесіди позитивних відповідей, тим імовірніше її позитивний результат. Без нагальної необхідності не говоріть співрозмовнику прямо, що він не має рації, особливо на початку бесіди. Головну увагу приділяйте сутності аргументів і стислості їхнього викладу. Педагогічне спілкування не допускає багатослів'я та

базікання. Завжди намагайтеся бути гарним і уважним слухачем. Увага – кращий комплімент. Дайте зрозуміти співрозмовнику, що у чомусь він перевершує вас. Якщо навіть ви розумніший співрозмовника, не показуйте йому цього.

2. Не набридайте співрозмовнику тривалими монологами. Один з видатних ораторів в історії людства Марк Тулій Цицерон говорив, що не варто заволодівати розмовою, як своєю вотчиною, з якої можеш вижити іншого. Умійте слухати співрозмовника. Треба вислухати до кінця, якщо навіть студент, на ваш погляд, говорить невірно й у вас мало часу. Це показник вашої уваги до особистості.

3. Організуючи спілкування зі студентами, орієнтуйте своє мовлення на конкретного студента або групу студентів. Звертаючись, підбирайте темп мовлення, послідовність висловлень, їхнє сполучення з урахуванням індивідуально-типологічних особливостей, позиції в групі, системи міжособистісних відносин.

4. Частіше посміхайтесь співрозмовнику. Посмішка свідчить про те, що співрозмовник вам приємний, створює загальний сприятливий настрій, схиляє до вас співрозмовника.

5. Секрет успіху в досягненні добрих взаємин з іншими людьми полягає в умінні розглядати питання з погляду співрозмовника. Щоб подобатися людям, потрібно виявляти до них щирий інтерес. Якщо бажаєте завоювати симпатію співрозмовника, частіше називайте його ім'я. Для людини немає нічого більш приємного, ніж чути своє ім'я. Робіть для інших те, що ви бажали б, щоб робили для вас.

6. Педагог повинен уміти визнавати і виправляти свої помилки, яких він припустився при спілкуванні. Треба мати мужність переглянути свої методи, свою тактику спілкування, якщо щось не виходить або виходить погано.

7. Похвала, щире слово – найбільш ефективний засіб мобілізації зусиль людини, підтримки її творчого настрою. Використовуючи їх, намагайтеся розвивати в людях ентузіазм, збуджуйте все те гарне, що в ній закладено. Отримавши натхнення завдяки похвалі, людина виконає доручене завдання набагато краще.

8. Непорозуміння не можна усунути суперечкою. Це можна зробити лише за допомогою такту, прагнення до примирення, щирого бажання зрозуміти точку зору іншого. Доброта, дружній підхід,

вдячність можуть швидше примусити людей змінити свою думку, ніж різкість, брутальність та гнів. «Нечемні та грубі висловлювання закривають перед їхніми авторами багато чого: рідше – двері кімнат, частіше – людські серця» (О.М. Горький). Заслуживши авторитет людей знаннями, здібностями і талантом, можна відразу втратити його через недотримання елементарної тактовності. Незгода ніколи не повинна породжувати зневажливості. Спілкуючись з колегами, не підмінюйте авторитет особистості авторитетом посади. Спростовуючи думку співрозмовника, стежте за тим, щоб не образити його самого, оскільки образити просто, вибачитися складніше, одержати щире пробачення ще складніше.

9. У суперечці не забувайте про самоконтроль, стежте за своєю поведінкою, манерами, жестами, мімікою, вибирайте м'які слова для твердих аргументів. Не підвищуйте голосу. Можна в суперечці перемогти, але зіпсувати особистісні відносини. Помітивши, що ваш співрозмовник гарячкує, і почали гарячкувати ви самі, припиняйте суперечку. Пам'ятайте, те, що не вдається довести спокійним тоном, не довести і криком. Ніколи не слід приймати рішення в збудженому стані, це може призвести до невиправних помилок. Однак не бійтеся сперечатися, ведіть активне життя, але тримайтеся при цьому гідно, поведіться тактовно. Важливо, щоб дискусії не тільки не ламали, а й посилювали доброзичливі відносини, щоб суперечки залишалися товарицькими. Вмійте правильно робити зауваження, правильно сприймайте критику – це ознака вихованого педагога.

10. При виникненні ускладнень у спілкуванні зі студентами, особливо неконтактними, прагніть, щоб ваше звертання до конкретного студента починалось із запитань «чому?», «як?», «для чого?». Це стимулює розвиток спілкування. Не допускайте пауз, «провалів», не відволікайтеся. Від цього губиться нитка живої взаємодії. Пам'ятайте, що спілкування повинно бути постійним і безперервним.

11. Уникайте штампів у спілкуванні в усіх їх проявах: у загальній манері своєї поведінки, у стереотипних реакціях на поведінку студентів, у «психологічній закритості» самого педагога.

12. Намагайтеся переборювати негативні установки стосовно деяких студентів, уникайте стереотипних відносин.

5.3. ПРАВИЛА ПЕДАГОГІЧНОГО СПІЛКУВАННЯ

Дотримання правил педагогічного спілкування застерігає педагога від багатьох труднощів та помилок, які підстерігають його у практичній діяльності. Стислий їх виклад можна звести до таких пунктів:

1. Успіх педагогічної діяльності насамперед залежить від культури спілкування.

2. Моделюйте спілкування не «від себе», а від студентів, їх потреб та інтересів.

3. Орієнтуйте своє педагогічне мовлення на конкретного студента, а не на абстрактну групу.

4. Використовуйте різні види спілкування.

5. Спілкуйтесь із студентами на взаємних інтересах, проте не організовуйте спілкування «по вертикалі», зверху вниз.

6. Постійно враховуйте психологічний стан окремих студентів і колективу загалом.

7. Дивіться на себе з боку, постійно аналізуйте свої вчинки й дії.

8. Умійте слухати студентів, зважайте на їх думку.

9. Намагайтесь зрозуміти настрій студента і на цій основі моделюйте спілкування з ними.

10. Спілкування повинно не призводити до конфліктів, а попереджувати їх.

11. Не принижуйте людську гідність.

12. Спілкування має бути систематичним. Не залишайте поза увагою «незручних» для вас студентів.

13. Будьте ініціативним у спілкуванні.

14. У процесі спілкування враховуйте стать студентів.

15. Уникайте штампів, постійно шукайте нові норми, засоби, методи і прийоми.

16. Долайте негативні установки стосовно конкретного студента.

17. У процесі спілкування уникайте абстрактної критики, оскільки це породжує опір.

18. Якомога частіше усміхайтесь: це викликає позитивні емоції, спонукає до продуктивного спілкування.

19. У процесі вашого спілкування частіше висловлюйте схвалення, заохочення.

20. Відкрито виявляйте у студентському колективі своє ставлення до них.

21. Постійно розвивайте свою комунікативну пам'ять, запам'ятовуючи педагогічні ситуації, їх перебіг.

22. Якщо назріває потреба в індивідуальній бесіді, завчасно розробіть її план.

23. У процесі спілкування в центрі уваги має бути особистість студента, його гідність.

24. Враховуйте соціально-психологічний ріст студента.

25. Систематично аналізуйте процес спілкування.

26. Технологія й тактика спілкування мають бути скеровані на усунення психологічних бар'єрів між викладачем і студентами.

27. Враховуйте в процесі спілкування індивідуальні особливості, темперамент, характери студентів.

28. Постійно удосконалюйте інструмент спілкування – власне мовлення [12].

5.4. ЯК УНИКНУТИ НЕПОТРІБНИХ КОНФЛІКТІВ

Щоб уникнути непотрібних конфліктів, існує низка правил:

1. Не розмовляйте відразу із збудженою людиною.

2. Перш ніж сказати про неприємне, створіть сприятливу, доброзичливу атмосферу довіри.

3. Спробуйте поставити себе на місце опонента, подивитись на проблему його очима.

4. Не приховуйте свого доброго ставлення до людини, виражайте схвалення її вчинкам.

5. Примусьте себе мовчати, коли Вас чіпають у дрібній сварці.

6. Умійте говорити спокійно і м'яко, впевнено і доброзичливо.

7. Визнавайте переваги оточуючих у весь голос і ворогів стане менш.

8. Якщо Ви відчуваєте, що не маєте рації, визнайте це відразу.

5.5. РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ПРАВИЛ І ТЕХНІКИ КОНСТРУКТИВНОГО СПІЛКУВАННЯ

- *Намагайтесь говорити на мові партнера, точніше, на мові, що зрозуміла всім партнерам по спілкуванню. Для цього слід уникати*

вужкопрофесійних термінів, надмірності іноземних слів тощо при спілкуванні не з колегами, а зі студентами молодших курсів, школярами, при читанні популярних лекцій.

- *Постійно виявляйте повагу до партнера, підкреслюйте його значущість.*
- *Максимально демонструйте різноманітні форми спільності з партнерами по спілкуванню (спільність інтересів, цілей, завдань, точок зору і навіть індивідуальних особливостей).*
- *Виявляйте щире зацікавлення до проблем партнера по спілкуванню і принаймні давайте йому можливість висловитися до кінця, перш ніж сформуєте свою точку зору.*
- *Іноді корисно удаватися до вербалізації свого емоційного стану або стану партнера. Наприклад: «Те, що ви сказали зараз, мене дуже схвилювало, і я навіть не знаю, що робити далі»; «Мені здається, ви напружені» тощо.*
- *При виникненні конфліктної ситуації пропонуйте конкретні заходи щодо її урегулювання, не обмежуючись формулюванням абстрактних вимог.*
- *Якщо можливо, уникайте «позицій, що підпорядковують», коли педагог підкреслює свою перевагу, право на нав'язування рішення тощо.*
- *Частіше використовуйте прийоми активного слухання. При цьому виділяються три рівні активного слухання: просте підтвердження факту сприйняття інформації («так», «зрозуміло», «згоден» тощо); переформулювання ідеї, що висловлена партнером по спілкуванню («наскільки я зрозумів, ви стверджуєте, що...»); розвиток ідеї, що висловлена партнером.*
- *Негативну відповідь краще починати не зі слова «ні» з подальшим поясненням, чому «ні», а зі слів «так, але...». Переважно після слова «ні» партнер по спілкуванню різко втрачає інтерес до того, що ви скажете далі.*
- *Під час дискусії намагайтесь спочатку зафіксувати всі пункти, з яких у вас з партнером є згода (навіть якщо це цілком тривіальні і загальноприйняті позиції). Після деяких відповідей «так, згоден»*

партнер з більшою вірогідністю відповідь «так» і на питання, з якого у нього немає повної згоди з вами.

- Навіть у випадку незгоди з тезою партнера *почніть з позитивної оцінки цієї тези*, а вже потім переходьте до обґрунтування неможливості прийняття її в даних (конкретних) умовах. Цим готується основа для обґрунтування рішення, що ви пропонуєте.
- *Даючи негативну оцінку ідеї, вчинку або дії партнера по спілкуванню, ніколи не переносьте її на особистість людини.*
- *Розширення зони конфлікту ускладнює його конструктивне вирішення.* Якщо людина зробила логічну помилку і ми прагнемо її в цьому переконати, то зробити це буде набагато складніше, якщо в ході дискусії ми дозволяємо собі зауваження, що у людини погано з логікою або що вона взагалі не дуже розумна [23].

5.6. ПРИЧИНИ КОНФЛІКТІВ МІЖ ПЕДАГОГАМИ ТА СТУДЕНТАМИ (ЗА М.М. РИБАКОВОЮ)

1. Невміння педагога прогнозувати поведінку студентів, його роздратування і прагнення усунути «перешкоду» будь-якими засобами.
2. Прагнення педагога зберегти свій соціальний статус.
3. Оцінка педагогом не окремого вчинку студента, а його особистості загалом.
4. Суб'єктивне сприйняття вчинку студента і недостатня поінформованість про його мотиви, риси особистості, умови життя в сім'ї.
5. Поспішність із покаранням студентів (адже, на думку частини педагогів, певна суворість не завадить).
6. Особистісні риси та нестандартна поведінка окремих студентів в емоційно-особистісних взаєминах із педагогами.
7. Особистісні риси педагога (дратівливість, грубість, мстивість, самовдоволеність, безпорадність та ін.).
8. Відсутність педагогічних здібностей, інтересу до вчительської праці, невдоволення соціально-побутовими умовами життя, несприятливий клімат у педагогічному колективі.
9. Факт прямої фізичної дії на студента.

Постанова
Кабінету Міністрів України від 14 грудня 2011 р. N 1283
«Про затвердження Порядку проведення моніторингу та оцінки
якості освіти»
(витяг)

1. Цей Порядок визначає механізм організації та проведення моніторингу якості дошкільної, позашкільної, початкової, базової і повної загальної середньої, професійно-технічної, базової та повної вищої освіти (далі – моніторинг), а також оцінки якості початкової і базової освіти за міжнародними програмами та проектами TIMSS, PISA, PIRLS (далі – оцінка).

1.1. Оцінка проводиться за такими напрямками, передбаченими міжнародними програмами та проектами:

- математичні та природничі дисципліни (TIMSS);
- грамотність читання, математична та природнича грамотність (PISA);
- читання та розуміння тексту (PIRLS).

2. Основними завданнями моніторингу та оцінки є:

- отримання об'єктивної інформації про якість освіти, стан системи освіти, а також прогнозування її розвитку;
- оцінювання стану системи освіти відповідно до завдань державної політики в галузі освіти;
- забезпечення органів державної влади статистичною та аналітичною інформацією про якість освіти.

3. Основними методами проведення моніторингу та оцінки є:

- об'єктивність оброблення інформації про якість освіти;
- системність оцінювання якості освіти;
- оперативність доведення до відома органів управління освітою та громадськості результатів моніторингу.

4. Міністерство освіти і науки:

- визначає напрями проведення моніторингу відповідно до завдань державної політики в галузі освіти;
- здійснює координацію проведення оцінки;

- затверджує плани заходів щодо проведення моніторингу та оцінки, здійснює контроль за їх виконанням.

5. Державна наукова установа "Інститут інноваційних технологій і змісту освіти" Міністерства освіти і науки розробляє науково-методичне та здійснює організаційне забезпечення проведення моніторингу, узагальнює статистичну та аналітичну інформацію про якість освіти.

6. Моніторинг проводиться шляхом:

- збору та проведення аналізу інформації про стан системи освіти;
- підготовки статистичної та аналітичної інформації про якість освіти.

7. Моніторинг проводиться на локальному, регіональному та загальнодержавному рівні.

8. Об'єктами моніторингу є:

- інформація про учасників освітнього процесу, зокрема про стан їх здоров'я, соціальний захист, умови життя та навчання, готовність до провадження певного виду діяльності, рівень задоволення потреби в освітніх послугах;
- процеси, що відбуваються у системі освіти, та характеристики її стану;
- результати навчальної діяльності;
- навчально-методичне, матеріально-технічне, нормативно-правове, кадрове забезпечення освітнього процесу.

9. Моніторинг проводить державна наукова установа "Інститут інноваційних технологій і змісту освіти", установи та організації, що належать до сфери управління МОН України (далі – виконавці), на підставі доручення Міністерства освіти і науки, яким визначаються виконавці, мета, завдання, строки проведення моніторингу і узагальнення статистичної та аналітичної інформації про якість освіти на загальнодержавному рівні.

9-1. Оцінку проводить Український центр оцінювання якості освіти на підставі доручення Міністерства освіти і науки.

10. Методами проведення моніторингу є:

- опитування різних груп респондентів;
- тестування;

- збір статистичних даних про стан системи освіти за встановленою виконавцем формою;
- вивчення документів навчальних закладів, органів управління освітою.

10.1. Методами проведення оцінки є:

- тестування;
- анкетування;
- опитування.

11. Моніторинг проводиться п'ятьма етапами.

- На першому етапі визначається мета, завдання, строки, процедура, методи проведення моніторингу та критерії оцінювання.
- На другому етапі готуються інструктивно-методичні матеріали щодо проведення моніторингу.
- На третьому етапі проводиться моніторинг.
- На четвертому етапі проводиться аналіз результатів моніторингу, готується статистична та аналітична інформація про якість освіти.
- На п'ятому етапі оприлюднюється зазначена інформація.

12. Міністерство освіти і науки враховує результати моніторингу та оцінки під час формування та реалізації державної політики в галузі освіти.

13. Моніторинг проводиться виконавцями у межах коштів, передбачених їм у відповідних бюджетах, а також за рахунок інших джерел.

МОНІТОРИНГ САМООСВІТИ ТА САМОРОЗВИТКУ ВЧИТЕЛЯ

Теоретичні відомості

7.1. Самоосвіта як безперервний процес саморозвитку та самовдосконалення педагогів.

Удосконалення рівня професійної компетентності – один з основних напрямків реформування системи освіти. Головні нормативно-правові документи Міністерства освіти і науки України свідчать:

- Педагогічні та науково-педагогічні працівники зобов'язані постійно підвищувати професійний рівень, педагогічну майстерність, загальну культуру (*Закон України «Про освіту»*).
- Підготовка педагогічних і науково-педагогічних працівників, їх професійне самовдосконалення – важлива умова модернізації освіти (*Національна доктрина розвитку освіти*).

Виходячи з цього, головними завданнями післядипломної педагогічної освіти та методичних служб стали питання стимулювання самоосвіти і саморозвитку педагогічних кадрів та надання своєчасної методичної допомоги у даному напрямку.

Таким чином, основною формою удосконалення рівня професійної компетентності вчителя є професійне самовдосконалення шляхом цілеспрямованої самоосвітньої діяльності.

Сучасна педагогіка має потребу у висококваліфікованих спеціалістах, які здатні творчо підходити до організації навчально-виховного процесу та досягати високих якісних результатів.

Виходячи із вищесказаного, можна зробити висновок, що виникає потреба у досконалій організації та управлінні самоосвітньою

діяльністю педагогів, шляхом стимулювання самоосвіти, саморозвитку та пошуку шляхів самореалізації особистості вчителів. Педагогічні працівники повинні бути здатні до постійного самовдосконалення, орієнтованого на відповідність динаміці дійсності.

Завдання удосконалення професійної компетентності педагогічних кадрів, підвищення їх наукового та загальнокультурного рівня вирішуються через систему методичної роботи. У створенні особистісно орієнтованої системи професійного зростання вагому роль відіграє організація самоосвітньої діяльності. Завдяки моніторингу особистої педагогічної діяльності йде накопичення інформації про рівень якості самоосвіти педагога. Таким чином, у кожного педагога з'являється можливість прогнозувати та моделювати особистий розвиток, забезпечуючи безперервне професійне зростання.

Самоосвіта – це безперервний процес саморозвитку та самовдосконалення педагогів.

Самоосвіта вчителя є основною формою підвищення педагогічної компетентності, яка складається з удосконалення знань та узагальнення педагогічного досвіду шляхом цілеспрямованої самоосвітньої роботи. Самоосвіта здійснюється індивідуально або колективно. Суто індивідуально її може виконувати високорозвинена особистість, діяльність якої продуктивна і творча.

Н.В. Бухлова пропонує розглядати самоосвітню діяльність як сукупність декількох «само»:

- Самооцінка – вміння оцінювати свої можливості;
- Самооблік – вміння брати до уваги наявність своїх якостей;
- Самовизначення – вміння вибирати своє місце в житті, в суспільстві, усвідомити свої інтереси;

- Самоорганізація – вміння знайти джерело пізнання й адекватні своїм можливостям форми самоосвіти, планувати, організовувати робоче місце та діяльність;
- Самореалізація - реалізація особистістю своїх можливостей;
- Самокритичність – вміння критично оцінювати переваги та недоліки власної роботи;
- Самоконтроль – здатність контролювати свою діяльність;
- Саморозвиток – результат самоосвіти.

Шляхом досконалої організації самоосвітньої діяльності постійно удосконалюється професійна майстерність вчителя і, як наслідок, формується авторитет педагога серед учнів, батьків, колег. Творчо працюючий педагог сам створює свій особистий імідж.

У педагогічній літературі виділяються такі принципи самоосвіти вчителя:

1. Принцип цілісності (системність самоосвітньої діяльності).
2. Принцип діяльності (практична спрямованість роботи).
3. Принцип мобільності (відповідність змісту самоосвіти рівню професійної компетентності).
4. Принцип самореалізації (впровадження в життя своїх внутрішніх можливостей та здібностей).
5. Принцип самореалізації (здатність особистості раціонально організувати свою діяльність).

Досконала організація самоосвіти залежить від багатьох факторів. Багато залежить від мотивів самоосвіти, об'єктивної і суб'єктивної значущості, теоретичної і практичної підготовки, ступеня оволодіння

вміннями здійснювати самоосвітню роботу, фізіологічного й емоційного стану та інших факторів.

7.2. Основні принципи організації самоосвітньої роботи вчителів

1. Взаємообумовленість мети, суті, змісту, структури методичної роботи і суспільних потреб, педагогічної практики. Цей принцип вимагає, зокрема, єдності ідейно-політичної та професійної підготовки педагога, посилення уваги до методологічних знань.

2. Безперервність і систематичність підвищення кваліфікації та професійної майстерності працівників упродовж всієї педагогічної діяльності.

3. Комплексне вивчення питань соціології, психології, дидактики, теорії виховання, наукових основ викладання навчальних предметів та поєднання науково-теоретичної підготовки з оволодінням уміннями та навичками, необхідними в педагогічній діяльності.

4. Випереджальний характер підвищення кваліфікації педагога, своєчасне отримання наукової інформації, рекомендацій психолого-педагогічної науки і кращого педагогічного досвіду.

5. Урахування рівня підготовки та індивідуальних інтересів учителів, диференціація змісту і методів методичної роботи.

6. Узгодженість і наступність підрозділів методичної роботи та курсової підготовки, ретельне виконання вчителями до курсових завдань, що дає змогу ліквідувати розрив між практичною діяльністю

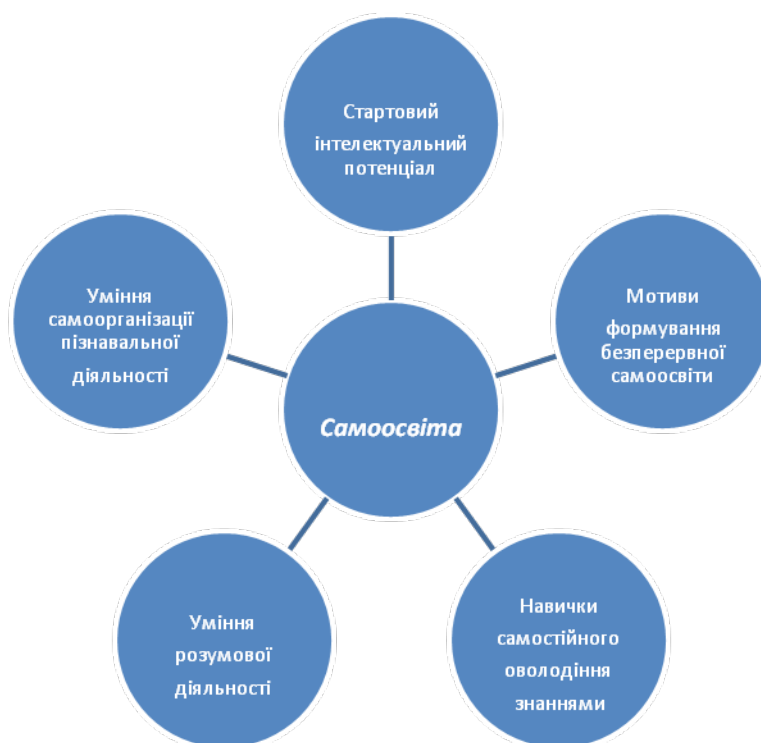
педагога, узагальнення його досвіду, тобто формування творчого мислення педагога.

7. Взаємозв'язок методичної роботи з творчими пошуками окремих педагогів і всього колективу.

7.3. Аспекти вибору змісту і форм самоосвітньої роботи вчителів:

- Опрацювання законодавчих та нормативно-правових документів з питань освіти;
- Вивчення нових наукових ідей, найактуальніших педагогічних проблем (у відповідності до науково-методичної проблеми школи);
- Вивчення передового педагогічного досвіду;
- Робота над індивідуальною психолого-педагогічною проблемою.

Основні компоненти самоосвітньої діяльності

Стартовий інтелектуальний потенціал – це певний обсяг знань, умінь та навичок, набутих учителем. Знання – фундамент пізнавальної діяльності. При постійному саморозвитку вчителя постійно удосконалюється рівень інтелектуальної компетентності вчителя, а саме:

- стан науково-теоретичної підготовки;
- стан психолого-педагогічної підготовки;
- стан методичної підготовки;
- стан технологічної підготовки.

Мотиви формування безперервної самоосвіти.

Під мотивацією розуміють сукупність внутрішніх та зовнішніх сил, які збуджують педагога до діяльності та надають їй певного смислу. Серед мотивів найчастіше зустрічаються:

- прагнення до постійного самовдосконалення;
- прагнення до самовираження ;
- прагнення самореалізації та самоствердження особистості;
- професійне зростання;
- розширення кругозору;
- підвищення рівня розвитку усіх видів компетентностей;
- наявність пізнавальної зацікавленості;
- створення позитивного іміджу серед учнів, батьків, колег;
- підвищення кваліфікаційної категорії під час атестації;
- отримання нагород;
- підвищення особистісного рейтингу на різних рівнях підпорядкування.

Психологи виділяють в структурі мотивації такі компоненти:

- самосвідомість,
- самовиховання,
- самонавчання.

Навички самостійного оволодіння знаннями – це навички, набуті людиною на підставі власних психофізіологічних особливостей та удосконалені у процесі життєдіяльності:

- читання;
- слухання;
- спостереження;
- експеримент.

Уміння розумової діяльності:

- чуттєве пізнання;
- техніка мислення;
- вибір проблем та шляхів рішення.

Уміння самоорганізації пізнавальної діяльності – це вибір джерел пізнання:

- вибір форм самоосвіти;
- планування;
- організація робочого місця; самоорганізація;
- самоаналіз; самоконтроль

7.4. ПРОГРАМА ПЕДАГОГІЧНОГО САМОВДОСКОНАЛЕННЯ

Одним із засобів підвищення професійної компетентності вчителя може бути програма педагогічного самовдосконалення, головною метою якої є всебічний розвиток особистості педагога для подальшого забезпечення оптимальних умов для навчання та виховання учнів.

Основні завдання програми:

1. Виявлення особистісного рівня професійної компетентності на підставі самодіагностики.

2. Раціональне планування самоосвітньої діяльності з урахуванням основних напрямків розвитку освіти.

3. Досконала організація самоосвітньої діяльності та участь у різноманітних формах методичної роботи.

4. Проведення моніторингу професійного зростання.

5. Узагальнення досвіду роботи за результатами роботи над самоосвітньою темою.

Прогнозовані очікувані результати:

1. Розвиток усіх типів рефлексії:

- інтелектуальної ,
- особистісної,
- комунікативної,
- праксеологічної.

2. Підвищення загального рівня професійної майстерності вчителя.

2.1. Підвищення рівня професійної підготовки.

2.2. Покращення усіх видів педагогічної компетентності:

- інтелектуальної;

- психологічної;
- управлінської;
- мотиваційної;
- комунікативної;
- проєктивної;
- дидактичної;
- методичної.

2.3. Моделювання особистого перспективного досвіду роботи.

3. Підвищення рівня організації навчально-виховного процесу

- 3.1. Створення соціально-психологічних умов для становлення особистості кожного учня.
- 3.2. Підвищення якості знань, умінь та навичок учнів.
- 3.3. Розвиток інтересу до предмета.
- 3.4. Підвищення вихованості учнів.

При здійсненні самоосвіти важливим стає використання комплексного підходу на кожному етапі самоосвітньої діяльності.

7.5. Етапи реалізації самоосвітньої теми

1 блок: Підготовчий

- Нормативно-установчий етап;
- Діагностико - аналітичний етап;
- Мотиваційно - цільовий етап.

2 блок: Практичний

- Планово – прогностичний етап;
- Діяльнісно – акумуляційний етап;
- Адаптивно – перетворювальний етап;

3 блок: Узагальнюючий

- Контрольно – рефлексивний етап;
- Результативно – узагальнюючий етап;
- Корекційно – прогнозуючий етап.

7.6. Рівнево-кваліфікаційна диференціація при організації самоосвітньої діяльності

При організації самоосвітньої діяльності неприпустимо формально ставитися, тобто висувати однакові вимоги, до учителя – початківця та учителя із стажем. При переході вчителів від однієї кваліфікаційної категорії до іншої обов'язково слід будувати самоосвітню роботу з удосконалення рівня професійної майстерності згідно з результатами атестації. На кожному наступному етапі зміст та результати роботи значно відрізняються від попереднього. Кожного разу, докладаючи більше зусиль до самоосвітньої роботи над собою,

вчитель постійно переходить на більш високий рівень самоосвіти і, як наслідок, підвищує кваліфікаційну категорію.

Планування роботи адміністрації школи з управління самоосвітньою діяльністю також повинне будуватися на підставі диференційованого підходу.

7.7. Діагностична карта

педагогічної оцінки та самооцінки готовності вчителя до саморозвитку

Мета: оцінити та визначити рівень сформованості у вчителя вмінь та навичок саморозвитку (від 1 до 9)

Прізвище, ім'я, по батькові вчителя.....

Який предмет викладає .....

Стаж педагогічної роботи.....

<i>I. Мотиваційний фактор (9 – 81 бал)</i>		
1	Усвідомлення особистої та суспільної значущості безперервної освіти в педагогічній діяльності	1 2 3 4 5 6 7 8 9
2	Наявність стійких пізнавальних інтересів у педагогіці та психології	1 2 3 4 5 6 7 8 9
3	Почуття обов'язку та відповідальності	1 2 3 4 5 6 7 8 9
4	Допитливість	1 2 3 4 5 6 7 8 9
5	Прагнення отримати високу оцінку свого саморозвитку	1 2 3 4 5 6 7 8 9
6	Потреба у психолого-педагогічній самоосвіті (ППС)	1 2 3 4 5 6 7 8 9
7	Потреба у самопізнанні	1 2 3 4 5 6 7 8 9
8	Рангове місце ППС серед 9 найбільш значущих для вчителя видів діяльності	1 2 3 4 5 6 7 8 9
9	Впевненість у своїх силах	1 2 3 4 5 6 7 8 9
<i>II. Когнітивний компонент (6 – 54 бали)</i>		
1	Рівень загальноосвітніх знань	1 2 3 4 5 6 7 8 9
2	Рівень загальноосвітніх умінь	1 2 3 4 5 6 7 8 9

3	Рівень педагогічних знань та вмінь	1 2 3 4 5 6 7 8 9
4	Рівень психологічних знань та вмінь	1 2 3 4 5 6 7 8 9
5	Рівень методичних знань та вмінь	1 2 3 4 5 6 7 8 9
6	Рівень спеціальних знань	1 2 3 4 5 6 7 8 9
<i>III. Морально-вольовий компонент (9 – 81 бал)</i>		
1	Позитивне ставлення до процесу навчання	1 2 3 4 5 6 7 8 9
2	Критичність	1 2 3 4 5 6 7 8 9
3	Цілеспрямованість	1 2 3 4 5 6 7 8 9
4	Прагнення	1 2 3 4 5 6 7 8 9
5	Працездатність	1 2 3 4 5 6 7 8 9
6	Вміння доводити справи до кінця	1 2 3 4 5 6 7 8 9
7	Самостійність	1 2 3 4 5 6 7 8 9
8	Сміливість	1 2 3 4 5 6 7 8 9
9	Самокритичність	1 2 3 4 5 6 7 8 9
<i>IV. Гностичний компонент (16 – 144 бали)</i>		
1	Вміння ставити і вирішувати пізнавальні задачі	1 2 3 4 5 6 7 8 9
2	Гнучкість та оперативність мислення	1 2 3 4 5 6 7 8 9
3	Спостережливість	1 2 3 4 5 6 7 8 9
4	Схильність до аналізу педагогічної діяльності	1 2 3 4 5 6 7 8 9
5	Креативність та її прояв у педагогічній діяльності	1 2 3 4 5 6 7 8 9
6	Схильність до синтезу та узагальнення	1 2 3 4 5 6 7 8 9
7	Пам'ять та її оперативність	1 2 3 4 5 6 7 8 9
8	Вміння слухати	1 2 3 4 5 6 7 8 9
9	Вміння володіти різними видами читання	1 2 3 4 5 6 7 8 9
10	Вміння виокремлювати та засвоювати конкретний зміст	1 2 3 4 5 6 7 8 9
11	Вміння доводити та відстоювати власні твердження	1 2 3 4 5 6 7 8 9

12	Вміння систематизувати, класифікувати	1 2 3 4 5 6 7 8 9
13	Вміння бачити протиріччя та проблеми	1 2 3 4 5 6 7 8 9
14	Вміння переносити знання й уміння у новій ситуації	1 2 3 4 5 6 7 8 9
15	Вміння відмовитися від усталених шаблонів	1 2 3 4 5 6 7 8 9
16	Незалежність суджень	1 2 3 4 5 6 7 8 9
<i>V. Організаційний компонент (7 – 6 бали)</i>		
1	Вміння планувати час	1 2 3 4 5 6 7 8 9
2	Вміння планувати свою роботу	1 2 3 4 5 6 7 8 9
3	Вміння перебудовувати систему діяльності	1 2 3 4 5 6 7 8 9
4	Вміння працювати в бібліотеці, Інтернеті, з комп'ютером	1 2 3 4 5 6 7 8 9
5	Вміння орієнтуватися в класифікації джерел	1 2 3 4 5 6 7 8 9
6	Вміння володіти різними прийомами фіксації прочитаного	1 2 3 4 5 6 7 8 9
7	Вміння користуватися оргтехнікою та банком комп'ютерної інформації	1 2 3 4 5 6 7 8 9
<i>VI. Здатність до самоуправління у педагогічній діяльності (5 – 45 балів)</i>		
1	Самооцінка самостійної особистої діяльності	1 2 3 4 5 6 7 8 9
2	Здатність до самоаналізу та рефлексії	1 2 3 4 5 6 7 8 9
3	Здатність до самоорганізації та мобілізації	1 2 3 4 5 6 7 8 9
4	Самоконтроль	1 2 3 4 5 6 7 8 9
5	Працьовитість та старанність	1 2 3 4 5 6 7 8 9
<i>VII. Комунікативні здібності (5 – 45 балів)</i>		
1	Здатність акумулювати і використовувати досвід самоосвітньої діяльності колег	1 2 3 4 5 6 7 8 9
2	Здатність до співпраці та взаємодопомоги у професійному педагогічному саморозвитку	1 2 3 4 5 6 7 8 9
3	Здатність організувати самоосвітню діяльність інших	1 2 3 4 5 6 7 8 9

4	Здатність відстоювати свою точку зору та переконувати інших у процесі дискусії	1 2 3 4 5 6 7 8 9
5	Здатність уникати конфліктів у процесі спільної діяльності	1 2 3 4 5 6 7 8 9

Примітка: після заповнення діагностичної карти оцінки та самооцінки готовності до саморозвитку підраховується загальна кількість балів:

0 – 240 балів – низький рівень готовності до саморозвитку;

240 – 400 балів – середній рівень готовності до саморозвитку;

400 – 522 бали – високий рівень готовності до саморозвитку.

Зведений результат: _____ балів – _____ рівень готовності до саморозвитку.

7.8. Анкета

(що спонукає вчителів до самоосвіти)

1. Які книги, статті зі свого фаху Ви прочитали за цей рік? .....

.....

2. Які матеріали з психології, методики, педагогіки Ви вивчили за цей рік?

.....

.....

3.Якою педагогічною технологією Ви володієте, користуєтесь?

.....

.....

.

4. Які уроки потребують найбільшої теоретичної підготовки?

.....

.....

.

5.У чому Ваша творча вдача?

.....

.....

.

6. Які матеріали на виставку педагогічних ідей та знахідок Ви можете запропонувати та підготувати?

.....

.....

7.9. Анкета для вчителів

(аналізу роботи вчителя для формування програми самоосвіти та саморозвитку)

1. Які форми самоосвіти, підвищення кваліфікації є для Вас найбільш ефективним?.....
2. Яку педагогічну, психологічну і методичну літературу Ви читаєте?
  - а) систематично;
  - б) періодично.
3. Чи використовуєте Ви досвід вчителів своєї школи?.....
4. До кого із своїх колег Ви звертаєтесь за порадою і з яких питань?.....
5. Кого із вчителів своєї школи Ви назвали б майстром-педагогом?
.....
6. Які проблеми навчання і виховання школярів вас найбільше хвилюють ?.....
.....
7. Що найкраще виходить у Вас при проведенні уроків?.....
.....
8. Що найкраще виходить у Вас при проведенні виховної роботи?..
.....
9. Які труднощі у вашій роботі і чим Ви їх пояснюєте?.....
.....
10. Чи бувають у вашій роботі складні ситуації? У чому вони полягають?.....
- ... 11. Виховання яких рис в особі школяра створюють Вам найбільші труднощі?.....

12. Що не задовольняє вас у роботі?.....

13. У чому Ви вбачаєте найбільший прояв формалізму в роботі школи, вчителя?.....

.....

14. Як позбавитись від формалізму в роботі вчителя?.....

.....

15. Чи є у Вас проблеми:

а) у взаєминах з колегами по роботі;

б) у спілкуванні з учнями;

в) у спілкуванні з батьками;

16. Які знання Ви б хотіли поповнити:

а) шляхом самоосвіти;

б) у методоб'єднаннях;

в) на курсах перепідготовки.

17. Чи задоволені Ви своєю роботою? Якщо так, то напишіть, що приваблює Вас у роботі вчителя? .....

.....

18. Як покращити роботу педколективу?

19. Якби Вам знову прийшлося вибирати професію, чи обрали б Ви професію вчителя?

**Методичні рекомендації
до педагогічного проектування**

У процесі збору інформації, студентам необхідно обґрунтувати інноваційну проектну ідею, яка відображає соціальне замовлення і включає нову можливість творчого вирішення існуючої педагогічної проблеми.

Показником успішності є досягнення відповідного рівня педагогічного проектування за умови постійного прагнення до самоконтролю, самооцінки та саморозвитку.

На основі вивчення та порівняння результатів навчальної діяльності (групи, або декількох груп) студентів (контроль здійснюється за допомогою трьох констатуючих зрізів, які проводяться на першому, третьому, п'ятому етапах з метою виміру рівня готовності студентів до проектно-педагогічної діяльності, а також особистісного і професійного зростання студентів контрольних і експериментальних груп) визначається зміст контрольних завдань, завдяки яким фіксується відповідний розвиток, а рівень їх виконання є показником динаміки готовності студентів до проектно-педагогічної діяльності.

Можуть використовуватись наступні види завдань:

1) проектування індивідуальної програми виховання та розвитку учня, складання психолого-педагогічної характеристики, прогнозування та моделювання найближчої та перспективної мети, складання плану та визначення умов його досягнення, розробка методів контролю, корекції та оцінки результатів педагогічної взаємодії;

2) проектування комплексної програми роботи з класним колективом, яка передбачає вивчення класного колективу, написання

характеристики соціального розвитку активу, окремих груп, класу в цілому, діагностику міжособистісних стосунків, моделювання мети, завдань, методів та форм організації спільної діяльності, способів контролю та оцінки результатів взаємодії;

3) проектування, аналіз та розв'язання педагогічної ситуації, пов'язаної з діагностикою причинно-наслідкових зв'язків у виховному процесі, обґрунтування і створення проекту реалізації системи суб'єкт-суб'єктних відносин у навчально-виховному процесі;

4) проектування, аналіз і розв'язання педагогічної задачі, що містить комплекс суперечностей і потребує аналізу їх внутрішніх причин; тлумачення педагогічного факту через призму психолого-педагогічної структури особистості учня, організації й здійснення взаємодії з ним в залежності від прийнятих рішень;

5) аналіз уроку (позакласного заходу) з наступною розробкою авторського цілісного проекту його проведення, що включає прийоми цілепокладання, планування, організації, контролю, корекції, оцінки;

6) проектування та проведення уроку (фрагменту уроку) з демонстрацією спроектованих методів, форм, засобів навчання, педагогічних технологій;

7) проектування і проведення циклу уроків і позакласних заходів під час педпрактики, які відповідають сучасним вимогам щодо цілісного педагогічного процесу;

8) проектування і проведення циклу уроків і позакласних заходів під час педпрактики, які відповідають сучасним вимогам щодо міждисциплінарності педагогічного процесу;

9) розробка і захист проекту програми науково-методичного дослідження з описом наукового апарату, виділенням основних етапів дослідно-експериментальної роботи та їх змісту;

10) обґрунтування проекту концепції майбутньої педагогічної діяльності, складання перспективного плану особистісного і професійного розвитку.

Одним з основних показників професійно-педагогічної підготовки студентів є оцінка їхньої готовності до педагогічного проектування, яка здійснюється за наступними критеріями:

1) вмінням обґрунтовувати інноваційну педагогічну ідею;

2) знанням закономірностей, змісту, структури та функцій основних етапів педагогічного проектування;

3) знанням основних положень методики педагогічного проектування;

4) вмінням проектувати педагогічні об'єкти та явища на діагностичній основі;

5) вмінням самостійно деталізувати створений проект, використовувати його у конкретних умовах реальними учасниками;

6) вмінням самостійно й творчо вживати проектно-педагогічних дій з врахуванням їхнього переносу та зміни в залежності від умов задач.

ВИМОГИ

ДО ОПИСУ ЗМІСТУ ПЕРЕДОВОГО ПЕДАГОГІЧНОГО ДОСВІДУ [26; 58, с. 414,415]

Опис досвіду здійснюється студентом, який вивчав досвід протягом періоду педагогічної практики, тому зміст тексту викладається від третьої особи з посиланням на додатки, в яких певна теза проілюстрована:

- методичною розробкою;
- методичними рекомендаціями;
- авторською програмою;
- публікаціями, тощо.

У описі передового педагогічного досвіду чітко виділяється ідея (мета досвіду), сутність нового, демонструється технологія впровадження і можлива результативність, форми популяризації ідей.

Опис досвіду передбачає вміщення таких *структурних елементів*:

Вступ – коротке обґрунтування актуальності досвіду, оцінка сучасного стану проблем, основна ціль роботи над проблемою, взаємозв'язок із сучасними науковими дослідженнями, можливості педагогічного досвіду в усуненні недоліків, утруднень, протиріч сучасної педагогічної практики тощо.

Основна частина передбачає виклад інформації про дослідження проблеми або розробку провідної ідеї досвіду. В описі потрібно звернути увагу на науково-теоретичне обґрунтування та методи роботи,

подання інформації про нові аспекти даної проблеми, що мають науково-дослідницький, експериментальний характер; розкриття нових доказів або деталізація дослідження, педагогічних закономірностей, на які спирається досліджуваний матеріал.

Основне призначення опису чи описуваного узагальнення – створення реальної картини досвіду, демонстрація зразків педагогічних напрацювань і здобутків автора.

Інформація про досліджувану проблему повинна містити аргументовані тези, відзначатися системністю, доказовістю, практичною спрямованістю узагальненої системи роботи вчителя.

Результативність досвіду може бути проілюстрована такими матеріалами:

- результатами анкетування;
- експертною оцінкою уроку учителя (педагогічної діяльності в цілому) батьками, педагогами, учнями;
- результатами контрольних зрізів з предмета;
- результатами тестування учнів з метою вивчення динаміки реалізації особистісних якостей школярів тощо.

Результативність діагностичної роботи з вивчення досвіду оформляється у вигляді таблиць, діаграм з коротким аналітичним коментарем.

Висновки. У висновках дається оцінка результатів авторського досвіду (авторської роботи), розкриваються можливості їхнього використання, відзначається наукова новизна і соціальна цінність та значущість проблеми.

Додатки. У додатках вміщують матеріал, який:

- ілюструє тези основної частини та є необхідним для повноти розкриття досвіду;
- не може бути послідовно розміщений в основній частині, оскільки є великим за обсягом;
- може бути вилучений для широкого кола читачів, але є необхідним для фахівців цієї спеціальності.

До складу додатків також можуть входити:

- матеріал, що відображає методичну роботу автора (конспекти занять, сценарії виховних справ з методичним коментарем, методичні розробки системи занять, рукописи навчальних видань, програм тощо);
- додаткові ілюстрації або таблиці, фотографії тощо;
- бібліографічний опис авторських публікацій.

Примітка.

Формулювання обраної теми передбачає додержання науковості та чіткості її формулювання. Наприклад:

<i>Можливі варіанти формулювань теми</i>	<i>Правильні варіанти формулювань теми</i>
<ul style="list-style-type: none"> • Пізнай світ через гру	<ul style="list-style-type: none"> • Розвиток пізнавальних здібностей дітей дошкільного віку засобами дидактичної гри
<ul style="list-style-type: none"> • Формування творчої особистості засобами математики та гуманістичного підходу в освіті й учінні	<ul style="list-style-type: none"> • Формування творчої особистості у процесі вивчення математики

Методично грамотному формулюванню назви розробки та результатів її реалізації сприятиме дотримання таких рекомендацій щодо вживання термінів і понять:

- Правильно вживайте терміни:

технології – упровадження технологій;

інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) – використання засобів ІКТ;

методи, прийоми – застосування методів; застосування, реалізація прийомів;

форми, засоби – використання форм, засобів;

особистісно (-)орієнтоване – особистісно зорієнтоване.

• Уникайте формулювань з мовними штампами: *шляхи, через, при, з метою* тощо, наприклад:

Шляхи активізації пізнавальної діяльності ...

Розвиток творчих здібностей учнів школи І ступеня шляхом оптимального використання ...

Розвиток творчої компетентності дошкільників через емоційне спілкування з природою

Розвиток творчого мислення учнів при вивчення ручної обробки деревини (правильно – ...у процесі вивчення...).

• Не вводьте у назву зайві, надлишкові слова, які структурно обтяжують фразу, як-от:

Ефективність використання новітніх комп'ютерних технологій при вивченні... новітніх інноваційних технологій...

Роль сучасних інформаційно-комунікаційних технологій навчання ...

Організація роботи із формування...

Обсяг назви методичної розробки (авторського проекту) має становити 9-12 слів.

Як правильно оформити рецензію на методичну розробку

Бланк рецензії оформляється рецензентом після ознайомлення з представленим матеріалом.

Для кожного критерію визначена максимальна оцінка, співвідносна зі ступенем його значимості. Після вивчення розгорнутої характеристики рівнів рецензент у бланку зазначає (обводить) оцінку, що відповідає встановленому рівню. У колонці «Аргументація рівня» доцільно конкретизувати факти, що вплинули на зниження рівня за певним критерієм, або відзначити особливо вдалі елементи розробки.

За результатами оцінювання виводиться загальна кількість балів, що вписується у відповідній графі бланку рецензії.

Загальний висновок формулюється відповідно до одержаних даних. Якщо загальна кількість балів складає:

- 25 – 30 – методична розробка рекомендується до схвалення науково-методичною радою;
- 15 – 24 – матеріал відправляється на доопрацювання за окремими параметрами;
- 10 – 14 – робота потребує докорінних змін. Пропонований варіант не представляє інтересу для педагогічної теорії та практики.

У рубриці «Рекомендації» висловлюються побажання рецензента щодо форм популяризації методичної розробки:

- публікації у фахових виданнях, інформаційних збірниках;

- друку окремим виданням чи в складі збірника методичних матеріалів;
- занесення до «Анотованого каталогу обласної виставки «Освіта Чернігівщини»;
- представлення досвіду роботи автора на курсах підвищення кваліфікації тощо.

Якщо методична розробка є атестаційним матеріалом претендента на присвоєння педагогічного звання, необхідно зробити відповідний рекомендаційний запис у висновках.

Заповнений бланк рецензії разом із методичною розробкою подається вченому секретарю для підготовки матеріалів до розгляду науково-методичною радою або передається автору на доопрацювання. Після проведеної роботи з удосконалення матеріалів автор (розробник) повертає їх рецензенту разом із бланком рецензії. Рецензент заповнює новий бланк, який, як і попередній, прикладається до методичних матеріалів [26].

**Рекомендовані показники для оцінювання методичної розробки
(опису досвіду)**

<i>Рівень</i>	<i>Критерії/Показники оцінювання</i>	<i>Оцінка</i>
Актуальність		
Нижче від середнього	Обрана тема є актуальною лише в межах навчального закладу, у якому працює автор, про що зазначається в роботі. Тема представляє локальні інтереси й свідчить про те, що автор недостатньо обізнаний із пріоритетними напрямками розвитку даної освітньої галузі чи освітньої системи регіону	
Середній	Проблема, висвітлена в методичній розробці, є актуальною для розвитку освітньої системи регіону, значимою для підвищення ефективності навчально-виховного процесу конкретного навчального закладу, проте автору не вдалося повною мірою відобразити це в роботі	

Високий	Актуальність обраної теми є очевидною. Проблема, спосіб розв'язання якої представлено в матеріалах, спрямована на розвиток локальної освітньої системи, відображає регіональну освітню специфіку. Автор демонструє теоретичну обізнаність зі способами розв'язання проблеми, вдало підкреслює актуальність і доводить її значимість	
Теоретична обґрунтованість		
Нижче від середнього	У розробці представлені результати практичного дослідження автора без належного теоретичного обґрунтування, що знижує рівень теоретичного осмислення проблеми. Автор орієнтується в існуючих публікаціях, дотичних до проблеми, проте далеко не всі викладені позиції стосуються предмета розгляду	
Середній	Узято до уваги праці окремих науковців, наведено приклади розв'язання даної проблеми практиками, проте в списку літератури здебільшого відсутні реквізити використаних теоретичних джерел. Автор демонструє обізнаність в існуючих публікаціях з обраної теми, але за наявності авторської позиції спосіб викладу теоретичного обґрунтування має реферативний характер	

Високий	У процесі розроблення авторських матеріалів творчо використано науково-педагогічну й методичну літературу, перелік якої наведено в рубриці «Література». Виклад теоретичного обґрунтування здійснено грамотно, з дотриманням наукового стилю У роботі відстежується авторська позиція	
Практична спрямованість		
Нижче від середнього	Проблема, представлена в розробці, має вузьке практичне спрямування, становить інтерес для педагогів конкретного навчального закладу або конкретної спеціальності за наявності певних умов	
Середній	Представлена методична розробка може становити інтерес для освітян району (міста), області, проте перенесення ідеї в нову освітню практику є складною через недостатній опис технології впровадження	
Високий	Представлена методична розробка становить інтерес для освітян району (міста), області, має достатнє теоретичне підґрунтя й описану технологію реалізації. Розробка містить методичні рекомендації або поради щодо реалізації ідеї в нових умовах	
Результативність роботи		

Ниже від середнього	У роботі представлені результати, які характеризують якісні та (або) кількісні зміни в освітній системі (навчально-виховному процесі) конкретного навчального закладу. Відсутній розгорнутий опис отриманих результатів, їх залежність від упровадження ідеї, представленої в методичній розробці	
Середній	Результативність описана за допомогою основних показників, що свідчать про кількісні та якісні зміни в освітній практиці. Успіх використання методичної розробки в практичній діяльності є періодичним, наведені окремі підтверджуючі факти	
Високий	Простежується стійкий успіх у реалізації ідеї, що підтверджується системою фактів. Результативність описана за основними її показниками, які свідчать про значні якісні та кількісні зміни в системі роботи педагога. Обґрунтовано залежність одержаних результатів від запропонованих оптимальних шляхів запровадження ідеї	
Перспективність		

Нижче від середнього	Перспективність реалізації даної проблеми вбачається тільки в межах конкретного досвіду, оскільки представлена тема не складатиме особливого інтересу для розвитку науки й удосконалення практики. Вона є достатньо осмисленою й широко впроваджуваною	1
Середній	Представлені матеріали забезпечують суттєвий внесок у розвиток педагогічної теорії, підвищення ефективності практичної роботи. Проте автором не деталізується перспектива розв'язання цієї проблеми	2
Високий	Розв'язання поставлених у проекті цілей і завдань може призвести до появи принципово нових теоретичних підходів або нових зразків практики. Автором спроектовано подальше розгортання ідеї	3
Методична грамотність (правильність оформлення)		

Нижче від середнього	Методична розробка потребує значного доопрацювання, оскільки створена без дотримання відповідних рекомендацій, теоретична й практичні частини не (мало) пов'язані між собою, робота містить недоліки технічні, мовні, змістові тощо	2
Середній	Робота оформлена з дотриманням чинних рекомендацій або як проект з оригінальною структурою, проте окремі компоненти потребують доопрацювання, редагування назви, виправлення технічних, мовних, змістових помилок, деталізація змісту, доповнення практичними матеріалами в додатках, вилучення зайвого матеріалу, що не стосується даної проблеми тощо	5
Високий	<p>У роботі на належному рівні представлені всі рекомендовані компоненти, супровідні документи, опис досвіду, який містить теоретичне осмислення проблеми та практичні матеріали, ілюстровані додатками.</p> <p>Розробка має оригінальну структуру, у якій ілюстровано й системно представлено методичну проблему</p>	8

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	1
ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	6
Опис курсу	6
Зміст навчальної програми	8
Структура робочої програми навчальної дисципліни.....	9
Інформаційний обсяг навчальної дисципліни.....	10
Структура залікового кредиту курсу.....	16
Пояснювальна записка.....	18
Система контролю та критерії оцінювання навчальної діяльності студентів.....	27
Перелік умовних позначень.....	32
ЛІТЕРАТУРА ДО КУРСУ	34
МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КУРСУ	44
Теми лекційних занять.....	44
Теми практичних занять.....	56
Самостійна робота.....	72
ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК	80
ДОДАТКИ	112

Додаток 1. Технологія розробки авторських навчальних програм.....	112
Додаток 2. Діагностичні методики.....	128
Додаток 3. Вправи для самопідготовки вчителя.....	136
Додаток 4. Завдання для обговорення на практичних (семінарських) заняттях	143
Додаток 5. Рекомендації вчителю щодо успішної педагогічної діяльності.....	153
Додаток 6. Постанова Кабінету Міністрів України від 14 грудня 2011 р. N 1283 «Про затвердження Порядку проведення моніторингу та оцінки якості освіти».....	161
Додаток 7. Моніторинг самоосвіти та саморозвитку вчителя.....	164
Додаток 8. Методичні рекомендації до педагогічного проектування.....	183
Додаток 9. Вимоги до опису змісту передового педагогічного досвіду.....	186
Додаток 10. Як правильно оформити рецензію на методичну розробку.....	190

